

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ Κ'.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1957

ΑΡΙΘ. 185

Ο Ο.Η.Ε. ΚΑΙ ΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΑΞΙΑΙ

Τὰ γεγονότα, πού ἕνα χρόνο τώρα συνταράζουν τὴν παγκόσμιον κοινή γνώμη καὶ θέτουν σὲ κίνδυνον τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, ἔκαιαν ὥστε τὰ βλέμματα ὄλων νὰ στραφοῦν πρὸς τὸν Ὄργανισμό τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, τὴν παγκόσμιον αὐτὴν ὀργάνωσιν, πού σὲ ἀρκετὰς περιστάσεις ἐκλήθη νὰ συμβάλῃ στὴ χαλάρωσιν τῆς διεθνούς ἐντάσεως εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῆς ὑδρογείου, ὅπου οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς συμπεριφέρονται τελείως ἀντίθετα ὄχι μόνον πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἀλλὰ καὶ τῆς στοιχειώδους ἠθικῆς καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Ἄν καὶ δὲν ἔχομε τὴν δυνατότητα νὰ κάωμε μιὰ σφιγγομέτρησιν τῆς παγκοσμίου καὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης γιὰ τὴν πραγματικὴν συμβολὴν τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν στὴν παγκόσμιον εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν — πού εἶναι καὶ ὁ ἀντικειμενικὸς του σκοπὸς — νομίζομε, ὅτι δὲν θὰ εἴμαστε μακρὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ἂν διατυπώναμε τὴν γνώμην πὼς ὁ περισσότερος κόσμος, ὁ μέσος ἄνθρωπος ἃς ποῦμε, ἔχει ἀπογοητευθῆ ἀπὸ τὸν Ὄργανισμόν Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Καὶ κατὰ τὴν γνώμην μας δὲν ἔχει ἄδικο. Γιατὶ ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια λειτουργίας τοῦ Ὄργανισμοῦ αὐτοῦ μὲ τὴν στρατιᾶν τῶν ἀντιπροσώπων ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη, μὲ τοὺς ὑπαλλήλους μὲ ἡγεμονικοὺς μισθοὺς, μὲ τὰ μέγαρα, μὲ ὅλη τὴν ὄνειρώδη μεγαλοπρέπεια πού μπορεῖ νὰ δώσῃ ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς, πού εἶναι ἡ διεθνὴς εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια; Φτάσαμε στὸ φρικιαστικὸ καὶ

πρωτοφανὲς γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα σημεῖον ἄλλοῦ νὰ καταπιέζονται κατὰ τὸν ὁμιότερον τρόπο καὶ ἄλλοῦ νὰ σφάζονται κυριολεκτικῶς λαοὶ ὀλόκληροι; ἑκατόμβες ὀλόκληροι ἀπὸ ἀνθρώπους νὰ στρώνουν τοὺς δρόμους, μόνον καὶ μόνον γιὰ τὴν ζήτησιν ν' ἀποκτήσουν τὸ ἀνεκτίμητον ἀγαθὸν τῆς ἐλευθερίας.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὑπάρχει ἡ ἀποψὶς πὼς ὁ Ο. Η. Ε., καὶ ἂν δὲν ἀνταποκρίθηκε ὀλίποτε στὴν προσδοκίαν τῶν λαῶν, συνέβαλε ὅμως σὲ πολλὰς περιπτώσεις στὴ διατήρησιν τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου καὶ ἐπομένως δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ κανεὶς τὴν χρησιμότητά του. Καὶ ἡ ἀποψὶς αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ τελείως λανθασμένη, ἂν σκεφθῆ κανεὶς τὴν συγκεκριμένην περιπτώσιν πού ὁ Ο. Η. Ε. ἔδωκε, ἂν ὄχι τίποτ' ἄλλο, τοῦλάχιστον τὸ κύρος του σ' ἐνεργεῖας μεγάλων δυνάμεων γιὰ τὴν ἀναστολὴν τοπικῶν συρράξεων, πού ἄλλοιῶς ἴσως νὰ κατέληγαν σὲ παγκόσμιον πόλεμον.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὴν ἀπόψιν τὸ θέμα τῆς συμβολῆς τοῦ Ο.Η.Ε. στὴν παγκόσμιον εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν δὲν εἶναι ἀπλό. Γιατὶ ἡ συμβολὴ αὐτὴ δὲν ἐξαρτᾶται μόνον οὔτε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν διαφόρων κρατῶν - μελῶν γιὰ τὴν διατήρησίν της, οὔτε ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν τῶν δυνάμιν, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὴν προσήλωσιν σ' ἕνα κανόνα διεθνούς δικαίου, ὁ ὁποῖος ὅμως θὰ προέρχεται ὄχι ἀπὸ ὅ,τι ὑπαγορεύει τὸ συμφέρον τῶν διαφόρων λαῶν καὶ μάλιστα τῶν «μεγάλων», ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἀξίαν πού λέγεται δ ἰ κ α ἰ ο ν. Ἐδῶ ἃς μᾶς ἐπιτραπῆ ν' ἀναφέρωμε τὰ λόγια

τοῦ βιβλίου «Πρὸς ἓνα Χριστιανικὸν Πολιτισμὸν» (Towards a Christian Civilization, ἐκδόσεις «ἡ Λαμασκὸς» 1950, σελ. 22) ὅπου, ἀφοῦ γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ μορφωθῇ ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς «συνειδήσις διεθνῶν δικαίων» πού νὰ βασίζεται στὴ χριστιανικὴ διδασκαλία, ὅπως οἱ ἀρχαῖες ἀμφικτυονίες ἐβασίζοντο στὰ ἱερά, παρατηρεῖται ὅτι «πόθοι γιὰ διεθνή εἰρήνη πού δὲν περιλαμβάνονται μέσα σ' ἓνα ἐπίπεδο διεθνῶν δικαιουσύνης, χάριν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ συμφωνήσωμε ὅλοι νὰ κάμωμε θυσίες, εἶναι ὄνειρα πού ἀπλούστατα ἐμποδίζουν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἀδικουμένων καὶ ἐξασφαλίζουν τὴν ἀνοχὴ ἀπέναντι σ' ἐκείνους πού ἀδικοῦν. "Ονειρα σὰν κι' αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ συμμετοχὴ σ' ἓνα διεθνὲς ἔγκλημα».

Αὕτῃ τὴν ἀναγκαῖα προϋπόθεσι, τὴν παρουσίᾳ δηλαδὴ τοῦ πνευματικοῦ παράγοντος σ' ἓναν ὄργανισμὸν τόσο μεγάλῃ σημασίας, ὅπως ὁ Ο. Η. Ε., ἐξετάζει σ' ἓνα ἄρθρο του στὸ "Αμερικανικὸ περιοδικὸ «The Christian Scholar» ὁ γνωστὸς στοὺς ἀναγνώστες μας ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ κ. 'Ι. Ι. Κοτσώνη «Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Συνέδριον τοῦ Evanston» ('Ακτίνες 1955, σελ. 159) πρεσβευτῆς τοῦ Λιβάνου εἰς Οὐάσιγκτον καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς χώρας του στὰ Ἴνωμένα Ἔθνη κ. Charles Malik.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου του ὁ κ. Malik τονίζοντας ὅτι ἀληθινὴ πνευματικότης ὑπάρχει ἐκεῖ πού οἱ ἄνθρωποι ἀναγνωρίζουν τὶς ὑπερβατικὰς ἀξίες, ἐκεῖ πού παρατηρεῖται στροφὴ πρὸς τὰ ἄνω, θέτει τὸ ἐρώτημα ἂν πράγματι ὑπάρχει τέτοια πνευματικότης στὸν Ο. Η. Ε. καὶ διαπιστώνει πὼς ἡ ἀπάντησις εἶναι σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἀρνητικὴ. Ὁ κ. Malik διαβλέπει ὁμως καὶ θετικὰ σημεῖα στὸ γεγονός ὅτι τὰ ἔθνη πού ἀπαρτίζουν τὸν Ὄργανισμὸν συμφωνοῦν σὲ ζητήματα πνευματικῆς φύσεως, ὅπως εἶναι ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου — γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχει καὶ σχετικὴ διακήρυξις πού ὁ ἀρθρογράφος ὀνομάζει «μία ἀπὸ τὶς θεμελιώδεις δημιουργίαι τῆς ἐποχῆς μας» — ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν κλπ. "Αν τώρα, ἐξακολουθεῖ ὁ ἀρθρογράφος, τὰ δικαιώματα αὐτὰ δὲν ἔγι-

ναν στὴν πρᾶξι τελειῶς σεβαστά, σ' αὐτὸ φταίει ἡ σημερινὴ πολιτικὴ πραγματικότης. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἐλαττώνει τὴν σημασίαν τῆς ἔστω καὶ θεωρητικῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀπὸ τὰ ἔθνη - μέλη τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ δίνει κάποια πνευματικὴ βάσιν τὸν Ὄργανισμὸν τῶν Η. Ε.

'Ο κ. Malik τονίζει ἐπίσης τὴ σπουδαιότητα ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Ο. Η. Ε. προσφέρεται σὰν ἓνα εἶδος διεθνῶν βήματος, ἓνα εἶδος στίβου ὅπου διαδραματίζονται ἡ πάλη καὶ ὁ συναγωνισμὸς τῶν διαφόρων ἰδεῶν καὶ κοσμοθεωριῶν καὶ ὅτι τὰ κίνητρα γιὰ τὴν πάλη αὕτῃ ἀνήκουν πολλὰς φορὰς στὴν πνευματικὴ σφαῖρα. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ ἀρθρογράφος ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ Ο. Η. Ε. πολὺ ἰπέχει ἀπὸ τὸ σημεῖο πού θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς πὼς διέπεται ἀπὸ πνευματικὰς κατευθύνσεις. Ἀναγνωρίζει δηλαδὴ γενικὰ, ὅτι μπροστὰ στὴν πνευματικὴ δίψα πού ὑπάρχει στὸν κόσμον, ὁ Ο. Η. Ε. εἶναι μία ἔρημος.

Σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἐμπόδια γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητά τοῦ διεθνῶς αὐτοῦ Ὄργανισμοῦ, ὁ ἀρθρογράφος παρουσιάζει τὴν παρερμηνείαν — πού κατὰ τὴ γνώμη μας τὶς περισσότερες φορὰς εἶναι ἐνσυνείδητη — τῆς ἐννοίας τῶν κυριωτέρων ἀξιῶν, πού ἀποτελοῦν τὰ θεμέλια τῆς συμφωνίας καὶ κατανοήσεως τῶν διαφορῶν ἔθνῶν μεταξύ των. Ἡ παρερμηνεία αὕτῃ ὀδηγεῖ ἀναπόφευκτα σὲ συγκρούσεις, πού ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ παρουσιάσουν τὴν ἀνάγκη ἑνὸς ξεκαθαρίσματος, τοῦ ἂν πράγματι τὰ Ἴνωμένα Ἔθνη πρόκειται νὰ πάρουν τὴ σπουδαιότητα τῶν ἀξιῶν αὐτῶν στὰ σοβαρά, καὶ ἐπομένως ἂν ὑπάρχει δυνατότης συνεννοήσεως ἐπὶ πνευματικοῦ πεδίου. "Αν αὐτὸ δὲν γίνῃ, λέγει ὁ κ. Malik, οἱ λαοὶ τοῦ κόσμου θὰ χάσουν κάθε ἐλπίδα διὰ διεθνή ὀργάνωσι.

'Ο ἀρθρογράφος προχωρεῖ ἔπειτα σὲ λεπτομέρειες, πού φανερόνουν πόσο λίγη πνευματικότητά ἔχουν οἱ περισσότερες συναλλαγές καὶ συναγωνισμοὶ τῶν ἔθνῶν μέσα στὸ στίβον αὐτὸ τοῦ ἀγῶνος γιὰ τὴ διατήρησιν τῆς «παγκοσμίου εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας» πού λέγεται Ο. Η. Ε. Ὁ ἀναγνώστης βλέπει τὸν ἀρθρογράφον ν' ἀγ-

νίζεται ἀνάμεσα στὶς διάφορες ἀπογοητεύσεις πὸν προξενεῖ ἡ ἔρευνά του, γιὰ ν' ἀποδείξῃ πὼς ὑπάρχουν ἐπιτέλους καὶ μερικὲς ὑποψίες πνευματικότητος μέσα στὸν ὀργανισμόν αὐτό. Καὶ τὸν βλέπει στὸ τέλος νὰ καταλήγῃ στὸ συμπέρασμα — αὐτὸ περίπου ἐννοοῦν οἱ τελευταῖες σελίδες τοῦ ἄρθρου του — ὅτι στὸν Ο.Η.Ε. ἀσφαλῶς δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπισκηνώσει τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ στὴν οὐσία αὐτὸ παραδέχεται, ὅταν λέγῃ πὼς ὑπάρχει ἐκεῖ ἓνα «κωμικοτραγικὸ διαζύγιον» μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἄφου, χωρὶς ἀμφιβολία, ὑπάτη πραγματικότης εἶναι τὸ Πνεῦμα.

Ὁ κ. Malik κλείνει τὸ ἄρθρο του μὲ μιὰ ὀραία ἐλπίδα. Τὴν ἐλπίδα ἢ μᾶλλον τὴν πεποίθησι, πὼς ἓνας κόσμος πὸν μέσα του κλείνει ἀνθρώπους πὸν λατρεύουν τὸ Θεό, ὄχι σὰν ἀφηρημένη ἔννοια ἀλλὰ σὰν ζωντανὴ προσωπικότητα καὶ πὸν ἔχουν γιὰ

βαθύτερο ὀραματισμό τους τὴν πραγματοποίησι μιᾶς ζωῆς πὸν περιεχόμενὸ της θὰ εἶναι ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἀγάπη, ἓνας τέτοιος κόσμος, δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ξυπνήσῃ γιὰ νὰ διακηρύξῃ τὸ παγκόσμιον πνευματικὸ μῆνυμα, πὸν θὰ σώσῃ ὅλον τὸν κόσμο.

Καὶ ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ συμμερισθοῦμε κι' ἐμεῖς τὴν ἐλπίδα αὐτή. Χρόνια τώρα τὸ περιοδικὸ τοῦτο ἀπηχώντας τὸν πόθο ἐνὸς μεγάλου μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν κάμνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ σκορπίξῃ τὸ μῆνυμα αὐτὸ ὄχι μόνο στὴ χώρα μας ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ. Ἄς εὐχηθοῦμε λοιπὸν τὸ μῆνυμα αὐτὸ νὰ φουντώσῃ καὶ νὰ φέρῃ τὴν πραγματικότητα τοῦ πνεύματος ὄχι μόνο στὸν Ο.Η.Ε., ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα.

Γ. Α. ΠΕΡΡΗΣ

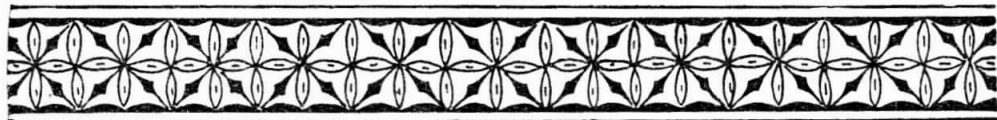
ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΝ ΟΔΥΝΗ

Τούτη ἡ καρδιά
 πρὸ ὀλίγου φάνταξε. . . καὶ θορυβοῦσε.
 Τώρα,
 ἐδῶ,
 σκυμμένη μένει.
 Κάποιοι λυγμός, κάποια φωνὴ ἀλαφιασμένη. . .
 πῆγε καὶ χάθηκε στὴν ἔκτασι τοῦ κόσμου.
 Σ' ἔρημους δρόμους, ἐρήμων πόλεων τοῦ κόσμου.

Σὲ κάτι τέτοιες ὄρες Σὲ θυμοῦνται, Θεέ μου.
 Ἔτσι εἶν' οἱ ἄνθρωποι, Θεέ μου.
 Στὸ φόβο τους,
 στὸν πόνο τους,
 στὸν κίνδυνον τῆς θύελλας καὶ τ' ἀνέμων.
 Σὰν δοῦν μπροστά ν' ἀνοίγονται γκρομεῖοι - χαμοὶ
 καὶ ὀριζόντια χάη. . . κι' ἔρημιές.

Σὲ τέτοιες ὄρες Σὲ θυμοῦνται οἱ ἄνθρωποι.
 Εὐλογημένες
 ὄμως
 ὄρες,
 πὸν ξυπνοῦν

τὶς βραδυκίνητες καὶ βάρυντες καρδιές.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ

Ἡ ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους προσφέρει πολὺτιμον βοήθειαν εἰς πάντα ἐπιφορτισμένον μὲ τὸ μέγα καὶ σπουδαῖον θέμα τῆς ἀγωγῆς, μάλιστα εἰς τοὺς καιροὺς μᾶς. Εἶναι τόσον πολλαὶ αἱ πληροφορίες τὰς ὁποίας ἔχει νὰ μᾶς δώσῃ, ὥστε ἀληθῶς δὲν ἐπιτρέπεται τὰ παιδιὰ μᾶς νὰ μένουν ἀβοήθητα καὶ ἀκαθοδήγητα εἰς τὴν ἐξέλιξίν των. Εἰς τὸ ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον τεῦχος «Journal de Psychologie» (Ἰανουάριος — Ἰούνιος 1954), τὸ ἀφιερωμένον εἰς τὰ πενήντα χρόνια τῆς ψυχολογίας τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἐκτίθενται μὲ διαύγειαν καὶ σαφήνειαν αἱ πρόοδοι τῆς νεωτέρας ψυχολογίας, ἡ ὁποία τείνει ὀλονέν καὶ περισσότερον νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ ὑποκειμένον μὲ τὸ ἐσωτερικόν του περιεχόμενον καὶ τὰς τάσεις του. Αὐτὴ ἢ διακύμανσις μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου τείνει νὰ ἐκλείψῃ εἰς τοὺς καιροὺς μᾶς καὶ εἶναι τοῦτο μέγα εὐτύχημα. Ἡ σύγχρονος ψυχολογία ζητεῖ νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ σπουδάσῃ τὸν ἄνθρωπον, τὸν συγκεκριμένον ζωντανὸν ἄνθρωπον, μὲ τὰς ποικίλας ἀνάγκας, συγκρούσεις καὶ προβλήματα διὰ νὰ ἀνεύρῃ τὴν κανονικὴν ἐκείνην μορφήν, ἡ ὁποία θὰ πλησιάσῃ πρὸς τὸν ἄρτιον καὶ τέλειον ἄνθρωπον. Οἱ παλαιότεροι ψυχολόγοι, ὅπως ὁ James εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μᾶς, ἀνέμενον πάντοτε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὸν Lavoisier ἢ τὸν Κοπέρνικον τῆς ψυχολογίας, ὁ ὁποῖος θὰ ἀνεκάλυπτε τὸν ἀληθῆ ψυχολογικὸν ἀστερισμὸν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Αἱ πρόοδοι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔκτοτε, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἔδωκαν μίαν νέαν εἰκόνα περὶ τοῦ Σύμπαντος, τῶν βιολογικῶν κατόπιν, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐβοήθησαν νὰ ἀντιληφθῶμεν σαφέστερον καὶ καλύτερον τὴν ζωὴν καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἤλευθέρωσαν καὶ τὴν ψυχολογίαν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ καὶ μᾶς ἔδωκαν μίαν νέαν εἰκόνα τοῦ ψυ-

χικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου⁽¹⁾, ἡ δὲ σύγχρονος μελέτῃ τῆς κοινωνιολογίας μᾶς ἔδωκεν ἀρκετὰ ἐφόδια διὰ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν διαμόρφωσίν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Τοιοῦτοτρόπως ἐφθάσαμεν εἰς τὴν σύγχρονον ἀνθρωπολογίαν, ἡ ὁποία ἀναζητεῖ τὴν σύνθεσιν εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ὁ Jaspers, ὁ Häberlin, ὁ Mc Dougall, ὁ Binswanger δεικνύουν τοὺς νέους δρόμους εἰς τὴν σύγχρονον ἀνθρωπολογικὴν ἀντίληψιν τῆς ψυχολογίας κατὰ τὴν ὁποίαν οὐδὲν φαινόμενον ψυχικὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετασθῇ ἔξω τοῦ ζῶντος συγκεκριμένου ἀνθρώπου. Ἡ δὲ ψυχολογία τοῦ βάθους ἀπὸ τοῦ Janet μέχρι τοῦ Freud, τοῦ Jung καὶ τοῦ Adler καὶ μέχρι τοῦ Alexander, τοῦ Delay, τοῦ Baruk καὶ τοῦ v. Weizsäcker μᾶς προσφέρει ἓνα πολὺτιμον ὄργανον τῆς συγχρόνου ψυχολογικῆς ἐρεῦνης εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν. Μὲ αὐτὸ τὸ ὄργανον, χωρὶς νὰ παραγνωρίζεται καθόλου ὁ φυσικὸς καὶ σωματικὸς ὀργανισμὸς — τοῦναντίον, τοποθετεῖται ὀρθῶς — φθάνομεν εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει ὁ μέγας νευρολόγος καὶ ψυχίατρος v. Monakow, εἰς τὴν ἐπαφὴν δηλ. τοῦ ἀνθρωπίνου ὑποκειμένου μὲ τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς. Αὐτὸ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς ἀξιοποιεῖ τὴν ἐπιστήμην τῆς ψυχολογίας, καθ' ὅσον αὐτὴ συναντᾷ χάριν τοῦ ἀνθρώπου τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ. Τότε ἀντιλαμβανόμεθα καλύτερον τὴν ψυχικὴν κατασκευὴν, τὴν μορφήν, τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν καὶ φθάνομεν εἰς τὴν ἱεραρχικὴν διάρθρωσιν (Gemelli) καὶ τὸ κέντρον τοῦ ψυχικοῦ βίου (Lersch) μέχρι τῆς ἐννοίας τῆς προσωπικότητος (W. Stern). Ἡ ψυχικὴ

1. Πρβλ. καθ' ἡγ. Kurt Kollé «Das Bild des Menschen in der Psychiatrie», Stuttgart 1954.

κατασκευή, ὅπως λέγει ὁ M. Pradines⁽²⁾, ἀρχίζει ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν. Ἄλλ' ἢ ἀκοή εἶναι ἔργον ἀνθρώπινον, μία κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου (H. Delacroix). Αὐτὴ ἢ μεταβολὴ τῆς ἀρχικῆς ἀντίληψεως εἰς ψυχικὸν περιεχόμενον δὲν εἶναι ἀπλῶς μία ἐξωτερικὴ παθητικὴ ἐργασία τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἢ συμμετοχὴ ἑνὸς ἔργου δημιουργικοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνας παρατηρητής, εἶναι ἐργάτης, ἐξερευνητής, πειραματιστής, δημιουργός, οργανωτής. Καὶ ἢ ἐπεξεργασία του γίνεται ἐπάνω εἰς δύο βασικὰ κατευθύνσεις: «τὰ δεδομένα καὶ τὸ πνεῦμα»⁽³⁾.

★

Ἡ γενικὴ ἀνάπτυξις τῆς ψυχολογίας ἔδωκε βεβαίως σπουδαίαν ὄθησιν καὶ εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ. Οἱ St. Hall καὶ J. M. Baldwin ἐξήτασαν διὰ τῶν ἐρωτηματολογίων τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας καὶ ὁ Binet διὰ τῶν γνωστῶν τέσθ τὴν κατάστασιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς διανοίας. Ἐκτοτε σειρά ἐρευνῶν ψυχοτεχνικῶν καὶ ψυχομετρικῶν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν τοῦ παιδιοῦ καὶ τὴν ἔρευναν τῶν σχέσεων μετὰ τὸν σωματικὸν ὀργανισμόν, αἱ ὅποιαι πολλάκις παρενοήθησαν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τῶν Διδασκάλων. Ὁ Binet π. χ. εἰς τὸν τόμον τοῦ Année Psychologique τοῦ 1944 κρίνον μίαν σχετικὴν ἐργασίαν τοῦ J. van Biervlet γράφει ὅτι «δὲν πρέπει νὰ σχηματίζωμεν τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὰς ἀπλᾶς ἐπεξεργασίας, ἀλλ' ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας». Αὐτὴ ἢ αὐτοκριτικὴ τῶν μεγάλων Διδασκάλων ὠθήσῃ εἰς σειράν σπουδαίων ἐξελίξεων ἀπὸ τῶν Wundt καὶ τοῦ Spranger μέχρι τῶν συγχρόνων Alexander, Klein καὶ Gesell μέχρι τοῦ Gemelli καὶ τοῦ Remplein, μέχρι τοῦ Tramer μέχρι τοῦ Henri Wallon, τοῦ Jean Piaget, τοῦ René Zazzo, τοῦ Moreno καὶ τοῦ Coussinet. Ὅλη αὐτὴ ἢ ἐξέλιξις ἀνεξαρτήτως

τῶν σημαντικῶν πολλάκις διαφορῶν, αἱ ὅποιαι χωρίζουν τοὺς ἐρευνητὰς, μᾶς δεικνύει τὴν τάσιν νὰ ἀνακαλύψωμεν τὴν ἀρχὴν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ παιδιοῦ, ὁ ὅποιος δὲν εἶναι στάσιμος, ἀλλ' ἐν κινήσει, κατευθυνόμενος πρὸς τὴν ὠρίμανσιν. Εἶναι δὲ σημαντικὸν τὸ γεγονός τοῦτο, διότι πολλάκις παιδαγωγοί, οἱ ὅποιοι ἐδημιούργησαν ἰδίας σχολὰς, κατηύθυναν τὰς παιδαγωγικὰς προσπαθείας τῶν πρὸς «στατικὰς εἰκόνας» τοῦ ψυχικοῦ βίου τῶν παιδιῶν. Ἀπὸ τοῦ Rousseau μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Montessori ἢ παιδαγωγικὴ δὲν κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐξέλιξεως τοῦ ψυχικοῦ βίου, τῆς προσαρμογῆς καί, παρὰ ταῦτα, τῆς ἀνθρωπίνης ἐνότητος, ἢ ὅποια ἀποτελεῖ τὸ ὑπόστρομμα μιᾶς σταθερᾶς πορείας τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος διὰ μέσον τῆς διαλεκτικῆς τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ἀντικείμενον διὰ μέσον τῶν συγκρούσεων, τῶν ἀντιθέσεων, τῶν ἀντιφάσεων ἀκόμη τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου⁽⁴⁾. Καὶ ὅπως ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ Henri Irenée Marrou, ὁ κλασσικὸς Ἕλλην παιδαγωγὸς ἐγνώριζε τὴν θέσιν καὶ τὴν ἱεραρχίαν ἐκάστης ψυχικῆς λειτουργίας καὶ τὴν σύνθεσιν κατόπιν εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, ὁ ὅποιος ἀπέβλεπεν εἰς τὴν τῶν «τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν».

Καὶ ἐπειδὴ εἰς τοὺς καιροὺς μας ἀναζητοῦμεν τὴν ἀγωγήν ἐκείνην, ἢ ὅποια θὰ δώσῃ ἐπιτυχεῖς καὶ ἰκανὰς προσωπικότητας, εἶναι σπουδαῖον πρᾶγμα, εἰς τὴν Ἑλλάδα μάλιστα, νὰ προσέξωμεν ἰδιαίτερος τὴν νέαν ἀνθρωπιστικὴν ἀγωγήν, ἢ ὅποια εἶναι κληρονομία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Πρὸς αὐτὴν τὴν σύνθεσιν βοηθεῖ ἢ νεωτέρα ψυχολογία καὶ ἀνοίγει τὸν δρόμον. Καὶ ἢ νεωτέρα παιδαγωγικὴ, ἢ ὅποια καλεῖται εἰς τὰ μέσα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος νὰ δείξῃ τοὺς καρπούς της, πρόσωπα ἰκανά, ἄρτια καὶ ἰσχυρά, μετ' ἐπίγνωσιν τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς, θὰ πρᾶπῃ νὰ ἀνεύρῃ τὸν δρόμον πρὸς τὴν σύνθεσιν αὐτὴν. Διὰ νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν σημερινὴν κρίσιν καὶ πέ-

2. M. Pradines : « Le problème de la sensation », Paris 1928.

3. J. Meyerson : « L'histoire et la structure en psychologie », Journal de Psychologie, Ἰανουάριος—Ἰούνιος 1954.

4. Πρὸβλ. καὶ κριτικὴν τοῦ R. Zazzo : Réflexions sur la Psychologie de l'enfant » ἐν Journal de Psychologie Ἰανουάριος—Ἰούνιος 1954.

ραν ἀπὸ τὰ συστήματα Decroly, Montessori ἢ Freinet, χρήσιμα βεβαίως ὅταν τοποθετοῦνται ἐκεῖ πού πρέπει, νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀγωγῆς τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου μὲ τὸ ἀνθρωπολογικὸν πρῶσιμα. Ἡ νεωτέρα ἀγωγή τοῦ 20οῦ αἰῶνος πρέπει νὰ κατορθώσῃ νὰ ζεύξῃ τὸ ἄρμα τοῦ σωματικοῦ καὶ ψυχικοῦ ὄργανισμοῦ, ἀρτίων καὶ τελείων καὶ ὑγιῶν ἀτόμων ἐν παντί, μὲ τὸ ἄρμα τοῦ ὑγιούς πνευματικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου διὰ νὰ ἐμφανίσῃ ἰσορροπημένον καὶ ἐπιτυχῆ καὶ τέλειον τὸν τύπον τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου.

★

Ἡ νεωτέρα παιδαγωγικὴ θὰ χρειασθῇ πράγματι νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν κρίσιν προσανατολισμοῦ, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει κατὰ τὴν ἐποχὴν μας, καὶ τὴν ὁποίαν τόσον σαφῶς περιγράφει ἡ Suzanne Marie Durand εἰς τὸ ἔργον της «Pour ou contre l'education nouvelle» (Paris 1951). Ἡ ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ σήμερον εἰς τὰς πρακτικὰς τῆς ἐφαρμογᾶς εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰς πλάνας καὶ τὰς προκαταλήψεις :

α) Τῆς ψυχολογίας τῶν ζώων, μὲ τὴν ὁποίαν τόσον πολὺ εἶχε συνδεθῆ καὶ προσκολληθῆ παλαιότερον ἡ ψυχολογία τοῦ ἀνθρώπου⁵⁾.

β) Τῆς ψυχολογίας τῶν πρωτογόνων, κατὰ τὸν ψυχολογικὸν πριμιτιβισμόν, μὲ τὸν ὁποῖον συχνὰ ἐταυτίζετο ἡ ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ.

γ) Τῆς μηχανικῆς ψυχολογίας τῶν κατατετημένων λειτουργιῶν καὶ δεξιότητων, ἡ ὁποία δὲν κατώρθωνε νὰ συλλάβῃ τὴν ἔννοιαν τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ὑπάρξεως.

Ἄλλ' ἡ συνθετικὴ ἀνθρωπολογικὴ προσπάθεια, ὅπως γίνεται εἰς τοὺς καιροὺς μας, θὰ δώσῃ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς προσωπικότητος, πρᾶγμα πού θὰ ἐπιτρέψῃ πάλιν μίαν νέαν ἀνθῆσιν τῆς παιδαγωγικῆς εἰς τοὺς καιροὺς μας. Ἔτσι ἡ νεωτέρα

παιδαγωγικὴ θὰ κληθῇ νὰ λύσῃ συγκρούσεις τῆς παιδικῆς ψυχῆς, συμπλέγματα, ψυχικὰ δράματα καὶ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ὁμαλὴν καὶ ὑγιᾶ ἀνάπτυξιν ἑνὸς πλήρους καὶ τελείου ὄργανισμοῦ εἰς τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐξελίξεώς του εἴτε εἰς τὴν πρώτην, εἴτε εἰς τὴν δευτέραν παιδικὴν ἡλικίαν, εἴτε εἰς τὴν ἐφηβείαν. Ἡ σύνθεσις αὕτη θὰ μᾶς ἔδιδε τὸν γενικώτερον προσανατολισμόν τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς ἢ ὁποία κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἀπηλλάσσετο ἀπὸ τὴν μονομέρειαν τῶν ἀντιλήψεων εἰδικῶν ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι πολὺ μίαν α ἢ β, ἐπιτυχῆ ἔστω, ἐπιστημονικὴν κατάκτησιν θέλουν νὰ τὴν προβάλουν μὲ ἀξιώσεις γενικῆς ὀδηγητικῆς ἀντιλήψεως τοῦ παντός. Μία τοιαύτη σύγχρονος παιδαγωγικὴ ἐξ ἄλλου θὰ ἦτο εἰς θέσιν λίαν ἐπιτυχῶς νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐπ' ἀγαθῶ καὶ ἐπὶ μεγίστη ὠφελείᾳ τοῦ σημερινοῦ παιδιοῦ ὅλα τὰ νεώτερα ἐπιτεύγματα τῆς ἐπιστήμης μὲ τὰς εἰδικὰς ἐφαρμογὰς — καὶ εἶναι εὐτυχῶς τόσον πολλὰ σήμερον — ἀπὸ τῆς ἐπιτυχοῦς μετρήσεως τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς καταλλήλου σχολικῆς προσαρμογῆς μέχρι τῆς διαλύσεως ἑνὸς οἰκογενειακοῦ συμπλέγματος ἢ μιᾶς μειονεκτικότητος, μέχρι τοῦ θέματος τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῆς μορφωτικῆς καὶ πνευματικῆς δυνάμεως τῆς ψυχαγωγίας, μέχρι τῆς γενετησίας διαφωτίσεως, μέχρι τῆς χρησιμοποίησεως τῆς μουσικῆς καὶ τῶν μορφωτικῶν δίσκων καὶ τῶν films διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν μας.

★

Εἰς αὐτὴν τὴν νεωτέραν ἀγωγήν ἔρχεται βοηθὸς ἕνα πολύτιμον ὄργανον τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης «ὁ ἱατροπαιδαγωγικὸς σταθμὸς». Αὐτὸς ὁ σταθμὸς, αὐτὸ τὸ ἱατροπαιδαγωγικὸν κέντρον, ἐὰν χρησιμοποιηθῇ καὶ ἐὰν λειτουργήσῃ ὑπὸ τὰς καταλλήλους συνθήκας καὶ πρὸ παντός μὲ σεβασμόν καὶ μὲ ἀγάπην πρὸς τὸ παιδί, ἠμπορεῖ νὰ ἀποδείχῃ ἕνα ἐκ τῶν πολυτιμότερων ὀργάνων τῆς συγχρόνου ἀγωγῆς. Ὁ ἱατροπαιδαγωγικὸς σταθμὸς εἶναι ἕνα κέντρον μελέτης, διαγνώσεως καὶ θεραπείας. Μελετᾶ τὰ θέματα τῆς ὑγιούς ψυχικῆς ζωῆς καὶ ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ καὶ

5. Πρβλ. καὶ τὸ ἔργον τῶν P. Chauchard, M. R. Chauvin κ. ἄ : «Psychisme animal et âme humaine» (Groupe Lyonnais d'études médicales philosophiques et biologiques), Paris 1953.

βοηθεῖ τὸ ὑγιὲς παιδί εἰς τὴν κανονικὴν καὶ τελείαν ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος διὰ τὸ ἐπιτύχει τὸ maximum τῶν δυνατοτήτων τῆς «ἀτομικῆς του ἱστορίας». Διαγιγνώσκει τὰ ψυχικὰ τραύματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, καὶ τὰ μᾶλλον ἀδιόρατα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀναποφεύκτως θὰ ἀσκήσουν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ, ὅπως ἐπίσης διαγιγνώσκει ἐνωρὶς πᾶσαν δεξιότητα καὶ ἰκανότητα καὶ ἐπίδοσιν ἰδιαίτεραν, ὡς καὶ πᾶσαν τυχὸν καθυστέρησιν τῆς διανοητικῆς του ἡλικίας. Θεραπεύει ἀκολούθως δι' ὄλων τῶν μέσων τῆς συγχρόνου ψυχικῆς ὑγιεινῆς καὶ ψυχοθεραπειᾶς ἀνωμαλίας καὶ συμπλέγματα, ὥστε τὸ παιδί ἀπροσκόπως κατὰ τὸ δυνατόν ἀπ' αὐτῆς τῆς πλευρᾶς νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ζωὴν του. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ νομισθῇ καθόλου ὅτι ὁ ἰατροπαιδαγωγικὸς σταθμὸς περιορίζεται μόνον εἰς τὰ τυχὸν ἀνώμαλα παιδιά. Ὅλος τοῦναντίον ὡς ἀντικείμενον ἔχει καὶ τὰ ὑγιᾶ παιδιά καὶ τὴν ὑποβόησίν των.

Ἡ αὐτὴ ἡ τόσον σπουδαία ἰατρο-ψυχο-παιδαγωγικὴ ἐργασία συντελεῖται ἀπὸ ομάδα ἐπιστημόνων ἐν στενῇ συνεργασίᾳ χάριν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἰδεώδους τοῦ σταθμοῦ: τῆς πλήρους δηλαδὴ σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικὴν ομάδα, προκειμένου ὁ θεσμὸς οὗτος νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μετέχη ὁ ψυχίατρος τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὁ παιδίατρος ἢ ὁ σχολίατρος, ὁ ψυχολόγος ἢ ἡ ψυχολόγος τοῦ παιδιοῦ, μὲ ἐιδικότερας γνώσεις τῆς ἰατρικῆς ψυχολογίας καὶ τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς τοῦ παιδιοῦ, καὶ ἡ κοινωνικὴ λειτουργός, ἡ ὁποία θὰ ἐφρόντιζε νὰ ἐξακριβώσῃ, κατὰ τὴν γνωστὴν ἐπιστημονικὴν μέθοδον τὰς οἰκογενειακὰς καὶ γενικώτερον τὰς κοινωνικὰς συνθήκας ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ. Ἡ δὲ ομάδα τοῦ ἰατροπαιδαγωγικοῦ κέντρου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἱατροῦ θὰ συνήρχετο ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος διὰ τὸ νὰ κατατάξῃ τὸ ἕλκρον ἐκ τῆς ἰατρικῆς ἐξετάσεως (περιλαμβανομένων καὶ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων) τῆς ψυχολογικῆς καὶ τῆς οἰκογενειακοκοινωνικῆς, καὶ νὰ συναγάγῃ τὰ συμπέρασματά της περὶ τῆς ἀκολουθητέας

πορείας διὰ τὴν καλύτεραν ἐξυπηρέτησιν τῆς ὑγείας — ψυχικῆς καὶ σωματικῆς — τοῦ παιδιοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐσχηματίζετο ἕνας πλήρης κατὰ τὸ δυνατόν φάκελλος, ὁ ἀτομικὸς φάκελλος τῆς ψυχοσωματικῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ. Τοῦ ἀτομικοῦ τούτου φακέλλου τὰ πολύτιμα συμπεράσματα θὰ ἠδύναντο νὰ τεθοῦν ὑπ' ὄψιν, ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος τὴν ἰατροπαιδαγωγικὴν ομάδα, ἀπ' ἐνὸς μὲν τῶν διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι οὕτω πως θὰ ἔλυνον πολλὰ δύσκολα προβλήματα τῆς σχολικῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν, ἀπ' ἐτέρου δὲ τῶν γονέων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐβοηθοῦντο ὑπευθύνως τὰ μέγιστα εἰς τὴν τελειότεραν καὶ ἐπιστημονικωτέραν διαπαιδαγώγησιν τῶν παιδιῶν των.

★

Ἡ τρίπλευρος ἀνθρωπολογικὴ ἔρευνα, ἰατρικὴ, ψυχολογικὴ καὶ οἰκογενειακὴ - κοινωνικὴ, εἶναι ἕνα νεώτερον ἐπιστημονικὸν ὄπλον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ χρησιμοποιήσῃ ἡ νεωτέρα παιδαγωγικὴ διὰ τὸ ἐπιτύχει εἰς τὴν διάπλασιν ἀρτίων προσωπικοτήτων. Θὰ ἦτο μάλιστα ἐξῆχος ἐνδιαφέρον, ἐάν, ὅπως ἤδη γίνεται εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἄλλαχοῦ, ὀρισμένοι ἐκπαιδευτικοὶ μας τῆς στοιχειώδους καὶ μέσης παιδείας ἐσπούδαζον καὶ παρηκολούθουν εἰδικῶς ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ διὰ τὸ εἶναι αὐτοὶ οἱ ψυχολογικοὶ σύμβουλοι καὶ συνεργάται τοῦ ἰατροπαιδαγωγικοῦ κέντρου. Θὰ προσέφερον ἀναμφισβητήτως πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὴν καθόλου ἀποστολὴν τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ σχολείου.

Ἐτοι ἀνοίγει ὁ δρόμος διὰ πολλοὺς συνεργάτας, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠθέλουν νὰ συμβάλουν μετ' ἐπιστήμης καὶ τέχνης καὶ ἀγνότητος προθέσεων πολλῆς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἰδεώδους τῆς ἀγωγῆς. Καὶ τὴν συνεργασίαν αὐτὴν, χάριν τῆς ἀγωγῆς τῆς νεωτέρας γενεᾶς, τὴν ἀναμένομεν ὅλοι καὶ τὴν ὑπολογίζομεν ὡς βασικὴν προϋπόθεσιν ἐπιτυχίας. Θὰ εἶναι μία ἐκ τῶν σημαντικωτέρων προσφορῶν εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς πατρίδος μας, τῆς ὁποίας τὰ παιδιά πρέπει νὰ ζήσουν ὑγιέστερα καὶ εὐτυχέστερα διὰ τὸ ἰδοῦν καλύτερας ἡμέρας.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ
Ψυχίατρος

ΧΡΟΝΙΑ ΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΩΝΟΣ

Η ΠΑΛΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΟΦΟΥΣ

Ἡ γέννησις τοῦ Σωκράτη (469 π.Χ.)¹ συντελεῖται στήν πύλιν λαμπρῇ περιόδῳ τῆς ἀθηναϊκῆς ἀκμῆς. Γιατί ἦταν νωπὴ ἡ ἀνάμνησις τῶν νικῶν στὸν Μαραθῶνα, στὴ Σαλαμίνα, στὶς Πλαταιές, πρόσφατη ἡ δίκαιη διαχειρίσις τῶν χρημάτων τῶν ἐλληνίδων πόλεων ἀπὸ τὸν Ἀριστείδη, πού προσέδιδε κύρος ἰδιαιτέρο στὸ ἀθηναϊκὸ μεγαλεῖο, ἐνῶ ἡ δημοκρατικὴ παράδοσις πού ἀφετηρία τῆς εἶχε τὶς πολιτικῆς ζυμώσεις τοῦ ἔκτου αἰῶνος π. Χ. μετὰ τὴν νομοθεσία τοῦ Σόλωνος καὶ τὶς μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένη ἔπαιρνε ὄλο καὶ μεγαλύτερη ἔκτασι μετὰ λαϊκώτερη βάσι. Σύγχρονοι μετὰ τὴν παιδικὴ καὶ τὴν νεανικὴ ἡλικία τοῦ Σωκράτη ἦσαν πάλι οἱ ἀγῶνες τοῦ Κίμωνος, πού ἔδιναν ἀνεξαρτησία στὶς ἐλληνικῆς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ταπεινῶναν τοὺς Πέρσας.

Ἔτσι οἱ νέες συνθήκες προκαλοῦσαν τὴν εὐγνωμοσύνη καὶ τὴν ἐκτίμησι τῶν ἐλληνίδων πόλεων, πού πρόθυμα ἀναγνώριζαν στὴν Ἀθῆνα τὴν ὑπεροχὴν, ὠδηγοῦσαν στὴν ἀπόσπασι τοῦ πρωτείου ἀπὸ τὴν Σπάρτη, ἔδιναν εὐκαιρίες μεγαλύτερης ἐμπορικῆς καὶ βιοτεχνικῆς ἀναπτύξεως καὶ εὐκόλου πλουτισμοῦ, ἐνῶ τὸ ὑπόβαθρο τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας πρόσφερεν σὲ κάθε κάτοικο τῆς πόλεως τὴν σφραγίδα τῆς αὐτομικότητος καὶ ἐρεθίζε τὴν δίψα γιὰ ἐπιβολή. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ μάθησις ἔπαιρνε ἰδιαιτέρη ἀξία στὴ συνείδησι τοῦ Ἀθηναίου. Δὲν τὸν ἔφτανε πιά ἡ ξερὴ ἀποστήθισις κάποιων νόμων καὶ στίχων δοκίμων ποιητῶν, τοῦ ἦταν ἀνεπαρκῆς ἡ ἄσκησις γι' ἀνάγνωσι καὶ γραφὴ καὶ ἡ

κάποια ἀπασχόλησις μετὰ τὴν μουσικὴν. Ζητοῦσε παιδεῦσι εὐρύτερη καὶ βαθύτερη, ἄσκησι τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λόγου, γνῶσι τῶν συστημάτων τῶν φιλοσόφων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Μ. Ἑλλάδος.

Τούτῃ ἡ ἀκμὴ τοῦ πλοῦτου καὶ ἡ ζήτησις τῆς γνώσεως προσεῖλκε γραμματισμένους καὶ σοφοὺς, καλλιτέχνες καὶ ῥήτορες πού φιλοδοξοῦσαν νὰ δώσουν ἀπάντησι στὰ ἐρωτήματα τῶν Ἀθηναίων, ἱκανοποιήσι στὶς καλαισθητικῆς τοὺς ἀπαιτήσεις, φωτισμὸ στὸ νοῦ καὶ ἱκανότητα λόγου.

Ἔτσι ὁ Σωκράτης ἀναπτύσσεται καὶ ὠριμάζει στήν πύλιν λαμπρῇ ἔκφανσι καὶ ἐκδήλωσι, ἑξωτερικὰ τουλάχιστον, τοῦ ἀθηναϊκοῦ πνεύματος. Ἰδιαιτέρα ἡ δημοκρατικὴ ἐξίσωσις στὰ δικαιώματα καὶ ἡ ἀνεσις τῶν ἐπαφῶν² ἔδιναν στὸν φτωχὸ Σωκράτη³ τὴν δυνατότητα νὰ γνωρισθῇ μετὰ λαμπρότερα πνεύματα καὶ τὶς ἐπιφανέστερες διάνοιες. Ἄν πιστέψωμε μάλιστα τὸν Πλάτωνα (γιατὶ δὲν ἔχομε ἀπὸ ἄλλου παρόμοια μαρτυρία), ὁ Σωκράτης (Σοφ. 217c, Θεατ. 184a καὶ Παρμ. 127 b-c) γνῶρισε σὲ νεαρὴ ἡλικία δύο ἐπιφανεῖς ἐκπροσώπους τοῦ Ἑλεατισμοῦ, τὸν Παρμενίδη καὶ τὸν Ζήνωνα. Δὲν τοῦ ἦταν ἄγνωστος ὁ κύκλος τῆς Ἀσπασίας⁴ οὔτε ἀγνοοῦσε τὸν Ἀναξαγόρα, πού τὸν ἐπικρίνει. Μετὰ τοὺς σοφιστὰς πάλι εἶχε μεγάλη ἐπαφή, γιατί πληθὸς ἀπὸ τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος καὶ ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις τοῦ Ξενοφῶντος ἀναφέρονται σὲ τέτοιες συζητή-

2, Georges Bastide, *Le moment historique de Socrate*, Paris 1939, σ. 111-112.

3, Πλατ. Ἀπολ. 31 β καὶ 38 β. Ξεν. Ἀπομν. II, 2, 7-8.

4, « Ἀσπασίας ἡκουσα », Ἀπομν. II, 6, 36 καὶ Πλατ. Μενεξ. 235e.

1, W. Jaeger, *Paideia*, vol. II, Oxford 1947, σ. 13.

σεις⁵. Ἐπομένως τίποτε δὲν ἐμπόδισε τὸν φιλόσοφό μας νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ ἐμβαθύνῃ στὴ μάθησι καὶ τὴ σοφία τοῦ καιροῦ του καὶ τῶν προγενεστέρων του.

Ἄλλ' ὁ Σωκράτης κρύβει μέσα του ἀνικανοποίητη καὶ φλογισμένη ἀπὸ ἀναζητήσεις ψυχῆ. Τοῦτα τὰ σχήματα τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἰωνῶν φυσιολόγων, οἱ ἐρημνεῖες τῶν ἐλεατικῶν, οἱ ὑποσχέσεις τῶν σοφιστῶν γιὰ ἀπόκτησι πολιτικῆς ἀρετῆς, ἢ ἀναζητήσεις τοῦ εὐχάριστου καὶ τοῦ ἐπίκαιρου, πὺ εἶναι διάχυτα στὴν ἀθηναϊκὴ κοινωνία, τοῦ ταράζουν τὴν ψυχὴ καὶ τοῦ φέρνουν σ' ἐγρήγοροι τὸ νοῦ. Ἡ κριτικὴ του δύναμις διεισδυτικὴ καὶ ἀμείλικτη μπαίνει στὴν οὐσία τῶν θεμάτων, πὺ ἀπασχολοῦν τὴν ἐποχὴ του, ἀνατέμνει τὸ βαθύτερο περιεχόμενο, ζητεῖ τίς κυριαρχούσες ιδέες, προσδοκᾷ αἰτιολογήσεις.

Πίσω ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπίφρασι τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας βλέπει τὴ δουλεία τοῦ ἀτόμου στὸ ἥδὺ καὶ τὸ εὐχάριστο, τὴν ὑποταγὴ στὶς ἀνάγκες τῆς ὕλης. Κάτω ἀπὸ τὴ λάμψι τῆς ἐπιβολῆς, τῆς ἐπιδείξεως καὶ τοῦ πλοῦτου, διαπιστώνει τὴν κυριαρχία τοῦ «ἀνδραποδώδους» καὶ δουλόπρεπου, τὴν ἀνικανοποίητη δίψα τοῦ ἐνστικτου, τὴν ἀχαλίνωτη τάσι τοῦ κτηνώδους ἐγῶ. Ὁ φιλόσοφος μὲ τὴν ὀξυδερκῆ του ὄρασι παρατηρεῖ πὺ οἱ ἀρετῆς πὺ ἦσαν τὸ καύχημα τῆς πόλεως, ἀγάπη γιὰ θρησκεία καὶ πατρίδα, ἀνδρεία καὶ μεγαλοψυχία κλπ., παύουν νὰ εἶναι σταθερὰ ἐρείσματα τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου. Οἱ συμπολίτες του τίς ἐπαινοῦν, ἀλλὰ δὲν τίς ἔχουν, γι' αὐτὸ τίς νοσταλγοῦν, γιὰ τίς βρίσκουν στοὺς προγόνους.

Καὶ οἱ διαπιστώσεις του, ἀπορίες καὶ ἐρωτήματα στὴν ἀρχή, φαίνεται πὺ παίρνουν δύναμι πεποιθήσεως καὶ βεβαιότητος, ἀπὸ τὴν ὥρα πὺ ξεσπάει ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος, γιὰ τί δοκιμάζει τὸν ἀνθρώπινο χαρακτῆρα καὶ τὴν σταθερότητά του, ἐλέγχει τὴ γνησιότητα, ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθεια.

Καὶ αὐτὴ τὴν ἀποκάλυψι τοῦ ψεύτικου

5. Βλ. Πλάτωνος Πρωταγόρα, Εὐθύδημο, Σοφιστῆ κλπ. Περβλ. Ξεν. Ἀπομν. IV, 2' I, 6' III, 1, 1' IV, 4, 5-25

βάθους τὴν βλέπομε καὶ στὸ δεύτερο βιβλίον τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδη. «Μ' ἐπιμονὴ ζητοῦσαν γρήγορη τὴν ὕλικὴ ἀπόλαυσι καὶ εἶχαν τὴν ὄρεξι γιὰ κάθε τι εὐχάριστο, ἐπειδὴ ἐλογάριαζαν πόσο πρόσκαιρη ἦταν ἡ σωματικὴ ὑγεία καὶ ἡ ὕλικὴ ἀπόκτησις» (II, 53, 2). «Καὶ αὐτὸ πὺ σὲ μιὰ στιγμή ἐπαιρνε τὴν ὄρη τοῦ εὐχάριστου καὶ ἐκεῖνο πὺ συντελοῦσε μὲ κάθε τρόπο στὴν ἀπόλαυσι του, τοῦτα ἀποτελοῦσαν τὸ μέτρο τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ χρησίου» (II, 53, 3). Γιὰ τί «θεῶν φόβος ἢ ἀνθρώπων νόμος οὐδεὶς ἀπειργε». Καὶ τὸ κακὸ ἐπιτείνεται μὲ τὸν θάνατο τοῦ Περικλῆ πὺ «ἐπειδὴ ἦταν πολιτικὰ ἰσχυρὸς ἀπὸ τὴν ξεχωριστὴ του φυσιογνωμία καὶ τὴν πολιτικὴ του σύνεσι, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἔδειξε καταφάνερη ἀνιδιοτέλεια, κυβερνοῦσε μὲ ἄνεσι τοὺς πολλοὺς, στοὺς ὁποίους ἐπέβαλλε τὴν δικὴ του πολιτικὴ γραμμὴ, χωρὶς νὰ ὑποκύπτει σὲ πιέσεις» (II, 65, 8). Ἀπὸ τότε ἡ ἐλευθερία τῆς ἐπιφανείας πετάει τὸ προσωπεῖο καὶ προσφέρει τοὺς κόλακας τοῦ ἐγωιστικοῦ πάθους, τοὺς θαυμαστάς φανταστικῶν ἀρετῶν, τοὺς ἰχνευτάς ἀνυπάρκτων κινδύνων, τοὺς δημαγωγούς, πὺ παίρνουν στὰ χέρια τοὺς τὴν ἐξουσία.

Ἔτσι ὁ Σωκράτης διαβλέπει ἀναπότρεπτη τὴν παρακμὴ καὶ ἀναπόφευκτη τὴν ἔλευσι τοῦ χάους καὶ τῆς κοινωνικῆς διαλύσεως. Γι' αὐτὸ στὴν ἀνατομία τοῦ κακῶ πὺ κάνει, δὲν στέκει στὶς διαπιστώσεις, ἀλλὰ προχωρεῖ σ' αἰτιολογήσεις. Ἡ ἀναγωγὴ τοῦ ἐφήμερου καὶ τοῦ καθημερinoῦ σὲ ἀξία, ἡ ὑψωσις τοῦ ἀτόμου σὲ εἰδωλο, ὁ θαυμασμός τῆς ἐγωιστικῆς ἐπιβολῆς δὲν ὀφείλονται μόνον στὸν πλοῦτο καὶ τὴν δόξα τῆς Ἀθήνας, πὺ ἔφερε τὸ ἄτομο σὲ ἀνόητες ἐξωστρεφεῖς ἐκδηλώσεις, ἀλλὰ κυρίως στὴν σφαλερὴ κατεύθυνσι πὺ πῆραν οἱ μορφωμένοι τῆς ἐποχῆς, αὐ-

6. «Ἔ ἄριστε ἀνδρῶν, Ἀθηναῖος ὢν, πόλεως τῆς μεγίστης καὶ εὐδοκίμοτάτης εἰς σοφίαν καὶ ἰσχύν, χρημάτων οὐκ αἰσχύνει ἐπιμελούμενος, ὅπως σοι ἔσται ὡς πλείστα, καὶ δόξης καὶ τιμῆς, φρονήσεως δὲ καὶ ἀληθείας καὶ τῆς ψυχῆς, ὅπως ὡς βελτίστη ἔσται, οὐκ ἐπιμελεῖ οὐδὲ φροντίζεις;» Πλατ. Ἀπολ. 29 d-e.

τοὶ ποὺ ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἰωνία καὶ τὴ Μ. Ἑλλάδα, αὐτοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γνῶσι καὶ τὴν μάθησι καὶ ὑπόσχονται εὐτυχία καὶ ἀρετές.

Σ' αὐτοὺς ρίχονται τὰ πυρακτωμένα βλήματα τῆς πολεμικῆς του. Πρῶτα φταῖνε οἱ διάφοροι φιλόσοφοι ποὺ πιάστηκαν μὲ μεγάλα καὶ δύσκολα προβλήματα, ἀδιαφορῶντας ἔτσι γιὰ τὴν βελτίωσι τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Τὴν ἔρευνα τοῦ κοσμολογικοῦ προβλήματος πῶς «ὁ κόσμος ἔφυν»⁷, καθὼς καὶ τὴν αἰτιοκρατικὴ ἔρμηνηία τοῦ σύμπαντος, τὴν θεωροῦσε μάταιη καὶ ἀνωφελῆ. «Καὶ πρῶτα ἀπὸ ὅλα ἐστοχάζετο ποῖδ' ἀπ' τὰ δύο ἄραγε νὰ συμβαίη· ἐπιδίδονται (οἱ φυσικοὶ φιλόσοφοι) σὲ τέτοιες ἐνασχολήσεις, ἐπειδὴ ἐσχημάτισαν τὴ γνῶμη ὅτι ἀπέκτησαν ἱκανοποιητικὴ γνῶσι τῶν ἀνθρωπίνων προβλημάτων ἢ φρονοῦν πῶς κάνουν τὸ καθήκον τους μὲ τὴν ἐγκατάλειψι τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τὴν σπουδὴ τῶν ὑπερφυσικῶν» (Ἀπομν. Ι, 1, 12)⁸.

Γι' αὐτὸν ὅμως τὸ κέντρο τῆς ἀπασχολήσεως τῆς σκέψεως τοῦ ἀνθρώπου ἔπρεπε νὰ τὸ πάρη ὁ ἀνθρώπος. Γιατὶ ἔβλεπε πῶς ἡ ἀδιαφορία περὶ τὰ «ἀνθρώπεια» τῶν σοφῶν αὐτῶν ἀποτελοῦσε τὴ μία ἀπὸ τὶς τρεῖς αἰτίες τῆς καταρρεύσεως καὶ ἀνατροπῆς τῶν ἀξιών.

Ἡ φυσικὴ πάλι ἐξέτασις τοῦ κόσμου ποὺ ἔπαιρνε χαρακτῆρα μεταφυσικὸ δὲν ἦτο μόνον δευτέρης σειρᾶς, ἀλλὰ καὶ περιορισμένη. Φρονοῦσε πῶς ἡ λογικὴ δύναμις καὶ ἡ δυνατότης τῆς γνώσεως ἦταν βαλμένη σὲ ὄρια, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ξεπεράσῃ. Γι' αὐτὸ «ἐθαύμαζε εἰ μὴ φανερόν αὐτοῖς ἐστίν ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστίν ἀνθρώποις εὑρεῖν» (Ἀπομν. Ι, 1, 13). Αὐτὲς οἱ ἐννοεῖς ἀπασχολοῦσαν τὴ σκέψι τοῦ Θεοῦ, ἦσαν θείας ἀρμοδιότητος· γι' αὐτὸ χαρακτηρίζει τὰ οὐράνια καὶ σάν θεῖα καὶ δαιμόνια. Γι' αὐτὰ «ὁ θεὸς

μηχανᾶται» καὶ ἐπομένως ὁ Σωκράτης οὔτε νόμιζε πῶς ὁ ἀνθρώπος μποροῦσε νὰ τὰ καταλάβῃ, οὔτε παρεδέχετο πῶς ἔκανε καμιὰ χάρι στους θεούς, αὐτὸς ποὺ ἐρενοῦσε ὅσα ἐκείνοι θέλησαν νὰ μείνουν κρυφά. Γι' αὐτὸ ἔλεγε πῶς εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ χάσῃ τὰ λογικά του ὅποιοι ἔβαζε στὸ νοῦ του τέτοιες σκοτοῦρες» (Ἀπομν. ΙV, 7, 6).

Ἔτσι ἐξηγοῦσε γιὰ τὴν οἱ φιλόσοφοι αὐτοὶ δὲν μποροῦσαν νὰ καθορίσουν τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν κίνησι τῶν ὄντων, ἀλλὰ εὐρίσκοντο σὲ ριζικὴ διαφωνία μεταξύ τους· γιὰ τὸν ἄλλο ἔβαζε σάν ἀρχὴ τὸ ὕδωρ (Θαλῆς), ἄλλος τὸν ἀέρα (Ἀναξαμένης), ἄλλος τὸ ἄπειρον (Ἀναξίμανδρος), τὸ πῦρ (Ἡράκλειτος) τέτατος κλπ. καὶ «τοῖς μὲν δοκεῖν ἐν μόνον τὸ ὄν εἶναι, τοῖς δ' ἄπειρα τὸ πλῆθος· καὶ τοῖς μὲν αἰεὶ πάντα κινεῖσθαι, τοῖς δ' οὐδὲν ἄν ποτε κινήθῃναι· καὶ τοῖς μὲν πάντα γίνεσθαι τε καὶ ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ οὔτ' ἄν γενέσθαι ποτὲ οὐδὲν οὔτε ἀπολέσθαι» (Ἀπομν. Ι, 1, 14).

Μολοντοῦτο ὁ Σωκράτης, ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ξενοφῶντα, νὰ συζητῇ τέτοια οὐράνια καὶ θείας τάξεως θέματα.⁹ Ἔτσι ἐπικρίνει προσάγοντας ἐπιχειρήματα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀναξαγόρα στὴν ταύτισι πυρὸς καὶ ἡλίου (Ἀπομν. ΙV, 7, 7). Τὸ ἴδιο παρατηροῦμε στὴν συζήτησι τοῦ φιλοσόφου μὲ τὸν Ἀριστόδημο, ὅπου ἀποδεικνύει τὴν σκοπιμότητα τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὸ συμπέρασμα τῆς ὑπέρξεως θείας προνοίας (Ἀπομν. Ι, 4, 1-19). Παραπλήσια εἶναι ἀκόμη τὰ τελολογικὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ὁ Σωκράτης προσάγει στὴ συζήτησι του μὲ τὸν Εὐθύδημο (Ἀπομν. ΙV, 3, 1-18).

Τοῦτες οἱ τελευταῖες ἀπόψεις δείχνουν πῶς ὁ Σωκράτης δὲν ἦτο ἀρνητῆς τῆς θεωρίας τῶν φυσιολόγων, τῶν ἀτομικῶν, τῶν ἐλεατῶν κλπ., ἐπειδὴ ξεκινούσε ἀπὸ προκατάληψι καὶ μεταφυσικὴ ἄρνησι, ἀλλ' ἐπειδὴ εὗρισκε παραπλάνησι καὶ ἀπομάκρυνσι ἀπὸ τὸ κύριο θέμα, τὸν ἀνθρώπο, ἐπειδὴ διαπίστωνε πῶς ἦταν λάθος τους

7. É. Boutroux, Socrate fondateur de la philosophie morale, Paris 1925, σ. 21-27.

8. «Σωκράτους δὲ περὶ μὲν τὰ ἠθικὰ πραγματευομένου περὶ δὲ τῆς ὅλης φύσεως οὐθέν», Μ. τ. φ. Α, 6, 987 β 1-2· βλ. Th. Deman, Le témoignage d' Aristote sur Socrate, Paris 1942, σ. 70 καὶ 72-73.

9. G. Bastide ἐν. ἀν. σ. 125-126.

τὸ ὅτι μετέφεραν ὅλη τὴ δύναμι τῆς λογικῆς στὸ πεδίο τῆς μεταφυσικῆς, πού προϋποθέτει καὶ πίστι. Γι' αὐτὸ συμβούλευε τοὺς φίλους του νὰ μαθαίνουν ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἀστρονομία πού ἔχουν πρακτικὴ σκοπιμότητα. Μ' αὐτὴ τὴν λογικὴ ἢ γνῶσις καὶ ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ π.χ. βοηθεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴ ναυσιπλοΐα καὶ τὴν ὀδοπορία, ἀλλὰ ἡ καθαρὰ θεωρητικὴ μελέτη τῶν ἀστέρων, ἡ κίνησις καὶ ἡ αἰτιολογία τῆς, εἶναι μάταιη ἐνασχόλησις· «ὠφέλεια γὰρ οὐδεμίαν οὐδ' ἐν τούτοις ἔφη ὄραν» (Ἀπομν. IV, 7, 4-5).

Ἔτσι ὁ Σωκράτης θέτει ὄρια στὴν ἀνθρώπινη λογικὴ καὶ νοημοσύνη. Δέχεται πὼς ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἐπεκτείνει τὴ νοητικὴ του δύναμι πέρα ἀπὸ ἓνα ὠρισμένον πεδίο, μετὰ τὸ ὁποῖο ἀρχίζει ἡ πίστις στὸ θεῖο· γι' αὐτὸ δὲν ἀρνεῖται τὴν μεταφυσικὴ, ὅπως θὰ ὑπέθετε κανεῖς, ἀφοῦ ἐρευνᾷ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν μοναδικὴ κυριότητα τῆς λογικῆς ἐπάνω τῆς. Τὸ λάθος τοῦ Ἀναξαγόρα καὶ τῶν παλαιότερων φυσικῶν φιλοσόφων ἦταν ὅτι ἤθελαν νὰ ἐρευνήσουν ὑπερλογικὰς ἐννοιαι, πού ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη δυνατότητα καὶ ὠφέλεια. Ἡ δικὴ του ὁμως μεταφυσικὴ εἶναι συνθετικὴ πορεία ἀπὸ τὴν πίστι στὸ θεῖο, τὴν ἀναφορὰ στὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν λογικὴ ἐρευνα καὶ ἐπεξεργασία τῶν ἐννοιῶν.

Γι' αὐτὸ στὴν ἀπολογία του ὁ Σωκράτης μὲ ἀγανάκτησι ἀπορρίπτει τὴν ἐναντίον του αἰτίασι ὅτι ἀσχολήθηκε μὲ τὴ φύσι μὲ τὸν τρόπο τοῦ Ἀναξαγόρα. Ἦταν συκοφαντία ἢ κατηγορία ὅτι «Σωκράτης ἀδικεῖ καὶ περιεργάζεται τὰ τε ὑπὸ γῆς καὶ οὐράνια», ἀπομν. πού εἶχε ὑποστηρίξει ὁ Ἀριστοφάνης στὶς Νεφέλες.¹⁰ «Ταῦτα γὰρ ἐωρᾶτε καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀριστοφάνους κωμῳδίᾳ, Σωκράτη τινὰ ἐκεῖ περιφερόμενον, φάσκοντά τε ἀεροβατεῖν καὶ ἄλλην πολλὴν φλυαρίαν φλυαροῦντα, ὧν ἐγὼ οὐδὲν οὔτε μέγα, οὔτε μικρὸν πέρι ἐπαίω» (Πλατ. Ἀπολ. 19ε).

Ἡ θεώρησις λοιπὸν τοῦ τύπου τοῦ Ἀνα-

ξαγόρα¹¹ ἦταν ξένη ἀπὸ τὴν φιλοσοφία του καὶ ἀποκρουστικὴ, δὲν τὴν ἀγνοοῦσε ὁμως,¹² γιατί στὴ συνέχεια τῆς ἀπολογίας λέγει πὼς ἡ ἀπομν. ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι λίθος καὶ ἡ σελήνη γῆ εἶναι μέρος τῆς θεωρίας τοῦ κλαζομενίου φιλοσόφου: «Ἀναξαγόρου οἷε κατηγορεῖν, ὧ φίλε Μέλητε, καὶ οὕτω καταφρονεῖς τῶνδε καὶ οἷε αὐτοὺς ἀπειροὺς γραμμάτων εἶναι, ὥστε οὐκ εἰδέναι ὅτι τὰ Ἀναξαγόρου βιβλία γέμει τούτων τῶν λόγων» (Πλατ. Ἀπολ. 26d). Βλέπουμε λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα πὼς ὁ Σωκράτης, μὲ αὐτὰς τῆς ρητῆς καὶ κατηγορηματικὰς φράσεις, δηλώνει πὼς ἡ μεταφυσικὴ του εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ἀπ' αὐτὴ τοῦ Ἀναξαγόρα. Ἔτσι ὁ δρόμος πού παίρνει εἶναι δρόμος γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ προβλήματά του. «Περὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀεὶ διελέγετο σκοπῶν, τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί δίκαιον, τί ἀδίκον, τί σωφροσύνη, τί μανία, τί ἀνδρεία, τί δευλία, τί πόλις, τί πολιτικός, τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχικὸς ἀνθρώπων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοὺς μὲν εἰδὼτας ἠγείτο καλοὺς κάγαθοὺς εἶναι, τοὺς δ' ἀγνοοῦντας ἀνδραποδώδεις ἀνδραγαθίαις κεκλήσθαι» (Ἀπομν. I, 1, 16).

Ἀλλὰ στὸ σημεῖο τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανίζεται ὁ ἄλλος ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος, οἱ σοφισταί¹³ μὲ τῆς θεωρίας τους. Ἀνθρωποὶ μὲ ἐγκύκλια παιδεύσι καὶ κατάρτισι, ἐρασταὶ τοῦ χρήματος γυρίζουν ἀπὸ πόλι σὲ πόλι γιὰ νὰ διδάξουν τὴν πολιτικὴ ἀρετὴ. Ἰδιαιτέρου κέντρο μεταδόσεως τῆς σοφίας τους γίνονται ἡ Ἀθήνα, γιατί ἐκεῖ, ὅπως εἶπαμε, ὑπῆρχε πλοῦτος, δῖνα γιὰ γνῶσι, πόθος γιὰ ἐπικράτησι καὶ ἐπιβολή. Εὐφρεῖς καὶ μὲ διάθεσι, καθὼς ἦσαν οἱ σοφισταί, πολὺ γρήγορα προσαρμόσθησαν στὸ κλίμα

11. Jean Luccioni, Xénophon et le Socratisme, Paris 1953, σ. 27-28, 51.

12. Γι' αὐτὸ καὶ τὴ φράσι «οὐδὲν ἐπαίω» πρέπει νὰ τὴν πάρομε μὲ κάποια ἐλαστικότητα.

13. É. Boutroux ἐν. ἀν. σ. 27-33· Bastide ἐν. ἀν. 97-108· Πλάτωνος Πρωταγόρας, ἐκδοθεὶς μετὰ σχολίων ὑπὸ Γ. Μιστριώτου, Ἀθήναι 1892 σ. 1-7 καὶ 35-46.

τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ προσέφεραν δικαίωσι.

Πρωτότυποι δὲν εἶναι στίς ἰδέες τους, σκέπτονται ὁμως τὸν ἄνθρωπο καὶ αὐτὴ ἢ στροφὴ εἶναι πρωτοτυπία. Ξέρουں πάλι νὰ συλλέγουν τίς γνώσεις τῶν σοφῶν τῆς προγενέστερης καὶ τῆς σύγχρονης ἐποχῆς καὶ νὰ ὀπλίζουν τὴ θεωρία τους. Ἔτσι τὴν φιλοδοξία τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἀτόμου, τὴν σχετικότητα τῆς ἀρετῆς, τὴν θήρευσι τοῦ εὐχάριστουμποροῦσαν νὰ τίς δικαίωνουν στὰ μάτια τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ κολακεύουν τὸν ἐγωισμό τους πὼς βρῖσκονται στὸ σωστὸ δρόμο. Ἔτσι ἐπιστρατεύουν τὸν ἐλατικό κριτικό ἔλεγχο γιὰ τὴ γνώσι, ὑπογραμμίζουν τὴν μεταβλητὴ πορεία τῶν ἀνθρωπίνων τοῦ Ἡρακλείτου, δίνουν νέο ἐννοιολογικὸ περιεχόμενον στὴν ἀρετὴ τῆς παραδόσεως.

Μέσα στὴ φιλοσοφικὴ θεώρησι τῶν σοφιστῶν οἱ ἐννοιες τῶν πραγμάτων ἔχουν ρευστὸ καὶ μεταβλητὸ σχῆμα καὶ βάθος. Περικλείουν ἐπιχειρήματα πὼς τίς δικαιώνουν, ἀλλὰ καὶ τίς ἀνατρέπουν συγχρόνως. Τὸ ἴδιο π.χ. φάρμακο εἶναι ὠφέλιμο καὶ βλαπτικό, ἢ ἴδια πράξι δίκαιη καὶ ἄδικη, καλὴ καὶ κακὴ. Ἡ δικαιοσύνη τῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ τῆς στίς ἰδιαιτέρες συνθήκες ἢ περιστάσεις.

Ἄρα τὸ ἄτομο πὼς θέλει ν' ἀναδειχθῆ κοινωνικὰ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀρετὴ, πρέπει νὰ ὀπλισθῆ μὲ τὴ δύναμι καὶ τὴν τέχνη ἐκείνη πὼς τοῦ ἀποκαλύπτει τὸ νόημα τῆς λέξεως, πὼς ταιριάζει στίς ἐπιδιώξεις του. Ἡ σοφιστικὴ ἀποβλέπει στὸ νὰ δείξῃ τίς λέξεις καὶ τὸ περιεχόμενον τους. Γι' αὐτὸ οἱ σοφισταὶ εἶναι οἱ πρῶτοι πὼς ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς λεκτικούς τύπους τῆς γραμματικῆς,¹⁴ τὴν συγγένεια τῶν λέξεων, τὴν συντακτικὴ πλοκὴ καὶ τὴν ἐπίφασι τῶν ὥραιων λόγων, γι' αὐτὸ καλλιεργοῦν τὰ σχήματα τῆς ρητορικῆς καὶ μοχθοῦν γιὰ τὴν ὠραιότητα τοῦ λόγου. Γιατὶ ἂν γιὰ κάθε νόημα ὑπάρχουν ἀντίθετα ἐπιχειρήματα μὲ ἴδια πιθανότητα ἀλήθειας, σημαίνει πὼς ἡ ἀλήθεια δὲν ὑπάρχει στὰ ἀντικείμενα ἀλλὰ στίς λέ-

ξεις,¹⁵ πὼς ἡ μορφὴ τῆς εἶναι συμβατικὴ καὶ ἐπιφανειακὴ καὶ γίνεται παραδεκτὴ ἀπὸ τὴ στήριξι τῆς ἐπιχειρηματολογίας πὼς προσάγεται.

Ὁ καλὸς χειριστὴς τοῦ λόγου πὼς ξέρει καλὰ τὸ νόημα τῶν λέξεων καὶ τίς δυνατότητες τῶν ἀντίθετων ἐπιχειρημάτων, φροντίζει μὲ τὸ πομπῶδες, τὸ εὐηχο, τὸ ἐντυπωσιακό, νὰ καταπλήξῃ καὶ ἐντυπωσιάσῃ τὸν ἀκροατή,¹⁶ νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ τὴν προσοχὴ ἀπὸ τὴν ἀγρυπνὴ λογικὴ συνέπεια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θέματος, νὰ τοῦ ἀποκρύψῃ τίς ἀδυναμίες τῆς δικῆς του θέσεως, νὰ μεγεθύνῃ τὰ ἰσχυρὰ σημεῖα. Ἔτσι ὁ σοφιστὴς μπορεῖ νὰ κἀνῃ τὸ «ἦτιω λόγον κρείττω», καὶ αὐτὴ ἢ ἐπιτυχία εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς ἀλήθειας.

Στὴ σοφιστικὴ λοιπόν, σημασία ἔχει ἢ πειθῶ, ἢ πειστικότης, ἢ προσαγωγὴ ἐπιχειρημάτων πὼς γίνονται ἀποδεκτὰ ἀπὸ τὸν ἀκροατή. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ βάθος τῆς ἀναλύσεως τὸ ὑποκείμενον εἶναι ὁ ρυθμιστὴς τῆς ἀλήθειας. «Πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστι, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστι». Ἔτσι ὁμως ἀνατρέπεται ἡ ἀξιολογικὴ κλίμαξ καὶ τὴν πρώτη θέσι παίρνει ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος ὑπάτη ἀξία· ὄχι ὁ ἄνθρωπος γενικά, ἀλλ' «ὅποιοςδῆποτε ἄνθρωπος»,¹⁷ κάθε ἔξυπνος πὼς ξέρει νὰ ἐπιβάλλῃ τίς ἀπόψεις του.

Τέτοια φιλοσοφικὴ τοποθέτησις, πὼς βλέπει τὸν λόγο, τὴν πειθῶ, τὸ ὑποκείμενον σὰν στοιχεῖα τῆς ἀλήθειας, πὼς δίνει δικαιολογία καὶ ἀναγνωρίζει τὸ ἥδῃ καὶ τὸ ἐγωιστικὰ εὐχάριστο, σκανδαλίζει καὶ παροξύνει τὴν ἠθικὴ εὐαισθησία τοῦ Σωκράτη. Καταλαβαίνει πὼς αὐτὸς ὁ ἀντίπαλος εἶναι πὼς ἐπικίνδυνος, γιὰτὶ δέχεται τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, προσέχει τὸν ἄν-

15. «Ἔτσι (ὁ σοφιστὴς) θὰ πιστέψῃ πὼς στοχαζόμενος τοὺς ὄρους στοχάζεται τὰ πράγματα», G. Bastide, ἐν. ἀν. σ. 105· πρὸς. καὶ τὴν γνώμη τοῦ Lalande· «τίποτε δὲν προσεῖναι τόσο τὴν περιφρόνησι στὴν ἀλήθεια, ὅσο ἡ διαλεκτικὴ ἔκφρασις τῶν λέξεων». Bastide ἐν. ἀν. σ. 108.

16. «Πρωταγόρας κηλῶν τῆ φωνῆ ὥσπερ Ὀρφεύς», Πλατ. Πρωτ. 315α.

17. Π. Μελίτη, «Γιὰ ν' ἀνοίξῃ ὁ δρόμος», Ἀθήναι 1957, σ. 258-259.

14. Εἰσαγωγὴ Μυστριώτη ἐν. ἀν. σ. 40-41.

θρωπο, ἀλλὰ δὲν τοῦ δίνει κατεύθυνσι. Ἄδιαφορεῖ γιὰ τὴν ἠθική του ποιότητα καὶ νοιάζεται μόνο γιὰ νὰ δώσῃ ἔκφρασι στὴν τάσι γιὰ ἐπιβολή.

Στὰ μάτια τοῦ Σωκράτη τούτη ἡ φιλοσοφικὴ ροπὴ θὰ δώσῃ τὸ ὀριστικὸ κτύπημα στὴν κατάρρευσι τοῦ κοινωνικοῦ οικοδομήματος τῆς Ἀθήνας. Γι' αὐτὸ αἰσθάνεται νὰ ξεπηδᾷ ἀπὸ μέσα του ἡ δύναμις νὰ περισώσῃ ὅ,τι ἀπόμεινε, γι' αὐτὸ ὑψώνει σταθερὸ καὶ ἀλύγιστο τὸ ἀνάστημά του σὲ τούτη τῇ φιλοσοφικῇ κίνησι. Ἡ ἀλήθεια εἶναι μέσα μας, ἀλλ' ὄχι μὲ τὸ νόημα ποῦ δίνουν οἱ σοφισταί. Ἀμφιβάλλει καὶ δέχεται τὸν σκεπτικισμό τῶν σοφιστῶν, γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ ὅμως στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας καὶ ὄχι νὰ βυθίσῃ στὸ ἔρεβος τῆς ἀγνωσίας. Ὁ Σωκράτης γίνεται ἀρνητῆς, γιὰτὶ πρέπει νὰ πάρῃ κατεύθυνσι ἀντίθετη πρὸς τὸ ρεῦμα, γιὰτὶ πρέπει ν' ἀνοίξῃ δρόμο.

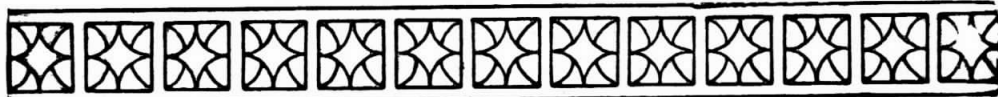
Καὶ τούτη ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίδρασις, ποῦ στὴ πρώτη φάσι παίρνει τὴν μορφὴ τῆς ἀγνοίας, τῆς ἀπορίας,¹⁸ καὶ τῆς «σκέψεως», γίνεται ὑπαγόρευσις χρέους, βάρους εὐθύνης, ἐντολὴ θεία. Δὲν εἶναι μόνο κοινωνικὴ ὑποχρέωσις, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικὴ φωνή, «θεῖον σημεῖον», ποῦ τοῦ παραγγέλει «μιανεύσθαι» (Πλ. Θεαιτ. 150c) καὶ φιλοσοφοῦντά με δεῖν ζῆν» (Πλ. Ἀπολ. 28e), ποῦ τὸν ἀναγκάζει νὰ λήθῃ τὴν ἀλήθεια, ἔστω κι ἂν πρόκειται νὰ πεθάνῃ, ποῦ παίρνει καὶ ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσι μὲ τὸν χρησμὸ τοῦ Χαιρεφῶντος «πάντων σοφώτατος» Σωκράτης.

Στὴν ἀρχὴ βέβαια ὁ φιλόσοφος δὲν πιστεύει πὼς ὁ χρησμὸς μπορεῖ νὰ ἔχῃ τέτοιον περιεχόμενον, ποῦ νὰ τοῦ δίνῃ μοναδικὴ ἀξία καὶ ὑπεροχὴ πάνω στοὺς ἄλλους σοφοῦς. Ὁ ἔλεγχος ὅμως τῆς πράξεως δι-

καιώνει τὸ θεῖο. «Ἐπισκέφθηκα κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θεωροῦνται πὼς εἶναι σοφοί», λέγει τὴν ἀπολογία του, «μὲ τὸν σκοπὸ, ἐδῶ, περισσότερο ἀπὸ ἄλλου, νὰ ἐλέγξω τὸ μαντεῖο καὶ ν' ἀποδείξω στὸ χρησμὸ ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι σοφώτερός μου, ἐνῶ σὺ εἶπες ἐμένα. Λοιπὸν μὲ τὴν ἐξονυχιστικὴ ἐξέτασι (φυσικὰ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ πῶ τὸ ὄνομά του· ἦταν πάντως, Ἀθηναῖοι, κάποιος ἀπὸ τοὺς πολιτικούς, ποῦ μοῦ ἔδωσε τέτοια ἐντύπωσι) καὶ τὴν διαλεκτικὴ συνομιλία ἐσχημάτισα τὴν γνώμη πὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἐθεωρεῖτο σοφὸς καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους καὶ προπαντὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητά δὲν ἦταν. Γι' αὐτὸ ἐστὶ συνέχεια προσπαθοῦσα νὰ τοῦ ἀποδείξω ὅτι ἐνόμιζε πὼς ἦταν σοφός, ἐνῶ δὲν ἦταν. Αὐτὸς βέβαια ἦταν ὁ λόγος ποῦ ἔγινε μισητὸς καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους ἀπὸ τοὺς παρόντας. Φεύγοντας λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸν συζητοῦσα μὲ τὸν ἑαυτὸ μου ὅτι ἀσφαλῶς ἐγὼ εἶμαι σοφώτερος ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο· διότι, ἐνῶ γίνεται ἀληθινὸ πὼς κανεὶς ἀπὸ τοὺς δύο μας δὲν ξέρει κάτι ἀξιόλογο, αὐτὸς μὲν φαντάζεται πὼς κάτι ξέρει, χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ, ἐνῶ ἐγὼ ὄχι μόνο εἶμαι βέβαιος πὼς δὲν τὸ ξέρω, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ φαντάζομαι. Λοιπὸν ἔχω τὴν ἐντύπωσι πὼς εἶμαι σοφώτερος ἀπὸ αὐτὸν σὲ κάτι πολὺ μικρὸ, ὅτι δηλαδὴ ὅσα δὲν ξέρω οὔτε καὶ τὰ φαντάζομαι πὼς τὰ ξέρω. Ἀπὸ ἐκεῖ πῆγα σ' ἄλλον ποῦ ἐθεωρεῖτο πὼς ἦταν σοφώτερος ἀπὸ τὸν προηγούμενον, ἀλλὰ πάλι τὴν ἴδια ἐντύπωσι ἐσχημάτισα (Πλ. Ἀπολ. 21 e d e). Καὶ ἡ ἴδια ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται μὲ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ φιλοσόφου στοὺς ποιητὰς τῶν τραγωδιῶν καὶ τῶν διθυράμβων καὶ στοὺς χειροτέχνους. Ὅλοι νομίζουν πὼς κάτι ξέρουν, ἀλλὰ τούτη ἡ γνώσις δὲν ἔχει τὴν στερεότητά ποῦ χρειάζεται, γιὰ ν' ἀντέξῃ στὸν ἔλεγχον τῆς ἀλήθειας.

Ἄλλ' ἔτσι ὁ Σωκράτης προετοιμάζεται νὰ γίνῃ ὁ ἀπόστολος τῆς θείας ἐπιταγῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς διαμαρτυρίας μὲ τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου στὸν ἑαυτὸ του.

18. «Οὐκ οἶδα», Ἀπολ. 21 d· «ἀτοπώτατός εἰμι καὶ ποιῶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπορεῖν», Πλατ. Θεαιτ. 149a. Πρβλ. «Τῶν ἄλλων καταγελαῖς ἐρωτῶν καὶ ἐλέγχων πάντας», Ξεν. Ἀπομν. IV, 4, 9· «κινδυνεύω γὰρ ἀπλῶς οὐδὲν εἰδέναί», Ἀπομν. IV, 2, 39. Βλ. καὶ Ἀριστ.: «τὴν δ' αἰτίαν εἰρήκαμεν τούτου, ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο Σωκράτης ἠρώτα, ἀλλ' οὐκ ἀπεκρίνετο· ὁμολογεῖ γὰρ οὐκ εἰδέναί», Σοφ. ἐλ. 34, 183 β 6-8· βλ. καὶ Deman ἐν. ἀν. σ. 63-65.

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΙΩΝ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

A

Μέλημα του ανθρώπου από της πρώτης στιγμής, καθ' ἣν ἤρχισεν ἡ ἀφύπνισις τοῦ ἐρευνητικοῦ του δαιμονίου ἦτο ἡ ἀναζήτησις αἰτίων, εἰς τὰ ὅποια νὰ ἀποδώσῃ τὰς διαφόρους ἐντυπωσιακὰς μεταβολὰς πού ἐλάμβανον συνεχῶς χώραν μέσα εἰς τὴν φύσιν. Ἡ αἰτιολόγησις ἦτο ἄλλοτε μὲν πρόχειρος, ἀρχομένη εἰς τὴν διαπίστωσιν τῶν ἀμέσως προσεχῶν αἰτίων, θεμελιούσα οὕτω πως τὰς λεγομένας φυσικὰς ἐπιστήμας, ἄλλοτε δὲ πάλιν ἦτο βαθυτέρα, ἐπιχειροῦσα τὴν διερεύνησιν καὶ τῶν ἀπωτέρων αἰτίων. Προσεπάθει τότε νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν ἀρχικῶν συνθηκῶν. Εἰς τὰς ἀρχικὰς δὲ αὐτὰς συνθήκας ἤθελε νὰ βλέπῃ τὰς βασικὰς καὶ πρωταρχικὰς προϋποθέσεις τῶν φαινομένων, τὰ ὅποια ἐκτυλίσσονται καὶ σήμερον ἀκόμη μέσα εἰς τὴν φύσιν. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἔθεμελίωσε τὴν Φυσικὴν Φιλοσοφίαν. Ἡ ἐμφάνισις ἐνὸς ὠρισμένου συμπλόκου ἀρχικῶν συνθηκῶν θὰ προσδιώριζεν ἐκ προτέρου τὰ φυσικὰ γεγονότα πού ἔλαβαν χώραν ἐν συνεχείᾳ, καὶ λαμβάνουν χώραν ἀκόμη καὶ σήμερον. Τοῦτο ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδοθῇ εἰς μίαν συμπτωματικὴν συνύπαρξιν τῶν ἐπὶ μέρους συνθηκῶν, ἐπελθοῦσαν εἰς μίαν χρονικὴν στιγμὴν ἀποτόμως ἐκ τῆς εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν ἀνακινήσεως καὶ τῆς ἀτάκτου ἀναμίξεως τῶν στοιχείων τῆς ὕλης ἐντὸς τοῦ ἀχανοῦς σύμπαντος. Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς ἐφαίνετο ὅτι τὰ πάντα θὰ ἐλύοντο κατὰ τρόπον ἀπολύτως ἱκανοποιητικόν, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη προσφυγῆς εἰς ρύθμισιν καὶ ρυθμιστὴν πρὸς κατανόησιν τῆς φυσικῆς πραγματικότητος. Καὶ ἂν ἀκόμη μία τοιαύτη πιθανότης προσήγγιζε τὸ μηδέν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκλεισθῇ παντελῶς. Μέσα εἰς τὸ ἄπειρον διάστημα τοῦ χρόνου ἦτο δυνατόν ἢ σύμπτωσις αὕτη νὰ πραγματοποιηθῇ κάποιαν στιγμῆν, τοῦλάχιστον

εἰς μίαν μικρὰν περιοχὴν τοῦ ἀπεράντου σύμπαντος.

Δὲν ἦτο ὅμως δυνατόν ἡ σύνολος φυσικὴ πραγματικότης νὰ κατανοηθῇ διὰ τῆς ὡς ἄνω ἀπλοποιήσεως, ἡ ὅποια προσεπάθει νὰ δώσῃ μίαν ἐνιαίαν ἐρμηνεῖαν εἰς τὸν περιβάλλοντα τὸν ἄνθρωπον κόσμον. Δὲν ἦτο βέβαια γνωστὴ ἐξ ἀρχῆς ἡ λαβυρινθώδης ὀργάνωσις τῶν στοιχείων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς ὕλης. Ἡ στατικὴ ἀντίληψις περὶ τοῦ ἀτόμου τῆς ὕλης, ἐδημιούργει τὴν ἐσφαλμένην περὶ «νεκρῶς καὶ ἀδρανοῦς» ὕλης ἐκδοχὴν. Ἡ σημερινὴ ὅμως περὶ ἀτόμου, ὡς ἰσορροπημένου δυναμικοῦ συγκροτήματος, ἀντίληψις, δὲν ἐπιτρέπει πλέον τὰς παρανοήσεις τοῦ παρελθόντος. Τὸ ὀργανωμένον σύνολον ἀλληλοεξουδετερουμένων δυναμικῶν, χωρὶς ὕλικὴν ὑπόστασιν, ἀποκαλύπτει συντηρουμένην ρύθμισιν ἀντιτιθεμένην εἰς τὸ δεῦτερον θερμοδυναμικὸν ἀξίωμα.

Τὰ ἐπιστημονικὰ ὅμως ἀποκτῆματα, τὰ σχετικὰ μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς ὕλης, εἶναι πρόσφατα, ἀριθμοῦντα βίον ἐξήκοντα μόλις ἔτων. Δὲν εἶναι ὅμως μόνον αὐτὰ, τὰ ὅποια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐνταχθοῦν χωρὶς τὸν κίνδυνον παραγνωρίσεως ἢ καὶ παραποιήσεως τῶν γεγονότων, εἰς τὴν ὡς ἄνω διὰ τῶν ἀρχικῶν συνθηκῶν διαλεκτικὴν ἀντίληψιν περὶ κόσμου.

Ὑπάρχει μία μορφή τῆς φυσικῆς πραγματικότητος ἐντελῶς λεπτομερειακὴ καὶ οὐδεμίαν ἐξασκοῦσα ἐπὶ τοῦ σύμπαντος ἐπίδρασιν, ἐπομένως ἐντελῶς ἐπουσιώδης διὰ τὴν σύνολον φυσικὴν πραγματικότητα. Εἶναι ἡ βίοςφαιρα, ἡ πολὺ λεπτὴ ζώνη ἐλαχίστου πάχους, ἥτις περιβάλλει τὴν γῆν, συγκεντρομένη κυρίως εἰς τὴν ἐπιφάνειάν της καὶ εἰσδύουσα ἐλάχιστα μέτρα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους της, ἐκτεινομένη δὲ εἰς τὴν ὑδρόσφαιραν καὶ τὴν τροπόσφαιραν αὐτῆς. Εἶναι ἡ σφαῖρα εἰς τὴν ὅποιαν εὐρίσκονται ἐγκατεστημένα τὰ ἔμβια ὄντα, ζῶα ἢ φυτὰ. Αὐτὰ τὰ ἔμβια

ὄντα ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν «πέτρα σκανδάλου». Πράγματι ἡ κατανόησις τῶν εἰδικῶν φαινομένων, πού παρουσίαζεν ἡ ζῶσα ὕλη, ἦτο ἀδύνατος μόνον μετὰ τὰς προϋποθέσεις τῶν ἀρχικῶν συνθηκῶν, χωρὶς τὴν παραδοχὴν σκοπίμου ὀργανώσεως.

Ἡ μελέτη τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνεφύησαν ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέχρις ἐσχάτων μόλις, διὰ τῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν ἰῶν, θὰ μᾶς δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδωμεν εἰς τὴν συνέχειαν, πῶς τὰ σχετικὰ προβλήματα ἀντιμετωπίσθησαν κατὰ καιροὺς καὶ πῶς τίθενται σήμερον. Θὰ σταματήσωμεν διὰ τοῦτο ἐπ' ὀλίγον εἰς μερικὸς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἱστορικῶν σταθμῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιστημονικῆς σκέψεως, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν Ἰῶνων «φυσιολόγων», διὰ νὰ ἐπιμείνωμεν ἐν τέλει εἰς τὴν διὰ τῆς μελέτης τῶν ἰῶν συγχρονισμένην ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῆς φύσεως τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἀπασχολεῖ τὰ μέγιστα τὴν ἐπιστημονικὴν σκέψιν τῆς σήμερον.

★

Σταθμὸν πρῶτον τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἀποτελεῖ ὁ «φυσιολόγος» Ἐμπεδοκλῆς (5ος π. Χ. αἰών). Εἶναι ὁ πρῶτος τῆς Ἰωνικῆς Σχολῆς, ὁ ὁποῖος κατέλιπε γραπτὰ μνημεῖα ἐπὶ θεμάτων καθαρῶς βιολογικῶν. Αἱ γνῶμαι τοῦ ἔχουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀποτελοῦν τὸν μακρυνὸν ἀντίπαλον τῶν γνωμῶν τοῦ Θαλοῦ (ἢ Θάλητος) τοῦ Μιλησίου, ὅστις κατὰ τὸν Στράβωνα «πρῶτος ἤρξε φυσιολογίας» (633—548 π. Χ.). Μαθητῆς τοῦ Θαλοῦ ὁ Ἀναξίμανδρος (610—547 π. Χ.) ἐδέχετο τὰ ὕδατα ὡς ἀρχικὴν κοιτίδα τῶν ἐμβίων ὄντων καὶ τὴν ξηρὰν ὡς καταληφθεῖσαν βαθμιαίως διὰ τῆς ἐξόδου ἐκ τῶν ὑδάτων ἐνίων ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ζῶντων ζῶων.

Κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα ὁμως, «οὐλοφυεῖς μὲν πρῶτον τύποι χθονὸς ἐξανέτελλον» (κατ' ἀρχὰς ἐξεφύτρωνον ἀπὸ τὴν γῆν μορφαὶ ἀνεπεξέργαστοι) κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: «Ἦι πολλὰ μὲν κόρσαι ἀναύχενες ἐβλάστησαν, γυμνοὶ δ' ἐπλάζοντο βραχίονες εὐνίδες ὤμων, ὄμματα τ' οἷ ἐπλανᾶτο πενητεύοντα μετώπων». Κάπου

μὲν ἐβλάστησαν κεφάλια χωρὶς τραχήλους, περιεπλανῶντο δὲ γυμνοὶ βραχίονες χωρὶς καμμίαν συνάφειαν μετ' ὤμους καὶ περιτριγυρίζαν μάτια κατάμονα σὰν ν' ἀποζητοῦσαν μέτωπα (γὰρ νὰ κολλήσουν)! Κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλῆ ἡ δυνάμει τῆς γενικῆς φιλοσοφικῆς του ἀρχῆς τῆς «Φιλότητος» καὶ τοῦ «Νείκου», τὰ ποικιλόσχημα σκορπισμένα ἀτάκτως μέλη, ἤρχισαν νὰ κινουῦνται αὐτομάτως πρὸς ἄλληλα καὶ νὰ συνδέονται μεταξύ των πρὸς ἀποτελεσιν τετραπῶδων μορφῶν (γοργόνοι, χίμαιραι, διπλοπρόσωπα, διπλόσθηθα, βουκέφαλα ἀνθρωποειδῆ, ἀνθρωποπρόσωπα βοοειδῆ, μικτόμελα κλπ.). Διὰ τῆς... καλλιτεχνικῆς ὁμως ἐπενεργείας τοῦ χρόνου καὶ τῆς προσπαθείας αὐτῶν πρὸς προσαρμογὴν εἰς συνθήκας περιβάλλοντος, διαφόρους ἐκάστοτε, ἐπῆλθε βαθμιαίως ἡ τελικὴ διαμόρφωσις τῶν ζῴικων μορφῶν. Τὰ ἀνάλογα ἀκριβῶς δέχεται καὶ διὰ τὰ φυτὰ, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζει ὄχι μόνον αἰσθησιν, ἀλλὰ καὶ νοῦν. Καὶ γίνεται κατ' αὐτὸν τὸν ἀφελῆ τρόπον ὁ θεμελιωτῆς ὄχι μόνον τῆς αὐτομάτου γενέσεως τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς δι' ἐξελίξεως παραγωγῆς τῶν ὑπαρχόντων ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντων φυτικῶν καὶ ζῴικων εἰδῶν!

Σταθμὸς δευτέρος ὁ Ἀριστοτέλης (384—322 π. Χ.). Οὗτος παραλλήλως πρὸς τὰς περὶ ἀρίστου τέλους καὶ ἐντελεχείας ἀπόψεις του, ἐπρέσβευε τὴν δυνατότητα αὐτομάτου ἀναδύσεως ζῶντων ὀργανισμῶν ἐκ τῆς ἀβίου ὕλης. Ἰσχυρίζετο δὲ ὅτι τὸ τοιοῦτον λαμβάνει χώραν συνεχῶς καὶ ἀδιακόπως, προκειμένου καὶ περὶ ἀνωτέρων ἀκόμη ἐμβίων ὄντων, εὐρισκομένων εἰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς ἐξελικτικῆς κλίμακος. Εὐρίσκομεν ἀκόμη εἰς αὐτὸν τὴν ἰδέαν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ διαφόρων εἰδῶν ζῶων νεμομένων τὸ αὐτὸ εἶδος τροφῆς (ὁμοτραπεζιτικοὶ παράγοντες), ἐπομένως τὰ σπέρματα τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος.

Ἡ καταθλιπτικὴ ἐπίδρασις τοῦ ἀριστοτελικοῦ πνεύματος ἐπὶ ὄλων τῶν μετέπειτα φυσιολογῶν εἶναι καταφανής. Ὅλοι ἀποδέχονται τὰς ἀπόψεις τοῦ ἀσυζητητέ. Τὸ σύνθημά των εἶναι τὸ perscrutaminī scripturas (ἐρευνῶμεν τὰ γραπτὰ κείμενα).

Καὶ ἠρεύνων πράγματι ἐξουχιστικῶς τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους ἰδίως. Ἀκόμη καὶ ὁ ἱερός Αὐγουστίνος καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος δέχονται τὰς περὶ αὐτομάτου γενέσεως ἀπόψεις του, τὰς ὁποίας ἐπιτυχέστατα συμβιβάζουν πρὸς τὴν περὶ δημιουργίας πίστιν.

Μόλις κατὰ τὸν 13ον μ. Χ. αἰῶνα ὁ μοναχὸς Roger Bacon διὰ τῆς διατυπώσεως τῆς ἀρχῆς ὅτι: *sine experientia nihil sufficienter sciri potest* (ἄνευ πειράματος οὐδὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίσωμεν ἐπαρκῶς), ἐκλόνηζε πρῶτος τὴν ἀπόλυτον πίστιν εἰς τὰς *scripturas*. Ἀκολουθεῖ δειλὰ ὁ Leoniceo (1428—1524), ὁ ὁποῖος μὴ τολμῶν νὰ προσβάλῃ τὸ κύρος τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ μέτωπον, γράφει καὶ ἐκδίδει ἐν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «*De Plinii et aliorum in medicina erroribus*», εἰς τὸ ὁποῖον ὑποδεικνύει καὶ τινα σφάλματα ἀριστοτελικά. Ὁ δὲ Wilhelm Bombast (Theophrastus Paracelsus von Hohenheim) ζήσας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1493 - 1541, παρὰ τὴν προσδοκίαν τῆς κατασκευῆς τοῦ *homunculus* (ἄνθρωπαρίου) διὰ χημικῆς ὁδοῦ, ἔφησε τὴν σημαίαν τοῦ «*persecutamine naturas rerum*», τὴν ὁποίαν ἀνεπέτασεν ἀποφασιστικῶς ὁ Francis Bacon (1561 - 1626) κατὰ τὴν ἐπίθεσίν του ἐναντίον τῶν προλήψεων καὶ οἰασθῆραυτε αὐθεντικῆς ἐπιβολῆς, ἡ ὁποία παρημποδίζε τὴν ἀπροκάλυπτον παρατήρησιν καὶ τὸν πειραματισμόν.

Παρὰ τὰς ἐπαναστατικὰς ὁμως αὐτὰς τάσεις εἰς τὴν περιοχὴν τῶν γενικῶν κατευθυντηρίων ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι διεῖπον τὴν ἐπιστημονικὴν σκέψιν, ἡ ἀριστοτελικὴ ἀντίληψις⁽¹⁾ περὶ συνεχιζομένης προελεύσεως ἐκ τῆς ἀβίου ὕλης ἐνίων ἐκ τῶν ζώντων ὀργανισμῶν δι' αὐτομάτου γενέσεως, καθὼς καὶ ἡ δυνατότης παραγωγῆς ἀκόμη καὶ μικροσκοπικοῦ ἀνθρωπίσκου (*homunculus*) διὰ χημικῶν μεθόδων, ἀπετέλει πίστιν γενικὴν. Ἦτο μάλιστα τόσον βαθειὰ ριζωμένη ἡ πίστις αὐτή, ὥστε

1. Ἡ γὰρ φύσις, ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης, μεταβαίνει συνεχῶς ἀπὸ τῶν ἀψύχων εἰς τὰ ζῶα, διὰ τῶν ζώντων μὲν οὐκ ὄντων δὲ ζῶων οὕτως ὥστε δοκεῖν πᾶμπαν μικρὸν διαφέρειν θατέρου θάτερον τῷ συνέγγυς ἀλλήλοις.

νὰ εὐρίσκωνται εἰς βιβλία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνταγαὶ περὶ τοῦ τρόπου κατασκευῆς ζωντανῶν σκορλιῶν π.χ. ἡ καὶ ποντικῶν ἀκόμη (van Helmont 1577 - 1644 καὶ Kircher 1601 - 1680)!...

Ὁ Harvey πρῶτος (1578 - 1657) μετὰ τὴν ἐξακριβῶσιν τῆς ὑπάρξεως τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, δι' ἧς ἀπέρριπτε βασικὰς περὶ τοῦ αἵματος ἀριστοτελικὰς ἀντιλήψεις, ἐπροχώρει μετὰ ἐπισταμένην παρακολούθησιν τῶν ζωοτόκων καὶ ὠοτόκων ζῶων εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀξιώματος «*omne vivum ex ovo*».

Τὰ πειράματα τοῦ Redi⁽²⁾ διὰ τῶν ὀπείων ἀπεδεικνύετο ὅτι οὐδεὶς σκώληξ εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ ἂν προηγουμένως δὲν ἀποτεθοῦν ἐπ' αὐτοῦ ὡὰ τῆς μυίας, ἐνίσχυσε διὰ πειραματικῶν δεδομένων μεγάλως τὴν θέσιν τοῦ Harvey.

Ἀλλὰ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη συνέπιπτε μὲ τὴν περίοδον καθ' ἣν ἤρχισε καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ μικροσκοπίου. Πρῶτος ὁ Kircher παρετήρησε τὰ «*animalcula minima*» πολλὰ τῶν ὀπείων ὁ van Leeuwenhoek (1632 - 1723) διὰ τελειοτέρου μικροσκοπίου, ἀνεγνώρισε καὶ περιέγραψε. Ἦσαν τὰ μεγαλύτερα ἐκ τῶν γνωστῶν σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα μικροβία, κυρίως δὲ ἐγχυματοζῶα.

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς ὑπάρξεως μικροσκοπικῶν ὄντων ἦτο φυσικὸν νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τῶν φυσιοδιφῶν πρὸς αὐτὰ. Ἡ αὐτόματος γένεσις ζώντων ὀργανισμῶν πολυπλόκων, ὡς οἱ φαινόμενοι διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, ἤρχισε νὰ φαίνεται πολὺ τολμηρά. Διὰ τῶν συνεχῶν προόδων τῆς Ἀνατομικῆς κατεδεικνύετο πράγματι πόσον πολυπλόκος εἶναι ἡ ὀργάνωσις καὶ τοῦ ἀπλουστεροῦ ἐμβίου ὄντος. Διὰ τοῦτο ἡ ἐμφάνισις τῶν μικροβίων εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς ἐπιστήμης ἐδημιούργησε νέας ἐλπίδας διὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς παραγωγῆς τῶν ποικίλων μορφῶν τῶν ἐμβίων ὄντων.

Τὰ μικροσκόπια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἐπέτρεπον εἰμὴ τὴν παρατήρησιν μᾶς

2. *Esperienze interno alla generazione delle insetti*, Firenze 1668.

σταγόνος ἰδιαζούσης πυκνότητος, περιοριζομένης ὑπὸ μιᾶς μεμβράνης καθοριζούσης σαφῶς τὰ ὅρια αὐτῆς, κινουμένης δὲ ἐνεργητικῶς, ὅπως ἀκριβῶς κάθε ἄλλο ἔμβιον ὄν. Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ στοιχειώδης μονὰς τῆς ζωῆς ἡ ὁποία λόγῳ τῆς ἀφαντάστου ἀπλότητός της ἦτο δυνατόν νὰ παραχθῇ αὐτομάτως ἐντὸς τῶν διαφόρων θεραπευτικῶν μέσων. Διὰ τῆς ἐξελιξέως κατόπιν ἦτο δυνατόν νὰ δοθῇ ἐρμηνεῖα ἱκανοποιητικὴ εἰς τὴν ἐμφάνισιν ὄλων τῶν πολυπλοκωτέρων ἐμβίων ὄντων τὰ ὁποία ὑπάρχουν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ διαπιστουμένη ἐν συνεχείᾳ διὰ τῶν μικροσκοπικῶν παρατηρήσεων κυτταρικῆ κατασκευῆ ὄλων τῶν ζώντων ὀργανισμῶν ἐνίσχυσε πολὺ τὴν ἀπομιν αὐτῆν. Διὰ τοῦτο ἡ προσοχὴ τῶν ἐρευνητῶν ἐστράφη πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀναζητήσεως τρόπου αὐτομάτου παραγωγῆς τῶν ἀπλουστάτων μονοκυττάρων ὄνταριων, τῶν μικροβίων.

Ὁ Ἄγγλος ἱερεὺς Needham πρῶτος διὰ δημοσιεύματός του ὑπὸ τίτλον *New microscopical discoveries*, London 1745, ἰσχυρίσθη ὅτι ἐπέτυχε τὴν παραγωγὴν ζώντων ἐγγυματοζῶων ἐξ ἀβίου ὕλης. Ἀντικρούει αὐτὸν διὰ νέων πειραμάτων ἐλέγχου, ὁ Ἰταλὸς ἱερεὺς Spallanzani, ὅστις διὰ δημοσιευμάτων του ἐκδοθέντος τὸ 1765 εἰς Modena ὑπὸ τίτλον *Dissertatione de fisica animale e vegetabile*, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Needham παρεσύρθη εἰς συμπεράσματα ἐσφαλμένα λόγῳ τῆς ἐσφαλμένης μεθόδου τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν εἰς τὰ πειράματά του. Συγκεκριμένως ὁ Spallanzani κατεδείκνυε ὅτι ἡ ἐμφάνισις ἐγγυματοζῶων δὲν προήρχετο ἐξ αὐτομάτου γενέσεως, ἀλλὰ λόγῳ ἐλαττωματικῆς ἀποστείρωσεως ἢ λόγῳ ἀναμολύνσεως τῶν θεραπευτικῶν ὑλικῶν τοῦ Needham. Ἡ αὐτόματος γένεσις καὶ τῶν ἀπλουστέρων ἀκόμη ζώντων ὀργανισμῶν ἔπρεπε νὰ θεωρῆται κατόπιν τῶν πειραμάτων τούτων ὡς οὐτοπία. Μιὰ *vis vitalis* ἐντελῶς ἰδιαζούσα, ἀποκλειστικὴ καὶ σαφῶς χαρακτηρίζουσα τοὺς ζῶντας ὀργανισμοὺς ἔπρεπε νὰ γίνῃ δεκτὴ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐτῶν ἡ Βιοχημεία κατακτᾷ ἔδαφος. Ὁ Carl Wilhelm Scheele (1742 - 1786) ἀσχολεῖται πρῶτος μετὰ τὴν

ἀπομόνωσιν διαφόρων ὀργανικῶν οὐσιῶν (γαλακτικὸν δξύ, ὕδροκυάνιον, οὐρικὸν δξύ, γλυκερίνην, κωτρικὸν δξύ καὶ ἄλλα). Σημαντικωτάτη ἦτο ἡ συμβολὴ τοῦ Jöns Jakob Berzelius (1779 - 1848). Οὗτος χάρις εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς καταλύσεως, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐπιστήμην, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ θεμελιωτῆς τῆς συγχρόνου Βιοχημείας. Ἠσχολήθη δὲ συστηματικῶς μετὰ τὴν χημικὴν ἀνάλυσιν τῶν ζῶων καὶ τῶν φυτῶν. Σταθμὸς ὁμοῦ μεγάλης σημασίας διὰ τὴν ἐπιστήμην ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Friederich Wöhler (1800 - 1882) ἐπιτευχθεῖσα διὰ πρώτην φοράν τὸ 1828 συνθετικὴ παραγωγή μιᾶς ὀργανικῆς οὐσίας, τῆς οὐρίας, ἐκτὸς τοῦ ὀργανισμοῦ, χωρὶς τὴν παρέμβασιν τῆς μέχρι τότε θεωρουμένης ἀπαραιτήτου *vis vitalis*. Ἡ ἀκολούθησασα ὑπὸ τοῦ Berthelot (1827-1907) καθ' ὅμοιον τρόπον κατασκευὴ πολλῶν ἄλλων ὀργανικῶν οὐσιῶν ὡς π.χ. μυρμηκικοῦ ὀξέος, βενζολίου, ὀξαλικοῦ ὀξέος κ.λ.π. ἔδιδε τὴν χαρακτηριστικὴν βολὴν εἰς τὴν περὶ *vis vitalis* ἐκδοχὴν.

Συνέπεια τούτου ἦτο νὰ ἀνακινήθῃ καὶ πάλιν ὁ περὶ αὐτομάτου γενέσεως θόρυβος, διότι διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐπιτευγμάτων κατεδεικνύετο ὅτι αἱ αὐταὶ φυσικαὶ καὶ χημικαὶ δυνάμεις αἱ ὁποῖαι διέπουν τὴν ἄνευ «ζωῆς» ὕλην δροῦν καὶ ἐντὸς τῶν ζώντων ὀργανισμῶν. Τὸ ἐνδιαφέρον ὁμοῦ τῶν ἐρευνητῶν, χάρις εἰς τὰς περισσότερον ὠλοκληρωμένας καὶ λογικῶς συμπληρωμένας ἀπόψεις περὶ ἐξελιξέως, ἐστρέφετο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον πρὸς τοὺς μονοκυττάρους ὀργανισμοὺς. Τέρμα εἰς τὰς ἐκ νέου ἐγερθεῖσας ζωηρὰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος, ἔθεσεν ὁ Pasteur (1822 - 1895) διὰ τῶν περιφώνων πειραμάτων του ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων, δι' ὧν ἀπεδείκνυε ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον εἶναι δυνατόν νὰ ἀναμῆναι τις τὴν ἐμφάνισιν ζώντων ὀργανισμῶν ἐντὸς θεραπευτικῶν ὑλικῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐλήφθη φροντὶς νὰ μὴ ὑπάρχουν σπόρια ἢ οἰαδήποτε ἄλλα στοιχεῖα, δυνάμενα νὰ ἀναπαραγάγουν τὰ οἰαδήποτε ἔμβια ὄντα. Ἡ διατύπωσις τοῦ ἀξιώματος *omne vivum ex vivo* ἀπετέλεσε τὴν κατακλειδα τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν πειραμά-

των τοῦ Pasteur. Ἡ αὐτόματος γένεσις ζώντων ὀργανισμῶν ἐφαίνετο ὅτι ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἀποκλεισθῇ. Τὴν ἄποψιν αὐτὴν ἐνίσχυε καὶ ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ραγδαίως ἐξελισσομένη Κυτολογία ἢ Κυτταρολογία. Αὕτη, χάρις εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ μικροσκοπίου καὶ τὴν χρησιμοποίησιν μιᾶς ἀτελευτήτου σειρᾶς μεθόδων παρασκευῆς καὶ χρώσεως τῶν μικροσκοπικῶν παρασκευασμάτων, εἶχε κατορθώσει νὰ ἴδῃ ἐντὸς τῆς ἀπλουστάτης ὁμοιογενοῦς καὶ ἀδιαφοροποιήτου σταγόνης πρωτοπλάσματος, ὡς ἐνομίσθη τὸ κύτταρον κατ' ἀρχάς, μίαν διαφοροποίησιν ἀφάνταστον καὶ μίαν ὀργάνωσιν ἀνεξιχνίαστον! Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατὸν κατόπιν ὅλων αὐτῶν ἕνας σοβαρὸς ἐπιστήμων νὰ ἀναμένῃ τὴν αὐτόματον παραγωγὴν ἐνὸς τόσοσ πολυπλόκου καὶ λαβυρινθώδους ὀργανικοῦ συνόλου, χωρὶς τὸν κίνδυνον νὰ εὗρεθῇ αὐτομάτως ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῆς θετικότητος καὶ τῆς λογικῆς.

Τὸ θέμα λοιπὸν τώρα μετατίθεται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν. Ἄντι τῆς αὐτομάτου γενέσεως τῶν μονοκυττάρων ὀργανισμῶν ὁ Haeckel (1834-1919) δέχεται ὡς πρώτην ἀφετηρίαν τῆς ἐμβίου ὕλης οὐσίαν ἀδιαφοροποίητον, τὸ «πλάσμα», τὸ ὁποῖον ἀναζητεῖ ὡς ἄμορφον ἰξώδη μάζαν εἰς τὰ βάθη τῶν ὠκεανῶν. Γνωστὸν εἶναι τὸ πάθημά του μετὰ τὸ ἔκκριμα τῶν κοιλεντεροζῶων τὸ ὁποῖον ἀνεσύρθη ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐθεωρήθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ Haeckel ὡς τὸ ἀναζητούμενον «πλάσμα» καὶ ὠνομάσθη μάλιστα ὑπὸ τοῦ Huxley μὲ τὸ ἐπιστημονικὸν ὄνομα Bathybius Haeckellii! Ἐὰν ὅμως ἡ σπουδὴ τοῦ Huxley ἐγγελοποίησε τὴν προφητικὴν ἐξαγγελίαν τοῦ Haeckel, ἔδιδεν ἐν τούτοις τὸ μέτρον ἐκτιμήσεως τῶν λογικῶν δυσκολιῶν, ποῦ οἱ ἐπιστήμονες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνήντων διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς αὐτομάτου γενέσεως τῶν μονοκυττάρων ὀργανισμῶν, παρ' ὅλην τὴν καλὴν θέλησιν ποῦ διέθετον πρὸς τοῦτο.

★

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως καὶ μία ἀκόμη νέα, ἄγνωστος μέχρι τότε, ἐπιστήμη ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται. Εἶναι ἡ ἰ ο λ ο γ ί α. Ἐμε-

λέτα αὕτη τὰς ἀσθενείας, αἱ ὁποῖαι δὲν ὠφείλοντο εἰς μικρόβια. Ἡ εὐλογία καὶ ὁ κίτρινος πυρετὸς ἦσαν ἀσθένεια γνωστὰ ἀπὸ αἰῶνων. Εἶχε ἤδη περιγραφῆ μία τοιαύτη ἀσθένεια ἀπὸ τοῦ 1576 ἐπὶ τοῦ φυτοῦ Tulipa καὶ ἀπὸ τοῦ 1770 εἰς τὴν πατάταν. Ἐκτοτε μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Pasteur οὐδεμία πρόοδος συντελέσθη. Ὁ Pasteur πρῶτος μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1870-1880 ἐμελέτησε τὴν λύσσαν, ἀσθένειαν ὀφειλομένην εἰς ἰόν. Ἠκολούθησεν ὁ Mayer (1886) ὅστις ἀπέδειξεν ὅτι καὶ ἡ μωσαϊκὴ τῶν φυτῶν τοῦ καπνοῦ, παρ' ὅλον ὅτι δὲν ὠφείλετο εἰς μικρόβιον, ἦτο ἀσθένεια μεταδοτικὴ. Νέον βῆμα προόδου ἐπέτυχεν ὁ Ivanowsky (1892), ὁ ὁποῖος ἀπέδειξεν ὅτι οἱ χυμοὶ τῶν ἀσθενῶν φυτῶν καὶ ὅταν ἀκόμη διήρχοντο διὰ ἡθμῶν, ἐξηκολούθουν νὰ εἶναι μολυσματικοί, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπεδείκνυνεν ὅτι τὸ αἷτιον τῆς ἀσθενείας ἦτο τόσοσ μικρότερον τῶν μικροβίων, ὥστε νὰ δύναται νὰ διέρχεται διὰ τῶν λεπτοτάτων πόρων τοῦ ἡθμοῦ. Ὄνομάσθησαν διὰ τοῦτο διηθούμενοι ἢ διηθητοὶ ἰοί, ἐνῶ ὁ Beijerinck (1899) ἔδωκεν εἰς τὰ ἀόρατα αὐτὰ διὰ τοῦ συνήθους μικροσκοπίου στοιχεῖα τὸ ὄνομα contagium vivum fluidum. Ὁ δὲ Charles Nicolle τὰ ὠνόμασεν (1913) ὑπομικρόβια (inframicrobes). Σήμερον ἐπεκράτησε γενικῶς τὸ ὄνομα ἰὸς (virus).

Διὰ διαφόρων μεθόδων κατώρθωσαν νὰ ἐξακριβώσουν τὸ μέγεθος τῶν ἰῶν κατὰ προσέγγισιν. Αἱ μέθοδοι αὐταὶ ἐλέγχουν αἱ μὲν τὰς δὲ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχομεν ἀρκετὴν βεβαιότητα περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν μετρήσεων μέχρις ἐνὸς ὀρισμένου σημείου. Αἱ μέθοδοι αὐταὶ συνίστανται: 1) εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν φίλτρων Elford (1933) ἐκ καλωδίου μὲ γνωστὴν ἐκ προτέρου διάμετρον ὀπῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη δὲν δίδει πολὺ μεγάλην ἀκρίβειαν, 2) εἰς τὴν ὑπερφυγοκέντρωσιν ἢ ὁποῖα αὐξάνει τὴν ἐπιτάχυνσιν τοῦ πεδίου μέχρι 180.000 g. Δηλαδή ἂν ἕνας ἄνθρωπος ποῦ ζυγίζει 50 κιλά εὗρεθῇ μέσα εἰς τὸ πεδῖον αὐτό, τὸ βάρος του θὰ αὐξηθῇ ἀμέσως εἰς ἐννέα ἑκατομμύρια κιλά! Ἡ μέθοδος αὕτη δίδει ἀκριβέστερα ἀποτελέσματα καὶ 3) τὸ ἠλεκτρονικὸν

μικροσκόπιον μὲ 700.000 καὶ πλέον μεγεθύνσεις καὶ μὲ διακριτικὴν ἰκανότητα μικροτέραν τῶν 15 Angström (1 Angström = 1)10 τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ μέτρου· δηλ. 1)10 τοῦ δισεκατομμυριοστοῦ τοῦ μέτρου). Τοῦτο δίδει τὰ ἀκριβέστερα ἀποτελέσματα ἐξ ὄλων.

Ἐπετεύχθη διὰ τῶν μεθόδων αὐτῶν ὁ προσδιορισμὸς τοῦ μεγέθους διαφόρων ἰῶν ὡς ἀκολούθως:

Ἴοι ζῶων καὶ ἀνθρώπου

Ψιττάκωσις	4500	Angström
Ἐρπης ζωστήρ	3300X2600	»
Πολυέδρωσις μεταξωσκόληκος (Ἰκτερος)	2800X 400	»
Εὐλογία	2500	»
Ἴνωμα κονίκλου	1300	»
Καρκίνος μαστοῦ μύδος	1300	»
Λύσσα	1250	»
Γρίπη (3 διάφ. τύποι)	1000	»
Σάρκωμα τοῦ Rous	750	»
Ἐγκεφαλομυελίτις ἵππου	420	»
Θήλωμα κονίκλου	440	»
Ἐγκεφαλίτις μύδος	280	»
Κίτρινος πυρετὸς	250	»
Πολυομυελίτις	100	»

Ἴοι φυτῶν

Μωσαϊκὴ καπνοῦ	3000X 150	»
Κίτρινος νανισμὸς πατάτας	1000	»
Μωσαϊκὴ φασιόλου	250	»
Bushy stunt τομάτας	220	»
Κιτρίνη μωσαϊκὴ τεύτλου	200	»
Νέκρωσις καπνοῦ	170	»
Βακτηριοφάγων κεφαλή	450— 950	»
» οὐρά	1000— 1700	»

Μερικοὶ λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω ἰοὺς μὲ μέγεθος μεγαλύτερον τῶν 2000 Angström εἶναι δυνατόν νὰ γίνουν ὄρατοὶ καὶ διὰ τοῦ κοινοῦ μικροσκοπίου, διότι τὸ μικροσκόπιον, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας τοῦ ἠλιακοῦ φάσματος, ἔχει διακριτικὴν ἰκανότητα 2000 Å περίπου. Ταυτοχρόνως γνωρίζομεν καλῶς ὅτι πολλὰ βακτήρια δίδουν τὰς λεγομένας L μορφὰς αἱ ὁποῖαι ἔχουν τόσον μικρὸν μέγεθος, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ὄρατα διὰ τοῦ συνήθους μικροσκοπίου, ἀναπαράγονται ὡς τοιαῦται καὶ τέλος ἐπανέρχονται εἰς τὴν τυπικὴν βακτηριακὴν μορφήν. Πολλοὶ

ἐλευθέρως ζῶντες, ὑπομικροσκοπικοὶ ἐπίσης, μονοκύτταροι ὄργανισμοὶ ἔχουν εὑρεθῆ χωρὶς νὰ ἐμφανίζουσι ποτὲ τὴν βακτηριακὴν μορφήν.

Τὰ ἀνωτέρω ἀποδεικνύουν ὅτι ἀπὸ τὸ μέγεθος μόνον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διακρίνωμεν τοὺς ἰοὺς ἀπὸ τοὺς μονοκυττάρους ζῶντας ὄργανισμούς. Πράγματι οἱ ὑποχρεωτικῶς ἐνδοκυτταρικῶς ζῶντες παρασιτικοὶ μικροὸργανισμοὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Rickettsiae εἶναι μικρότεροι εἰς μέγεθος τοῦ ἰοῦ τῆς ψιττάκωσεως. Ὑποχρεωτικῶς ἐνδοκυτταρικὰ παράσιτα εἶναι ἐπίσης πολλὰ φύκη καὶ τὸ μικρόβιον τῆς λέπρας (Mycobacterium leprae). Ἄρα οὔτε ὁ ἀναγκαστικὸς ἐνδοκυτταρικὸς παρασιτισμὸς, ὁ ὁποῖος εἶναι γενικὸν χαρακτηριστικὸν ὄλων τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἰῶν, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς ἀσφαλὲς κριτήριον πρὸς διαχωρισμὸν μεταξὺ μονοκυττάρων ὄργανισμῶν καὶ ἰῶν. Ἡ διὰ ἠλεκτρονικοῦ μικροσκοπίου μορφολογικὴ μελέτη τῶν ἰῶν κατώρθωσε νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς τινὰς περιπτώσεις πυκνώσεις ἐνισχυούσας τὴν ὑπόνοιαν περὶ ὑπάρξεως ὄργανώσεως ἐντὸς τῶν μεγαλύτερων ἐξ αὐτῶν. Ἡ ἐξακριβώσις τοῦ πλήρους βιολογικοῦ κύκλου τῶν βακτηριοφάγων, ὡς ἐπίσης αἱ γενετικαὶ καὶ φυσιολογικαὶ ἔρευναι ἐπὶ αὐτῶν, ἀποδεικνύουν τὴν ὑπαρξίν ἐντὸς αὐτῶν γενετικοῦ συστήματος μὲ τρεῖς ὁμάδες γεννητῶν καὶ μὲ μεταλλαγὰς πολλαπλᾶς, ἀναφερομένας εἰς διαφόρους χαρακτηριστῆρας τοῦ φάγου. Ὅλα αὐτὰ ὑποδεικνύουν ὅτι τοῦλάχιστον μέσα εἰς τοὺς μεγαλύτερους μεταξὺ τῶν ἰῶν ὑπάρχει μία ὄργανωσις ἀρκετὰ πολύπλοκος καὶ ὅτι τὰ πράγματα ὡς πρὸς αὐτοὺς δὲν εἶναι καὶ τόσον ἀπλᾶ. Ὑποθέτουν πολλοὶ ἔρευνῆται, διὰ τοῦτο, ὅτι προῆλθον ἐξ ἄλλων αὐτοτρόφων κατ' ἀρχὰς μικροὸργανισμῶν, κατόπιν καταστροφῆς μεγαλύτερου ἢ μικροτέρου μέρους τοῦ μηχανισμοῦ τῆς συνθέσεως τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ βιολογικοῦ τῶν κύκλου οὐσιῶν. Μετεβλήθησαν δὲ οὕτω εἰς ἀναγκαστικῶς ἐνδοκυτταρικὰ παράσιτα.

Ἄλλὰ θὰ χρειασθῆ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

(1780 - 1857)

Πρωτοπόρος - έμψυχωτής

‘Ο έλληνικός λαός, λαός του Λόγου και της Παιδείας, δέν γιορτάζει έφέτος μόνο τὰ εκατόχρονα του έθνικοῦ του ποιητοῦ. Γιορτάζει και τὰ εκατό χρόνια του Κωνσταντίνου Οικονόμου του έξ Οικονόμων.

Ποιητής ο Σολωμός, ρήτωρ και συγγραφεὺς ο Οικονόμος, αγωνίσθηκαν και οι δύο τότε «πῶλα τ’ ἄσκιαζε ἢ φοβέρα» και «τ’ ἀνάστανε ἢ ἐλπίδα», τότε πού ἡ ‘Ελλάς ἄρχιζε νὰ ἀναγεννάται και τὸ μεγάλο θαῦμα — τῆς ἀναστάσεως του Γένους τὸ θαῦμα — νὰ πραγματοποιηῖται. Τὴν ὥρα πού τὸ λυκαυγές τῆς ἐλευθερίας κυνηγοῦσε τὰ πυκνά σκοτάδια τῆς σκλαβιάς, ὤρθωσε τὴν ἡγετική του φυσιογνωμία ο Κωνσταντίνου Οικονόμου.

Γιὺς του Κυριακού Οικονόμου ο Κωνσταντίνος γεννήθηκε στὰ 1780 στὴν Τσαρίτσανη τῆς Θεσσαλίας. Ἀπὸ νωρίς ἔνοιωσε εὐεργετική στὴ ζωὴ και στὴ μόρφωσι τὴν καθοδήγησι του πατέρα του, πού ἦταν λόγιος κληρικός. Μὰ σὰν νὰ μὴν ἔφθανε ἡ βοήθεια του πατέρα προσετέθη και τὸ περιβάλλον, πού ἦταν ἓνα πραγματικὸ διάδημα φτιαγμένο ἀπὸ μορφωμένους δασκάλους τῆς ἐποχῆς του.

Μέσα σ’ αὐτὸ τὸ πνευματικὸ κλίμα ο μικρὸς ἀρχίζει νὰ γεύεται τὸ λόγο. Ἀπὸ νωρίς παρουσιάζει τὴ σπάνια εὐγλωττία του, πού θὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἐξελιχθῇ ἀργότερα σ’ ἓναν ἀπὸ τοὺς πιὸ φημισμένους ρήτορας τῆς ἐπαναστατημένης Πατρίδος. Κοντὰ σὲ τοῦτο τὸ πηγαίῳ του τάλαντο φανερῶνεται και ἡ δυνατή του πέννα. Στὰ 21 του χρόνια μᾶς δίνει τὸ πρῶτο του ἔργο. Εἶναι ἓνα προανάκρουσμα στοὺς πολῦτιμους τόμους, μὲ τοὺς ὁποίους θὰ πλουτίσῃ ἀργότερα τὴ νεοελληνικὴ γραμματιολογία.

Μὰ τοῦτος ὁ χρόνος τῆς ζωῆς του στάθηκε και ὁ μεγαλύτερος σταθμὸς. Ὅποτερα ἀπὸ τὸν γάμο του πῆρε τὴ μεγάλη ἀπόφασι: Ὑβαλε κατὰ μέρος φιλογοικὲς ικανότητες και μὲ καρδιά ξαναμμένη ἀπὸ μιὰ φωτιὰ ἐσωτερικὴ μῆτρε στὸν κλῆρο. Χειροτονήθηκε 21 ἔτους διάκονος και ἀργότερα πρεσβύτερος. Ὑταν πάντα ὁ ἄνθρωπος πού ἀγαποῦσε μὲ πάθος τὴν ἐντατική ζωὴ και φανέρωνε μιὰ πραγματικὴ ἔχθρα σὲ κάθε τάσι μᾶς μέτριας, κλεισμένης και μικροαστικῆς εὐτυχίας. Τοῦτο τὸν βοήθησε νὰ μᾶς χάριση τὸν τύπο του ἀγωνιστοῦ ἐγγάμου κληρικοῦ στὴν πληρότητά του.

Σὰν ξεκίνημα τῶν ἀγόνων του στάθηκε ἡ πρώτη του περιοδεία στὴ Θεσσαλία και τὴ Μακεδονία, πού ἐπεχείρησε λίγο καιρὸ μετὰ τὴ χειροτονία του. Τὴν ἀναφέρουμε, ὄχι τόσο γι’ αὐτὴ καθ’ ἑαυτή, ἀλλὰ γιὰ νὰ σημειώσουμε διτὴ συνελήφθη ἀπὸ τὰ ὄργανα του Ἑλλῆ και ἐφυλακίσθη στὰ Ἰωάννινα, κατὰ πρόφασι μὲ μιὰ ψεύτικη κατηγορία, μὰ στὴν πραγματικότητι γιὰτὶ ἦταν πνευματικὸς ἐθνεγέρτης.

Ἀπὸ τὸν ἄμβωνα στὰ κάτεργα! Μέσα σ’ αὐτὲς τὶς λέξεις κλείνεται ὅλο τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἑκκλησίας μας. «Μὲ τῆς καρδιάς τὸ πύρωμα και τὸ αἷμα» ἀγωνίσθηκε και θριάμβευσε παντοῦ και πάντοτε τὸ ὀρθόδοξο ἑλληνικὸ ράσο. Τὸ ἴδιο τιμημένο και πολυσέβαστο χέρι του πιστοῦ λευίτη βάσταξε πολλὲς φορὲς τὸ σταυρὸ και τὶς ἀλυσίδες! Τὸ ἥρωικὸ αὐτὸ μονοπάτι πέρασε και ὁ νεαρὸς Κωνσταντίνος στὶς φυλακὲς τῶν Ἰωαννίνων.

Κι’ ὄμως οὔτε στὴ φυλακή, οὔτε κι’ ὄταν γλύτωσε ἀπὸ τὰ νύχια του Ἑλλῆ, του ἔλειψε ὁ ἐνθουσιασμὸς. Ὑ δογμασία τὸν φούντωσε περισσότερο. Τοῦτο ἔδειξε ἡ

κατοπινή του εκπαιδευτική, συγγραφική και εκκλησιαστική δραῖσις στή Σμύρνη. Ἡ περίοδος αὐτή τῆς ζωῆς του χαρακτηρίζεται ἀπό τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρο γιὰ τὸ κάθε τι.

Μὲ ιδιαίτερη στοργὴ καταπιάστηκε μὲ τὴν μόρφωσι τῆς νεολαίας ὅσα χρόνια διηύθυνε τὸ «Φιλολογικὸ Γυμνάσιον» τῆς Σμύρνης. «Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας, ἔγραφε ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, εἶναι νὰ κάμνη τοὺς μαθητὰς ἀνθρώπους χρησίμους εἰς τὴν κοινωνίαν, ὀτιδήποτε ἐπάγγελμα καὶ ἂν κάμνουν, καὶ σοφοὺς εἰς τὸ νὰ πράττουν τὸ ἀγαθόν. Ἄλλὰ αὐτὴ ἡ διάπλασις τῆς νεολαίας δὲν ἤμπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῆ μὲ ἄλλον τρόπον, παρὰ μόνον ὅταν βάλωμεν ὡς βάσιν καὶ θεμέλιον τῆς διδασκαλίας τὴν ἀμώμητον πίστιν, ἡ ὁποία εἶναι μητέρα καὶ τροφὸς κάθε ἀρετῆς» (1).

Τὴν πίστι αὐτὴ ἐφύττει καὶ ἐκαλλιεργοῦσε ὁ Οἰκονόμος στὶς καρδιὰς τῶν μαθητῶν του, τόσο μὲ τὰ μαθήματά του, ὅσο καὶ μὲ τοὺς ὡραίους του λόγους. Ἦταν, ὅπως ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ ἕνας βιογράφος του, «παῖλλον ἀπόστολος καὶ ἐμπνευσμένος προφήτης ἢ ἀπλῶς διδάσκαλος». Ἔτσι τὸ «Φιλολογικὸ Γυμνάσιον» τῆς Σμύρνης ἔγινε κέντρο πνευματικὸ, ἐστία φωτεινὴ γιὰ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Μὰ τὸ εκπαιδευτικὸ ἔργο τοῦ Οἰκονόμου ἐξ Οἰκονόμων δὲν μπορεῖ νὰ κλεισθῆ μέσα στὶς λίγες αὐτὲς γραμμές. Εἶναι τόσο πλατὺ, πὺθὲν ἔχει εἰδικὴ μελέτη καὶ συστηματικὴ παρουσίασι. Ἀφίνοντας, ὅμως, σὲ εἰδικωτέρους τὴν ἐργασία αὐτὴ, σημειώνημε ὅτι ὁ Οἰκονόμος δὲν ὑπῆρξε μόνον δάσκαλος τῆς νεότητος. Ἦταν δάσκαλος καὶ τοῦ λαοῦ. Ἐδρα του ἔκανε τὸν ἄμβωνα, πρωτοφανερῶνοντας στὴν πληρότητά του τὸ ρητορικὸ του τάλαντο. Τάλαντο, πὺθὲν τὸ διέκρινε φυσικὴ εὐγλωττία, σπάνια εὐχέρεια, ἐξαιρετικὴ ἐτοιμότης, ὕψος ῥέον καὶ φυσικὸ, ἀβίαστο, ὄχι ἐπιτηδευμένο καὶ τεχνικὸ, ἐπιτυχεῖς παρομοιώσεις, ἐξάρσεις, χρῆσις ρητορικῶν σχημάτων.

Γιὰ τὴν ἐτοιμότητά του μᾶς ἔσωσε ὁ μα-

καρίτης πολιτευτῆς τῆς Λακωνίας Δημητρακάκης τὸ ἐξῆς περιστατικὸ πὺθὲν τὸ ἐδημοσίευσε ὁ Εὐάγγ. Φωτιάδης: Σὲ κάποια ἐπίσημη γιορτὴ μόλις ὁ Οἰκονόμος ἀνέβηκε στὸν ἄμβωνα τοῦ ἔστειλε ὁ Πρωτοσύγκελλος γιὰ νὰ τὸν δοκιμάσῃ, ἕνα χαρτάκι, στὸ ὁποῖο ἦταν γραμμένο μόνον ἕνα μηδέν (0). Ὁ Οἰκονόμος τὸ εἶδε καὶ χωρὶς ν' ἀργοπορήσῃ ἄρχισε τὸ λόγο του ὡς ἐξῆς:

— «Ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐποίησε τὸν κόσμον»... Καὶ ἐπάνω στὸ θέμα αὐτὸ ἐξεφώνησε μίαν ἀπὸ τὶς ὡραιότερες ὁμιλίαις του.

Μὰ ὅλα αὐτὰ τὰ προσόντα — φυσικὰ ἢ ἐπίκτητα—μένουν νεκρά, ὅταν δὲν ζωογονοῦνται ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τὴν πνοή. Παίρνουν ὅμως ζωὴ καὶ μεταδίδουν ζωὴ, ὅπου φυσὰ ἡ αὔρα του, ὅπως καὶ στὴν περιπτώσει Οἰκονόμου. Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τοὺς Πατέρας, πὺθὲν εἶχε μελετήσῃ καὶ γνώριζε ὅσο κανεὶς ἄλλος ἴσως στὴν ἐποχὴ του, βάδιζε στὰ ἴχνη τους, προσφέροντας μὲ τὴν εὐγλωττία του καὶ τὸ συναρπαστικὸ του ὕψος τόνωναι στὸ λαὸ, ἐνίσχυσι στὶς δύσκολες στιγμῆς του, λύσι τῶν προβλημάτων του. Οἱ ἐκδοθέντες λόγοι του εἶναι μαρτύριο καὶ τῆς ρητορείας του καὶ τῆς πνευματικῆς του προσφορᾶς στὸ «δοῦλο γένος».

Ἡ Σμύρνη δὲν βάσταξε γιὰ πολὺ κοντά της τὸν ἀκαταπόνητο Θεσσαλό. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' τὸν κάλεσε στὴ Βασιλεύουσα, ὅπου συνέχισε τὴν πνευματικὴ καὶ ἐθνικὴ του προσπάθεια σὰν ἱεροκήρυξ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας. Μὰ οὔτε ἐδῶ ἦταν πεπωμένο νὰ κατασταλάξῃ. Τὴν ἀνοίξι τοῦ εἰκοσιένα ἔφυγε γιὰ τὴν Ὀδησό.

Ἡ δραῖσις τοῦ Κωνσταντῖνου Οἰκονόμου τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως στὴ μεγάλη ρωσικὴ πόλι θὰ μποροῦσε νὰ συνοψισθῆ στὴ λέξι ἐμπνηχότης. Θέρμαινε μὲ τοὺς λόγους του τὶς παγωμένες ψυχές. Ζωογονοῦσε τὶς καρδιὰς μὲ τὴν αἰσιοδοξία του, μὲ τὴν πίστι του, μὲ τὴν ἐλπίδα του.

Τοῦτο πρωτοέγινε σὰν ἔφεραν στὴν Ὀδησό τὸ νεκρὸ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Στὴν κηδείαν ἐξεφώνησε ἕνα

1. Κωνστ. Οἰκονόμου, Ἐκκλησιαστικὰ Σωζόμενα, τομ. Α' σελ. 195.

περίφημο λόγο, στὸν ὁποῖον μὲ δύναμι καὶ γλαφυρότητα μᾶς δίνει τὸ βίο καὶ τὴ δράσι τοῦ Ἐθνομάρτυρος καὶ τῶν ἄλλων συμμαρτύρων του, χύνοντας ἔτσι βάλαμο παρηγορίας στὶς ψυχὰς τῶν ραγιαδῶν.

Ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Οἰκονόμου στὸν Γρηγόριο Ε΄ θεωρεῖται ἕνα ἀπὸ τὰ διαμάντια τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς φιλολογίας. «Ἐθαυμάσθη, γράφει ὁ Φιλήμων, καὶ θέλει θαυμάζεσθαι ὡς ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἐξαισίας ρητορικῆς εὐγλωτίας τοῦ ἀνδρός». Ἐπίσης ὁ ἱστορικὸς Πουκεβίλ σημειώνει στὴν ἱστορία του ὅτι «εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις τὴν θαθεῖαν συγγίνησιν, τὴν ὁποῖαν διηγείρον ἐῖς τὸ πνεῦμα τῶν ἀκροωμένων ὁ ἐπιτάφιος αὐτὸς λόγος, ἐπειδὴ πᾶσα περιγραφή ἤθελε εἶναι ὑποδεεστέρα τῆς πραγματικῆς ἐντυπώσεως». Καὶ ὁ Ἄν. Γούδας γράφει ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὸν θαυμάσιο αὐτὸν λόγο ὁ Κ. Οἰκονόμος ἔγινε παντοῦ «περιλάλητος ὡς δεινὸς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ περιφανὴς διδάσκαλος».

Ὁ λόγος του στὸν Πατριάρχη ἦταν ἡ ἀπαρχὴ μιᾶς σειρᾶς λόγων του στὴν Ὁδησό, στοὺς ὁποίους ἐμβαθύνει στὸ νόημα τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος. Θεωρεῖ τὸ εἰκοσιένα συνέχεια τῶν πολέμων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τῶν ἄλλων βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, θεμελιωμένο πάνω στὴν πίστι γιὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴ δικαιοσύνη. «Γενναῖοι, τοὺς εἶπε στὸν «προτροπετικόν» του λόγο τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1821, ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν εἶναι ἀγὼν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας. Εἶναι ἀγὼν τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀπανθρωπίας. Μὴν φοβεῖσθε τὴν ὀλιγότητά σας... Διὰ τῆς θείας χάριτος «εἰς διώξεται χιλίους καὶ δύο μετακινήσοσι μυριάδας». Ὑπομείνατε, λοιπόν, Ἕλληνες καὶ θέλει θεβαίως ἀνατεῖλει τὸ φῶς τῆς σωτηρίας. Ἄπαξ ἐβάλατε τὴν χεῖρα σας εἰς τὸ ἄροτρον τῆς ἐλευθερίας, μὴ στρέφητε πλέον μήτε δεξιὰ, μήτε ἀριστερά. Ἐμπρός...»

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ πρέπη νὰ σημειωθῇ ὅτι ἂν ὁ Οἰκονόμος ἐθεράπευε ἐπιμελέστερα καὶ ἀποκλειστικὰ τὸν λόγο, θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς ἰδίας ρητορικῆς σχολῆς καὶ νὰ ἐπιδράσῃ περισσότερο

χάρις στὸ τάλαντό του καὶ τὸ κῦρος του. Ἄλλ' ὁ Θεσσαλὸς δάσκαλος τοῦ Γένους, λόγῳ τῆς ἐποχῆς του, ἴσως καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, δὲν περιεφρόνησε καὶ τὴν δράσι. Τόσο στὴ Ρωσία ὅσο καὶ ἀργότερα στὴν Ἑλλάδα, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του καὶ χάρισε μεγάλο μέρος τῆς δυναμικότητός του σὲ ἐπίμαχα θρησκευτικὰ καὶ ἐθνικὰ ζητήματα.

Στὴν Ὁδησό πῆρε πρωτοποριακὸ μέρος σὲ κάθε ἔκφανσι τοῦ πόθου τῶν ραγιαδῶν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν. Αὐτὸς στάθηκε γιὰ καιρὸ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐράνων, ποὺ γίνοντοσαν γιὰ τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ Μωρητᾶ καὶ τῆς Ρούμελης. Ὁ Οἰκονόμος συνέταξε τὴν ἱκετήριαν ἀναφορὰν στὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρο Α΄, ποὺ ὑπέγραψαν «οἱ ἐν Ὁδησῶ σεσωσμένοι Γραικοί». Σ' αὐτὴ μὲ ζωντάνια καὶ παραστατικότητα διεκτραγωδοῦσε τὰ δεινὰ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος καὶ ζητοῦσε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ βοηθήσῃ τὴ «δόλια Πατρίδα». Τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ Κ. Οἰκονόμος συνεργάζεται καὶ μὲ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ποὺ ζῆ στὴν αὐλὴ τοῦ Τσάρου. Μαζὺ ἐτοιμάζον σχέδια καὶ προγράμματα διὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς πατρίδος, ὅταν θὰ πατήσουν τὰ χρώματά της.

Τὸ 1833 ὁ Οἰκονόμος ἀφήνει τὴ Ρωσία καὶ ξεκινᾷ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Περνᾷ ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ὅπου οἱ «πατριῶται» τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, ὁ Hermann, ὁ Thiersch, ὁ Krueger, ὁ διάσημος θεολόγος Neander ὑποδέχονται μὲ ἐνθουσιασμὸν τὸν Ἕλληνα κληρικό, ποὺ ἔχουν γνωρίσει ἀπὸ τὰ «Γραμματικά», τὸ περὶ προφορᾶς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης βιβλίον, τὰ θεολογικὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους. Ἀνάλογες τιμὲς περιμένουν τὸν Οἰκονόμον καὶ στὴ Ρώμη, ἐκ μέρους τοῦ Πάπα καὶ ἀνωτάτων τιτλοῦχων τοῦ Βατικανοῦ. «Μεγαλοπρεπὴς τὸ ἐξωτερικὸν ἀνάστημα καὶ σεβάσιμος ὁ Οἰκονόμος, γράφει ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, παρέστη ἐν μέσῳ τῶν σοφῶν τῆς Δύσεως ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς μόλις τότε ἐκ τῆς τουρκικῆς δουλείας ἀναγεννωμένης ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς, βαθυτάτην προκαλῶν τὴν ἐντύπωσιν διὰ τῆς πολυμαθείας καὶ εὐφραδείας αὐτοῦ». «Ἦτο ἀρκε-

τὸ νὰ τὸν ἀκούη κανεὶς νὰ ὀμιλῇ, διὰ νὰ φαντασθῇ τὴν εὐγλωττία τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Χρυσοστόμου», ἔγραφε ἀργότερα ὁ Γερμανὸς Τσίσεντορφ.

Στὴν Ἑλλάδα ἀγωνιστῆς

Τὸ 1834 ὁ Κων)νος Οἰκονόμος φθά-
νει στὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ δὲν ἐρχεται νὰ
ἡσυχάσῃ. Ἐρχεται νὰ ἀγωνισθῇ. Αὐτὴ
εἶναι ἡ ἀποστολὴ καθενός, πὺν νοιώθει τὶς
πνευματικὲς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς του. Καὶ
ὁ Κων)νος ἔνοιωθε πολὺ καλὰ ὅτι ζοῦσε
σὲ μιὰ δύσκολη καμπὴ τοῦ Ἔθνους. Καὶ
ἦταν δύσκολη ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, γιὰτὶ πολ-
λοὶ προσπαθοῦσαν μὲ κάθε τρόπο νὰ με-
ταδώσουν καὶ στὸν τόπο μας τὰ ἀθεϊστικὰ
συνθήματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως,
«τὸ Βολταϊρικὸ φαρκάκι», ὅπως ἔγραφε
ἓνας ἄλλος δάσκαλος τοῦ Γένους, ὁ Ἀθα-
νάσιος Πάριος.

Ἡ ἐπιδρομὴ αὐτὴ τῶν ὀρθολογιστῶν
καὶ τῶν ἀρνητῶν ἄρχιζε νὰ καταστρέφῃ
ὄχι πιά χωριά καὶ πόλεις, καθὼς ἔκανε ὁ
κατακτητῆς, ἀλλὰ κατέστρεφε κατὶ ἀσύγ-
κριτα πολυτιμότερο: τὶς ψυχὰς τῶν Ἑλλή-
νων. Ὅ,τι ἱερὸ φυλάχθηκε τετρακόσια
χρόνια σκλαβιάς, ἄρχιζε ὑπουλα νὰ ὑπο-
νομεύεται.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τὴν κρίσιμη γιὰ τὴν
πνευματικὴ ὑπόστασι τοῦ Ἔθνους, ὄρθω-
σε τὸ πνευματικὸ του ἀνάστημα ὁ Κωνστ.
Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ἀποκαλύπτον-
τας τὰ ἔργα τῶν «ψευδοσοφῶν» τῆς ἐπο-
χῆς του καὶ ἀναθεμελιώνοντας κλονισμέ-
νες ἀρχές. Αὐτὴ του ἡ προσπάθεια εἶχε
ὡς καταστάλαγμα τὸ πολῦτιμο ἔργο του
«Τριακονταετηρὶς ἐκκλησιαστικῆς». Μέσα
στὶς 1000 τόσες σελίδες τοῦ ἔργου αὐτοῦ
ὑπάρχει ἀνεκτίμητο ἱστορικὸ ὕλικὸ γιὰ τὸ
μελετητὴ τῶν πρώτων δεκαετιῶν τῆς ζωῆς
τοῦ Ἔθνους μας. Αὐτὸ ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ
ὄλους πὺν καταπαύσθησαν μὲ τὴν πρώτη
περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ ἐλευθέρου Ἔθνους.
Μὰ ταυτόχρονα ὑπάρχει καὶ τὸ ξεσκέπα-
σμα τῆς ἀλλοπρόσαλλης καὶ ἀντεθνικῆς πο-
λιτικῆς τοῦ Μάουερ καὶ μερικῶν δῆθεν
ἀναμορφωτῶν, πὺν ἔκλειναν μοναστή-
ρια καὶ ποδοπατοῦσαν ἱερὰ καὶ ὄσια (2).

Ὁ ἀγὼν τοῦ Οἰκονόμου ἐναντίον τῶν
διαφόρων ἀρνητῶν δὲν περιορίζεται μόνο
στὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος. Ἡ πλατεία του
μόρφωσης καὶ ἡ γλωσσομαθεία του τοῦ δί-
νουν τὰ ὅπλα νὰ διαφωτίσῃ καὶ τὴν ξένη
γνώμη πάνω σ' αὐτὰ τὰ θέματα.

Ἔτσι γράφει στὰ γαλλικὰ μιὰ μελέτη
γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ κλεισίματος τῶν μονα-
στηριῶν στὸν τότε πρωθυπουργὸ τῆς Γαλ-
λίας. Ἦταν ἀπάντησις σὲ προηγούμενο ὑ-
πόμνημα τῆς Ἀντιβασιλείας, πὺν δικαιο-
λογοῦσε τὸ ἄπρεπο φέρισμὸ τῆς.

Ἄλλ' ὁ Οἰκονόμος δὲν περιορίσθηκε μόν-
ο σ' αὐτὰ. Πολέμησε καὶ τὶς προπαγάν-
δες, πὺν ἀνατάραζαν τὴ χώρα. Ἐναντι-
ώθηκε στὸν αὐθαίρετο τρόπο, μὲ τὸν ὁ-
ποῖο ὁ Φαρμακίδης καὶ οἱ γύρω του ἀνε-
κήρυξαν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος αὐ-
τοκέφαλη. Προσπάθησε μὲ ὅλες του τὶς
δυνάμεις νὰ κρατήσῃ ἄσβεστη τὴ φλόγα
τῆς πίστεως στὶς καρδιὰς τῶν συμπατρι-
ωτῶν του μὲ τὰ πολυάρθιμα ἔργα του.

Μιὰ καὶ ἀνεφέραμε γιὰ τὰ ἔργα του
εἶναι καιρὸς νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὴν
ὄλη παραγωγὴ τοῦ Οἰκονόμου καὶ τὴν ἐ-
πίδρασί τῆς. Ὁ Οἰκονόμος ὑπῆρξε ἀπὸ
τοὺς πολυγραφετέρους νεοέλληνας συγ-
γραφεῖς. Ὅταν μάλιστα λάβῃ κανεὶς ὑπ'
ὄψιν του ὅτι ἡ ζωὴ του κύλησε μέσα στὴν
πιὸ πολυκύμαντη καὶ ταραχώδη ἐθνικὴ ἐπο-
χῇ, εἶναι ἀξιοθαύμαστο, ὅτι κατόρθωσε
νὰ γράφῃ δεκάδες ἔργα καὶ μονογραφίες
πάνω σὲ ποικίλα θέματα. Τὰ σπουδαιότε-
ρα ἀπὸ αὐτὰ μποροῦμε νὰ τὰ κατατάξου-
με σὲ τρεῖς κατηγορίες. Στὰ καθαρῶς
ἐκκλησιαστικὰ του ἔργα, στοὺς λόγους καὶ
τὰ φιλολογικὰ του συγγράμματα(3). Ἄπ'
αὐτὰ τὸν κατέστησαν γνωστὸ τόσο ἡ «Τρι-

2. Βλ. « Διακήρυξιν » τῆς Χριστιανικῆς Ἐ-
νώσεως Ἐπιστημόνων, Ἀθῆναι 1946, σελ. 24.

3. Ἀναφέρουμε ἐδῶ τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ
Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἐξ Οἰκονόμων: 1)
Τριακονταετηρὶς Ἐκκλησιαστικῆς ἡ συνταγμα-
τικῆς ἱστορικῆς τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Ἑλ-
λάδος ἐκκλησιαστικῶν συμβεβηκότων ἀπὸ τοῦ
1821 μέχρι τοῦ 1852. Σωζόμενα Τόμ. Β' 1864
καὶ Τόμ. Γ' 1866. 2) Περί τῶν Ὁ Ἐρμηνευ-
τῶν τῆς Παλαιᾶς Θείας Γραφῆς, βιβλία τέσ-
σαρα. Ἀθῆναι 1844-1849. 3) Τέχνης ρητορι-
κῆς, βιβλία τρία, Σμύρνη 1813. 4) Σχέδιον
Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας διὰ τοὺς Ἑλλη-

ακονταετηρίς ἐκκλησιαστική», τὸ «Περὶ τῶν Ὁ' ἐρμηνευτῶν τῆς Παλαιᾶς θείας Γραφῆς», ὅσο καὶ τὰ καθαρῶς φιλολογικὰ του ἔργα καὶ οἱ περίφημοι λόγοι του στὸν Πατριάρχη, στὸν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, στοὺς Ζωσιμάδες κ. ἄ.

Ἐπίσης ὁ Οικονόμος ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὸ θέατρο. Μετέφρασε τὸν «Φιλάργυρον» τοῦ Μολιέρου ἢ μᾶλλον τὸν παρέφρασε καὶ τὸν διεσκεύασε. Ὁ «Φιλάργυρος» τυπώθηκε μὲ λαμπρὰ προλεγόμενα στὴ Βιέννη τὸ 1816, στὴ Σμύρνη τὸ 1855 καὶ τὸ 1871 εἰς «Τὰ σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου...», πὺ ἐξέδωσε ὁ γυιὸς του Σοφοκλῆς, γιατροῦ καὶ λόγιος. Καὶ ἄς μὴ παραλειφθῆ ὅτι καὶ κατ' ἐπανάληψιν καὶ στὴ Σμύρνη καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ ἄλλοῦ ἐδιδάχθη ἀπὸ σκηνῆς ἢ μετάφρασις τοῦ Οικονόμου. Ἐπίσης, ὅπως ἀναφέρει ὁ κόμης De Marcellus⁽⁴⁾, ὁ ἴδιος παρουσίαζε καὶ ἀνέλυε σὲ κύκλους μορφωμένων καὶ καλλιεργημένων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του ἀρχαίης τραγωδίας. Ἄς προστεθῆ τέλος ὅτι εἶχε συντάξει καὶ δρᾶμα μὲ ἥρωα τὸν Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, πὺ ἴσως χάθηκε στὴν Πόλιν στὰ τραγικὰ γεγονότα τοῦ 1821 μαζί μὲ ἄλλα του ἔργα.

Ὅλα αὐτὰ, τονίζει ὁ Εὐάγγελος Φω-

νας. Σωζόμενα Τόμ. Α' Ἀθήναι 1862. 5) Περὶ τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς Ἐκκλησίας βαθμῶν, ἐπιστολιμαία διατριβή, ἐν ἣ καὶ περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ἀποστολικῶν κανόνων. Ναύπλιον 1835. 6) Κατάλογος ἱστορικός τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς Πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας καὶ μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, Ναύπλιον 1837, β' ἐκδ. Ἀθήναι 1884. 7) Κατήχησις ἢ Ὁρθόδοξος διδασκαλία τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Σμύρνη 1813, β' ἐκδ. Βιέννη 1820. 8) Τρεῖς πραγματεῖαι περὶ βαπτίσματος. Σωζόμενα Τόμ. Α' Ἀθήναι 1862. 9) Περὶ τῆς γνησιότητος προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Πετροῦπολις 1830. 10) Δοκίμιον περὶ τῆς συγγενείας τῆς σλαβονορωσικῆς γλώσσης πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν. Τόμοι 3. Πετροῦπολις 1828. 11) Λόγοι ἐκκλησιαστικοὶ ἐκφωνηθέντες ἐν τῇ ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ὀδησοῦ κατά τὸ 1821-1822. Βερολίνον 1833. 12) Λόγος εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν Ζωσιμαδῶν 1842. 13) Ἀλέξανδρος ὁ Στούρτζας, βιογραφικὸν σχεδιάσμα. Ἀθήναι 1855 κ. ἄ.

4. De Marcellus, Les Grecs anciens et les Grecs modernes, Paris 1861 σ. 227.

τιάδης σ' ἓνα του ἄρθρου, ὑπογραμμίζουν τὴν «ἐξαιρετον, πολυμερῆ καὶ εὐσυγκρότητον παιδείαν τοῦ Πρεσβυτέρου» καὶ ἀποστομώνουν ὄσους ἐξακολουθοῦν νὰ μιλοῦν περὶ «συντηρητικοῦ» καὶ «ἀρτηριοσκληρωτικοῦ» Κωνσταντίνου Οικονόμου.

Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἔργου τοῦ σοφοῦ Θεσσαλοῦ ὑπῆρξε πλατεῖα ὄσο ζοῦσε. Τὰ πνευματικὰ ρωσικὰ ἰδρύματα τὸν τίμησαν πολὺπλευρα γιὰ τὴ δρᾶσιν του καὶ τὰ γλωσσολογικὰ καὶ φιλολογικὰ ἔργα, πὺ ἔγραψε στὴ ρωσικὴ γλῶσσα. Ἡ αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία τῆς Μόσχας τὸν ἀνεκήρυξε «ἐταῖρον» τῆς. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία τῆς Πετροπόλεως τὸν ἔκανε σύνεδρὸ τῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Α' τὸν παρεσημοφόρησε ἐπανειλημμένως.

Δὲν εἶναι ὁμοῦς μόνο οἱ Ρῶσοι, πὺ ἀνεγνώρισαν καὶ τίμησαν τὸν Οικονόμου. Τὰ ἔργα του κυκλοφόρησαν καὶ στὰ διάφορα πνευματικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ φήμη του ἔφθασε στὶς αὐλὰς τῶν ἡγεμόνων, πὺ μὲ διαφόρους τρόπους ἔδειξαν τὴν ἐκτίμησίν του στὸν ἄξιον Ἕλληνα. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμος Γ' τοῦ ἔστειλε τὸ παράσημο τοῦ «ἐρυθροῦ ἀετοῦ» καὶ ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου τὸν ἀνεκήρυξε «ἀντεπιστέλλον μέλος» τῆς.

Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ μόχθου τοῦ ταπεινοῦ λευίτη πῆρε μιὰ ἰδιαίτη ἔντασιν ὅταν πέθανε στὴν Ἀθήνα τὸ 1857. Οἱ λόγοι καὶ ὁ τύπος ἀφιέρωσαν λόγους, ἄρθρα καὶ μελέτες γιὰ τὸν μεγάλο αὐτὸ ἀγωνιστὴ τοῦ λόγου καὶ τῆς πέννας, τὸν «ἀθλητὴ τῆς πίστεως», πὺ βοήθησε στὴν ἀνύψωσιν τοῦ γένους ὄσο λίγοι στὸν καιρὸ του.

Στὰ ἑκατὸ ὁμοῦς χρόνια πὺ κύλισαν ἀπὸ τότε, ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Οικονόμου δὲν ὑπῆρξε τόση ὅση θὰ ἄξιζε σὲ ἓνα τέτοιο πρωτοπόρο ἀγωνιστὴ. Βεβαίως ὄσοι ἔγραψαν γιὰ τὴν ἐποχὴν του τοῦ ἀναγνώρισαν μιάν ἡγετικὴν θέσιν. Ὁ ἀείμνητος ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ὁμιλεῖ συχνὰ γιὰ τὸ «μέγα κύρος τοῦ Οικονόμου καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν του καὶ εἰς τὸν ἐξῆς χρόνον, οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐν τῇ καθόλου Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ»⁽⁵⁾. Πολλὰ τοῦ

5. Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σελ. 440.

αναγνωρίζει και ὁ καθηγητῆς Μπαλάνος, παρὰ τὰς ἐπὶ μέρους διαφωνίας του. Πάντως οἱ λιγοστὲς μικρὲς μονογραφίαις πού ἔχουμε γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Οἰκονόμο φανερόνουν πὼς δὲν προσέξαμε ὅσο θὰ ἔπρεπε τὸν «μέγαν ἀθλητὴν τῆς Ὁρθοδοξίας» καὶ γενικώτερα ὅτι οἱ νεοελληνικὲς ἐκκλησιαστικὲς σπουδὲς μας εἶναι ἀκόμη στὴν ἀρχή.

Μὰ και ἐφέτος, πὺ γιορτάζουμε τὰ ἐκατόχρονά του, ἂν βγάλῃς τὸ ἐκκλησιαστικὸ μνημόσυνο, λίγες ὁμιλίαι καὶ μερικὰ ἄρθρα, ἓνα δυὸ περιοδικὰ, πὺ τοῦ ἀφιέρωσαν ἓνα τεῦχος τους, τὸ Ἔθνος σὰν σύνολο δὲν ἔνοιωσε τὴν ἐπέτειο τούτη. Κι' ὅμως τέτοιαις πρωτοποριακὲς μορφῆς ἀγωνιστῶν εἶναι κολυμβήθρας πνευματικῶ ἀναβαπτισμοῦ γιὰ ἐποχὲς δύσκολαι σὰν αὐτὴ πὺ περνᾶμε. Σὰν μικρὴ συμβολὴ σὲ τοῦτο τὸν ἀναβαπτισμό, ἄς θεωρηθῆ καὶ τὸ μνημόσυνο αὐτὸ ἀπὸ τῖς στίλαις τῶν «Ἀκτίων».

I. ΕΡΜΩΝΙΚΟΣ

Βιβλιογραφία

Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Λόγος πανηγυρικὸς εἰς Κωνσταντῖνον Οἰκονόμον, περιοδ. « Σωτήρ » ΙΑ' 1888, σ. 294-306.
Πολυκάρπου Συνοδινού, Κωνσταντίνος

Οἰκονόμος ἐξ Οἰκονόμων, Ἀλεξάνδρεια 1911.
Κ. Σιβίνη, Ὑπόμνημα αὐτοσχέδιον περὶ τοῦ Αἰδεσιμωτάτου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου Κωνσταντῖνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Τεργέστη ἌΩΝΖ (1857).

Καλλινίκου Θωμάδου, Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸ ἱερὸν μνημόσυνον τοῦ ἀοιδίμου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου Κωνσταντῖνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκφωνηθεῖς ἐν τῇ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ τῇ Κυριακῇ τοῦ Ἀντίπασχα ΙΔ' Ἀπριλίου, Κωνσταντινούπολις 1857.

Μιχαὴλ Σχιναῖ, Λόγος ἐκφωνηθεῖς τῇ 6 Μαρτίου αὐτῆς ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἐν τῷ Ναῶ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τελετὴν τῆς κηδείας Κωνσταντῖνου Οἰκονόμου τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου, Ἀθήναι 1857.

Ἀναστ. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, Τόμ. Α', Ἀθήναι 1869.

Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθήναι 1857.

Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1920.

Τρύφ. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας (τόμ. 2), Ἀθήναι 1936.

Δημ. Μπαλάνου, Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ Κωνσταντῖνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων Ἀθήναι 1936.

Κωνστ. Βοβολίνη, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας (1453-1953). Ἀθήναι 1953.

Περιοδικὰ : « Ἐκκλησία », « Ἐνορία », « Ἀνάπλασις » κ. ἄ.

ΟΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΖΟΜΕΝΟΙ

* Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζόμενων τὴν εἰρήνην. . . »

Μεσ' στὸ λιοπύρι καὶ στὸ κάμα,
σὲ χιονοβρόχια καὶ σὲ μπόρες,
ἔτρεξες πάντα μὲ λαχτάρα,
μ' ἀγάπης πόθο καὶ χαρά.
Ψηλά, ν' ἀνέβῃς ἀγκομάχῃς, βοννά,
στὴν κατηφόρα παραβγῆκες τὰ χαλίκια
καὶ μούσκεμες στὸ διάβα ποταμιῶν.
Ξεπάγιασαι καὶ ἄλλοτε ἰδρωκόπῃς,
πηγαίνοντας γιὰ ν' αὔρης πονεμένους,
εἰρήνη στοὺς θλιμένους νὰ χαρίσῃς.

Στὴν κούρασι δὲ δειλίαισαι
Ἄν καὶ προημένα, χτυπημένα,
πληγὲς γεμάτ' ἀπὸ τοὺς δρόμους,
τὰ πόδια σου, δὲν ἀντιστάθηκαν ποτέ,
στὴν προσταγὴ τῆς φλογερῆς σου ἀγάπης...
Τὰ ὠραῖα αὐτὰ τὰ πόδια,
πὺ λάσπαις τὰ στολίζουσι καὶ οὐλῆς
— θαρρεῖς τιμῆς διακρίσεις —
νὰ προσοκνησῶ θᾶθελα ἀδελφέ μου.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Ἐπεράνω τῶν μεγαλοπνύων σχεδίων καὶ προγραμματίων πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας καὶ αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, παραμένει ἐκκρεμές, ἄνευ σχεδίων καὶ μελετῶν, τὸ μέγα πρόβλημα τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ.

Τὰ μάτια μας εἶναι ἐστραμμένα εἰς τὸν πρωτογενῆ ἐθνικὸν κύκλον τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ, ὅπου φυλάσσονται μὲ πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν αἱ ἐθνικαὶ καὶ χριστιανικαὶ παραδόσεις μας, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά μας, τὰ τραγούδια μας καὶ ἡ παλληκαριά μας. Βλέπομεν τὴν εἰκόνα τοῦ χωριοῦ μὲ τὴν ἐκκλησίαν του καὶ τὸ σχολεῖόν του, τὴν πλατεῖάν του καὶ τὴν βρύσην του, τοὺς δρόμους του καὶ τὰ χωράφια του, τὴν ὠμορφιά του καὶ τὴν εὐτυχίαν του. Καὶ συγκρίνομεν τὸ χωριὸ πρὸ τοῦ πολέμου μὲ τὸ σημερινὸ χωριό, ἔπειτα ἀπὸ τὸν 10ετῆ πόλεμον. Μετροῦμεν τοὺς κατοίκους πρὸ τοῦ πολέμου καὶ τοὺς σημερινούς κατοίκους του καὶ εὐρίσκομεν διαφορὰν σημαντικὴν καὶ ἐπικίνδυνον. Μὲ βάσιν τὸν πληθυσμὸν τοῦ 1940 τὸ ποσοστὸν ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων εἰς ὅλα τὰ χωριά κυμαίνεται μεταξὺ 30—50%. Ἡ μετακινήσις τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὰ χωριά εἰς τὰς πόλεις καὶ τὴν πρωτεύουσάν δὲν εἶναι πλέον φυσιολογική. Εἰς τὸ Ψάρι Τριφυλίας π. χ. πρὸ τοῦ πολέμου ὑπῆρχαν 2.350 κάτοικοι. Τώρα μόνις ἀνέρχονται οὗτοι εἰς 1.200. Τριακόσιαι οἰκογένειαι τοῦ ὡς ἄνω χωριοῦ εὐρίσκονται ἤδη εἰς Ἀθήνας.

Μετροῦμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν γαλακτοφόρων ζώων ἑνὸς χωριοῦ καὶ εὐρίσκομεν μειωμένον τὸν ἀριθμὸν τῶν γαλακτοφόρων ζώων, πὸν ἦσαν πρὸ τοῦ πολέμου, κατὰ 50—80% ! Χωριά, ὅπως ἡ Κάτω Φυγαλία Ὀλυμπίας, πὸν εἶχαν 5.000 αἰγοπρόβατα καὶ 1.000 ἀγελάδες, σήμερον μόνις ἔχουν 1.500 αἰγοπρόβατα καὶ 50 ἀγελά-

δες. Εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα (Λεντεκάδα) Τριφυλίας πρὸ τοῦ πολέμου ἦσαν 8.000 αἰγοπρόβατα, 500 ἀγελάδες καὶ χιλιάδες χοιρινά. Σήμερον ὑπάρχουν μόνον 3.000 αἰγοπρόβατα, 20 ἀγελάδες καὶ 100 χοιρινά. Εἰς τὸ Ραυτόπουλον Τριφυλίας πρὸ τοῦ πολέμου ἦσαν 6.000 αἰγοπρόβατα καὶ 800 ἀγελάδες, τώρα εἶναι μόνις 1.500 αἰγοπρόβατα καὶ 150 ἀγελάδες. Τὸ γάλα καὶ τὸ τυρὶ, τὸ κρέας καὶ τὸ μαλλὶ ἔγιναν στὰ χωριά μας πολὺτιμα καὶ σπάνια προϊόντα.

Ἐπάρχουν χωριά, πὸν εἶχαν πρὸ τοῦ πολέμου ὀπωσδήποτε δάσκαλο, τώρα ὑπάρχουν χωριά, πὸν ἀκόμη περιμένουν δάσκαλο. Σὲ μερικά χωριά μόνις τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον ἐτοποθετήθη δάσκαλος. Καὶ ἐρωτῶμεν : Γιατί τὰ Ἑλληνόπουλα αὐτὰ τοῦ χωριοῦ ἔμειναν χωρὶς δάσκαλο ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου;

Τὸ ὄρεινὰ χωριὰ Σόρτζι, Στάσιμον, Μαρίνα, Πέτρα κ. ἄ. ὡς ἐξηκριβώσαμεν ἐρήμωσαν. Ἀγόρια καὶ κορίτσια φεύγουν διὰ τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἐργασθοῦν ὡς σερβιτόροι καὶ ὑπηρετρίαι. Τὰ ἀγόρια μετὰ τὴν ἀποστράτευσίν των, ἄνδρες πλέον, δὲν σκέπτονται οἰκογενειακὴν ἀποκατάστασιν εἰς τὸ χωριὸ τους, ἀλλὰ προτιμοῦν νὰ ζήσουν ὡς ἐργάται καὶ σερβιτόροι εἰς τὰ ὑπόγεια τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ὄνειρον τῆς χωριατοπούλας εἶναι ἡ οἰκογενειακὴ ἐγκατάστασίς της εἰς τὴν Ἀθήνα. Δὲν ἐξετάζεται πλέον ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἠθικὸς σύντροφος τῆς ζωῆς κατὰ πρῶτον λόγον, ἀλλὰ ὁ τόπος. Καὶ προτιμᾶται τὸ ἄγνωστον, τὸ χάος.

Εἰς τὴν εὐφορον Μεσσηνίαν εὐφορότατα χωράφια μένουσιν ἀκαλλιέργητα. Ὅσοι ἀμφιβᾶλλον, ἄς μεταβοῦν ἐπὶ τόπον διὰ νὰ βεβαιωθοῦν. Δὲν ὑπάρχουν ἐργατικά χεῖρες. Οἱ περισσότεροι νέοι τοῦ χω-

ριοῦ ἔγιναν ἐργάται εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Οἱ καλοὶ οἰκογενειάρχαι καὶ οἱ πλουσιώτεροι ἄνθρωποι τοῦ χωριοῦ τὰς οἰκονομίας των τὰς μετατρέπουν εἰς οἰκόπεδα καὶ σπίτια περίξ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκεῖ ὀνειρεῖνται νὰ ἀποκαταστήσουν τὰ παιδιὰ των.

Τὰ ποτιστικὰ χωράφια, ποὺ θὰ ἤμποροῦσαν μὲ τριφύλλι νὰ θρέψουν ἀγελάδες καὶ πρόβατα μένουν ἀνεκμετάλλευτα. Οἱ χωρικοὶ μας σπέρνουν σιτάρι. Ἡ ἀγροτική πολιτικὴ συγκεντρώνεται εἰς τὴν διάδοσιν τῶν λιπασμάτων καὶ εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη, ἐκεῖ ἀκριβῶς, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαγορευθῆ ἡ σιτοκαλλιέργεια καὶ νὰ ἐνισχυθῆ μόνον ἡ κτηνοτροφία. Γεωπονικαὶ ὁμιλίας δὲν γίνονται εἰς τοὺς ἀγρότας. Οἱ γεωπόνοι μας ἔχουν σφαλίσαι τὸ στόμα των καὶ περιορίζονται εἰς τὰς «γεωργικὰς ἐφαρμογὰς».

Ἡ πυρκαϊὰ κατέστρεψε χιλιάδας καρποφόρων δένδρων εἰς πολλὰς περιφερείας. Οἱ ἀγράμματοι βοσκοὶ συνεπλήρωσαν μὲ τὴν φωτιά τὸ κακό. Ὅμιλίας ἐπίσημοι, ποὺ θὰ μετέδιδαν γνώσεις, πίστιν καὶ αἰσιοδοξίαν, δὲν γίνονται. Ὁ λόγος, ποὺ θὰ ἔσωζε ἀπὸ τόσα δεινὰ, δὲν ἀκούεται. Οἱ χωρικοὶ μας εὐρίσκουν ψυχαγωγίαν μόνον εἰς τὰ δικαστήρια, ὅπου ἀναπτύσσονται τὰ προσωπικὰ των πάθη καὶ ἀκολουθεῖ ἡ διαίρεσις των δι' ἀσήμαντον ἀφορμὴν. Πνοὴ διὰ ὑψηλότερα θέματα ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς εὐτυχίας δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἐξύβρισις τῶν θείων εἶναι διὰ μερικοὺς ἢ καθημερινή των συναλλαγῆ, ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἠθικὴν των καταστροφὴν. Αἱ λαϊκαὶ ἀγοραὶ κατὰ τὰς Κυριακὰς υποχρεῶνουν τοὺς περισσοτέρους ἐκ τῶν κατοίκων νὰ φεύγουν ἀπὸ τὰ χωριά των πρὶν ξημερῶσῃ ἡ Κυριακή, διὰ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὸν τόπον τῆς λαϊκῆς ἀγορᾶς. Ἔτσι οἱ περισσότεροὶ ἐκκλησιάζονται μόνον τὰ Χριστοῦγεννα καὶ τὸ Πάσχα. Ὁ «νόμος» ἐπιτρέπει ἀγοραπωλησίας καὶ τὰς Κυριακὰς...

Ἐξω ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ σχολεῖον δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ χωριά μας κανεὶς ἄλλος ὀδηγὸς καὶ σύμβουλος τῶν χωρικῶν. Μόνον ὁ δάσκαλος,

μὲ τὴν μικρὰν ὁμῶς ἐξουσίαν, μένει ἐκεῖ φρουρὸς ἀκοίμητος καὶ πιστὸς φωτοδότης. Καὶ αὐτὸς ὁμῶς μόνον διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν νηπίων. Τῶν ἐφήβων καὶ τῶν πολιτῶν οὐδεὶς ὀδηγός. Ἡ ἐξωσχολικὴ ἀγωγή τῶν νέων καὶ ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτου μόνον εἰς τὰ συγγράμματα καὶ τὰς ἐκθέσεις ὑπάρχουν. Τὸ καλὸ βιβλίον λείπει. Οὐδεμία πρόνοια, καμμία πνευματικὴ τροφή.

Εἰς ὅλα αὐτὰ ὑπάρχουν βεβαίως καὶ ἐξαιρέσεις. Ἄλλ' αἱ ἐξαιρέσεις αὐταὶ δὲν μεταβάλλουν τὸν κανόνα. Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι τὰ χωριά μας φθίνουν, ἀπογυμνώνονται ἀπὸ τοὺς καλοὺς ποὺ φεύγουν. Τὸ ρεῦμα τῆς ἀστυφιλίας ὀγκοῦται. Χάνεται σιγὰ-σιγὰ ἡ παλαιὰ μορφή τοῦ χωριοῦ, ποὺ τόσα πρόσφερε εἰς τὸ ἔθνος. Ὅλα τὰ ἐξοικονομούμενα χρήματα διατίθενται διὰ τὰς πόλεις καὶ μόνον τὰ περισσεύματα διὰ τὰ χωριά.

Ἐδώσαμεν μόνον μίαν γενικὴν εἰκόνα τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ. Πολλὰ εἶναι τὰ προβλήματα του. Χρειαίονται μελέται καὶ σχέδια καὶ ἀλλαγὴ τακτικῆς τῶν οἰκονομολόγων καὶ τεχνικῶν. Οἱ ἐπιτελεῖς τῶν διαφορῶν ὑπουργείων θὰ διαπράξουν τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα εἰς τὴν ζωὴν των ἂν ἐξακολουθήσουν νὰ εἰσηγοῦνται ἔργα μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ βλέπουν τὸ κέντρον καὶ μόνον τὸ κέντρον. Ἡ εὐθύνη τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἡγεσίας τῆς Χώρας εἶναι μεγάλη, ἂν δὲν μελετηθοῦν ἐγκαίρως τὰ προβλήματα τοῦ χωριοῦ, τοῦ θεματοφύλακος αὐτοῦ, τοῦ φρουροῦ τῶν ὑψηλῶν ἀξιών τοῦ ἔθνους.

Χρειαίεται κατὰ πρῶτον λόγον ὁ προγραμματισμὸς τῶν ἔργων, ποὺ θὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ζωτικὰς ἀνάγκας τοῦ χωριοῦ καὶ ἀργότερον ὑπάρχει καιρὸς μὲ τὰ ὑπόλοιπα χρήματα νὰ γίνουν ἔργα καὶ εἰς τὰς πόλεις. Ἡ ὑπαίθριος ἀξιώνει προτεραιότητα ἔργων. Τὸ χωριὸ ζητεῖ τὴν πνευματικὴν τροφήν ποὺ δὲν ἔχει. Ἡ ἐπαρχία περιμένει τοὺς μελετητὰς τῶν προβλημάτων τῆς. Ἐψήνομεν τὴν φωνὴν τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ. Καὶ θὰ συνεχίσωμεν μέχρις ὅτου ἀκουσθῆ ἐκεῖ ὅπου πρέπει, μέχρις ὅτου καρποφορήσῃ.

ΚΕΝΤΡΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

Ένα ώραϊον κτίριον μέσα εις ένα θαυμασίον τοπεϊον, εις τὸν ἀκουστὸν διὰ τὴν γραφικότητά του «Μέλانا Δρυμὸν» τῆς Γερμανίας, στεγάζει τὴν «Εὐαγγελικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Βάδης». Ἀνθρωποὶ ὄλων τῶν τάξεων καὶ ἡλικιῶν ἐναλλάσσονται εἰς τὰ διάφορα συνέδρια, τὰ ὁποῖα ὀργανώνει ἡ Ἀκαδημία, παραμένοντες τρεῖς ἡμέρας ἐκεῖ, ἀκούουσιν διαλέξεις, συζητοῦν καὶ φεύγουν κατατοπισμένοι εἰς τὰ διάφορα θέματα τῶν συνεδριῶν.

Ἡ Εὐαγγελικὴ (προτεσταντικὴ) Ἐκκλησία τῆς Γερμανίας ἔχει ὀργανώσει παρομοίαις ἀκαδημίαις εἰς τὰς πλείστας «χώρας» (κράτη-μέλη) τῆς Δυτικῆς Γερμανικῆς Ὀμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας. Ὁ θεσμὸς εἶναι νέος. Μετὰ τὸν πόλεμον, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς συμμαχικῆς κατοχῆς, ἡ Ἐκκλησία ἦτο ἡ μόνη, τὴν ὁποῖαν ἄφησαν αἱ δυνάμεις κατοχῆς ἀνενόχλητον καὶ σχεδὸν ἀνεξάρτητον εἰς τὸ ἔργον της, ἐνῶ ἔθεσαν τὰ πανεπιστήμια καὶ τὴν πανεπιστημιακὴν διδασκαλίαν ὑπὸ αὐστηρὸν ἔλεγον. Εἰς τὴν ἰδρυσιν καὶ προόδον τῶν Εὐαγγελικῶν Ἀκαδημιῶν (Κέντρων σπουδῶν τῶν συγχρόνων προβλημάτων με προϋπόθεσιν τὴν ἀναγνώρισιν τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν), συνηντήθησαν ἀφ' ἑνὸς τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας νὰ μελετήσῃ τὰ σύγχρονα προβλήματα καὶ νὰ πλησιάσῃ τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς κύκλους, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων καὶ ἀκαδημαϊκῶν διδασκάλων νὰ εὗρουν ἕνα τόπον ὅπου νὰ ἡμποροῦν νὰ ὀμιλοῦν ἐλευθερώτερον παρ' ὅτι εἰς τὰ πανεπιστήμια.

Ἡ Εὐαγγελικὴ Ἀκαδημία τῆς Βάδης εἰς τὸ Herrnsalb, πλησίον τῆς Καρλσρούης, τελεῖ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἱερέως Hans Schomergus καὶ ὀργανώνει καθ' ὄλον σχεδὸν τὸ ἔτος συνέδρια ἐπὶ ποικίλων θεμάτων καὶ δι' ὄλας τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων. Συγκεντρώσεις διὰ χωρικοὺς,

διὰ χωρικὰς, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιστήμονας, συνέδρια διὰ γονεῖς καὶ παιδαγωγούς, ἐμπόρους, σπουδαστάς, τελειοφοίτους τοῦ γυμνασίου, διὰ τὰ στελέχη τῆς κοινωνίας τοῦ χωριοῦ (δήμαρχος, ἱερεὺς, διδάσκαλος, ἰατρός), διὰ νομικοὺς (σχετικῶς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς ἰδιοκτησίας) κλπ. Ἐπίσης ὀργανοῦνται συνέδρια ἐπὶ ὀρισμένων θεμάτων, ἀπευθυνόμενα εἰς οἰονδήποτε μορφωμένον κοινόν: «Ὁ χρόνος καὶ οἱ καιροί», «Τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας», «Δημιουργία καὶ αὐτόματος γένεσις», «Ἡ ἀπομυθοποίησις τοῦ κοινωνικοῦ», «Αἱ δέκα ἐντολαὶ ἰδεώδη ἢ θεμέλια», «Ἡ πραγματικὴ εἰκὼν τῆς τέχνης», «Ψυχαγωγία καὶ καταστροφή», «Ποίησις καὶ ἐρμηνεία» κλπ.

Οἱ εἰσηγηταὶ ἐπὶ τῶν θεμάτων εἶναι, ἐκτὸς τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀκαδημίας, συνήθως καθηγηταὶ πανεπιστημίου. Ἡ χριστιανικὴ τῶν πίστις δὲν εἶναι ἀναγκαία προϋπόθεσις διὰ τὴν συνεργασίαν τῶν εἰς αὐτὰ τὰ συνέδρια, φυσικὰ ὅμως ὁ σεβασμὸς τῶν πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀξίας.

Τὰ συνέδρια λαμβάνουν χώραν πάντοτε ἀπὸ τὸ βράδιν μίαις Παρασκευῆς μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς Κυριακῆς. Τὸ πρῶν τῆς Κυριακῆς γίνεται λειτουργία εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Ἀκαδημίας. Διὰ τοὺς συμμετέχοντας εἰς τὰ συνέδρια, ἡ Ἀκαδημία εἶναι συγχρόνως ξενοδοχεῖον ὕπνου καὶ φαγητοῦ ἐπὶ πληρωμῇ. Ἡ Ἀκαδημία ὅμως συντηρεῖται καὶ ἀπὸ τὰ κέρδη ἐκ τῆς λειτουργίας της ὡς κοινὸν ξενοδοχεῖον, ἰδίως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. Τέλος, λειτουργεῖ ἐκεῖ καὶ πρακτικὴ σχολὴ οἰκοκυρικῆς διὰ νέας, αἱ ὁποῖαι διαμένουν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ παρέχουν τὰς ὑπηρεσίας των, ἔξασκούμεναι συγχρόνως ἐμπράκτως εἰς τὸ νοικοκυριό.

Θὰ ἦτο ἴσως ἐνδιαφέρον νὰ παρακολουθήσωμεν ἐκ τοῦ πλησίον ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ συνέδρια, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἀπὸ

1 - 3 Μαρτίου 1957. Το θέμα ήτο «Ἡ ἀπομυθοποίησις τοῦ κοινωνικοῦ» (die Entmythisierung des Sozialen).

«Τὰ δύο εἰδῶλα τῆς ἐποχῆς μας λέγονται: τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Κοινωνικόν!», ἔγραφε ἡ Simone Weil, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀρχίζει τὴν παρουσίαν τοῦ θέματος εἰς τὴν πρόσκλησιν ὁ διευθυντῆς τῆς Ἀκαδημίας. Καὶ συνεχίζει: «Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν εἰδωλοποίησιν τοῦ Ἐγὼ, εἴμεθα ἀσφαλῶς πρόθυμοι νὰ συμφωνήσωμεν. Ἡ εἰδωλοποίησις ὅμως τοῦ κοινωνικοῦ δὲν θὰ γίνῃ ἀσφαλῶς τόσο εὐκόλως παραδεκτὴ... Φαίνεται ὅτι συνέβη ἐν προκειμένῳ μία μοιραία σύγχυσις, καὶ ἡ σύγχυσις αὐτῆ θέτει εἰς σοβαρώτατον κίνδυνον μίαν πνευματικὴν κοινωνικὴν τάξιν. Ἐχομεν προφανῶς ἀντικαταστήσει τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα διὰ μυθικῶν εἰκόνων καὶ πλασμάτων τῆς φαντασίας καὶ πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν διὰ μέσου αὐτῶν νὰ διαπεράσωμεν εἰς τὴν πραγματικότητα».

Ὁ κοινωνιολόγος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φραγκφούρτης κ. Hans A c h i n g e r ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Κοινωνικὴ πολιτικὴ ἐξ ὑποθέσεων» (Sozialpolitik aus Hypothesen). Ἀνεφέρθη εἰς τὴν πρὸ τοῦ 1914 ἀντίληψιν τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς παραδοχῆς μιᾶς ἐρρυθμισμένης κοινωνίας ἐναντι ἐνὸς «μη ἐρρυθμισμένου» ἀτόμου. Ἡ κρατικὴ «πρόνοια» ἐξηρκεῖτο εἰς τὰ ἀπολύτως στοιχειώδη. Ἡ δευτέρα ἀντίληψις, ἐπικρατήσασα μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, ἐξεκίνη ἀπὸ τοῦ ἀπαραιτήτου τοῦ ἀτόμου, τὸ ὁποῖον ἴσται ἐναντι μιᾶς νοσοῦσης κοινωνίας. Τώρα ἀρχίζει πλέον ἡ κοινωνικοπολιτικὴ ἀντίληψις τῆς ἐποχῆς μας καὶ τὰ κοινωνικοπολιτικὰ μέτρα καθίστανται ὁσημέραι τὰ θεμέλια τοῦ κράτους. Ὁ ὁμιλητῆς ἀνεφέρθη περαιτέρω εἰδικώτερον εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν, ἡ ὁποία ἔχει λάβει τεραστίαν ἔκτασιν σήμερον, μετ' ἀποτελέσματα νὰ κυριαρχήσῃ ὁ νομικὸς κανὼν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπεράτωσε δὲ τὴν εἰσήγησίν του μετὰ τὴν διευκρίνησιν ὅτι ἀπλῶς μίαν εἰς κυρίας γραμμὰς ἔκθεσιν τοῦ θέματος καὶ λαβὴν πρὸς «ἀπομυθοποίησιν» τοῦ κοινω-

νικοῦ κράτους ἐσκόπει νὰ δώσῃ.

Ἐπόμενος ὁμιλητῆς ήτο ὁ διευθυντῆς τῆς Ἀκαδημίας ἱερεὺς Hans Schomerus μετ' θέμα «Αἱ κοινωνικαὶ οὐτοπία ἐν κρίσει» (die sozialen Utopien in der Krise). Ἦρχισε μετ' μίαν ἀνασκόπησιν τῆς θέσεως τοῦ «πλουσίου» καὶ τοῦ «πτωχοῦ» εἰς τὰς διαφόρους φάσεις τῆς κοινωνικῆς ἀνελίξεως καὶ κατέληξεν εἰς τὴν φιλελευθέραν κοινωνίαν, ὅπου ἡ κοινωνικὴ πρόνοια ήτο ἔργον ὄχι μόνον τοῦ κράτους, ἀλλὰ κυρίως τοῦ ἀτόμου, τέλος δὲ εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν, ἡ ὁποία ἀσχεῖ κατ' ἀποκλειστικότητα τὴν πρόνοιαν. Αὐτὸ ὅμως ὀδηγεῖ εἰς ὀλοκληρωτικὸν δικαίωμα τῆς κοινωνίας ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, δηλ. εἰς τὸν ὀλοκληρωτισμόν. Αὐτὸς δὲ ὁ ὀλοκληρωτισμὸς εἶναι ἐπὶ τοσοῦτω μᾶλλον ἐπικίνδυνος, καθ' ὅσον ἀποτελεῖ μίαν «πραγματοποιηθεῖσαν οὐτοπίαν».

Ἐναντι τῆς φιλελευθέρης καὶ τῆς κοινωνικῆς δεσμεύσεως τοῦ ἀτόμου ἴσται τώρα μία ἄλλη πραγματικότης, ἡ «κοινωνία τῶν ἀγίων»: ἡ Ἐκκλησία, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ὡς σύνολον πιστῶν. Τὸ δικαίωμα τῶν πτωχῶν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ταυτόσημον μετ' τὰς ἀξιώσεις» εἰς τὴν κοινωνικὴν πολιτικὴν. Ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔχει ἡ κοινωνία δικαίωμα ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ τὸ ἄτομον — ἐπομένως καὶ ὁ πτωχὸς — ἔχει ἐκ τοῦ Θεοῦ δικαίωμα ἐπὶ τῆς κοινωνίας, δικαίωμα τὸ ὁποῖον βεβαίως δὲν εἶναι ἐναγώγιμον, ἀλλὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ζωντανῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ πτωχείᾳ καὶ ἀπορρέει ἐκ τῆς ἀγάπης. Τὸ δικαίωμα τῶν πτωχῶν συνίσταται εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς δωρεᾶς.

Ἐν συνεχείᾳ ἀνεφέρθη ὁ ὁμιλητῆς εἰς τὴν θέσιν τοῦ πλουσίου καὶ εἰς τὴν σχέσιν του πρὸς τὴν παραγωγὴν καὶ ἐτόνισεν ὅτι παραγωγὴ καὶ κοινωνία προέρχονται καὶ κατευθύνονται πρὸς τὸ ἄτομον καὶ ὅτι τὴν θέσιν τοῦ «κοινωνικοῦ εἰδῶλου» κατέχει εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Θεός. Κατέληξε δὲ εἰς τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὡς κοινωνία τῶν πιστῶν ὀφείλει νὰ καταστήσῃ σήμερον σαφές, ὅτι τὸ ἄτομον εἶναι εἰς ὅλα τὰ πράγματα τὸ συστατικὸν στοιχεῖον καὶ ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν ἀξιοπρέπειαν ὅπως καὶ τὸ σύνολον· διότι τὰ ἄτομα ἀπο-

τελοῦν, κατὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, μέλη ἐνὸς σώματος.

Μετὰ τὰς δύο αὐτὰς ὁμιλίας, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον χώραν τὸ πρωτὶ τοῦ Σαββάτου, ἠκολούθησε τὸ ἀπόγευμα μία δημοσία συζήτησις, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Εἰς τὴν συζήτησιν αὐτὴν ἔλαβον μέρος ὁ καθηγητὴς τῆς νομικῆς σχολῆς τῆς Χαϊδελβέργης κ. Ernst Forsthoff, ὁ καθηγητὴς τῆς νομικῆς σχολῆς τοῦ Freiburg κ. Josef Kaiser, οἱ κοινωνιολόγοι καθηγηταὶ κ. κ. Hans Achinger (Φραγκφούρτη), Arnold Gehlen (Speyer), Gunther Ipsen (Dortmund), ὁ ἀνώτατος δικαστικὸς κ. F. J. Latscher-Lauendorf, ὁ καθηγητὴς κ. Ernst Michel (Φραγκφούρτη), ὁ Dr. von Oppen καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χαϊδελβέργης κ. Herbert Krimm.

Ἡ συζήτησις ἦτο πράγματι ἐνδιαφέρουσα, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἔκτασις τῆς (διήρκεσε τρεῖς ὥρας περίπου) δὲν ἐπιτρέπει ἀπόδοσιν τῶν γνωμῶν αἱ ὁποῖαι ἀντηλλάγησαν.

Τὴν Κυριακὴν τὸ πρωτὶ ἐξέθεσαν τὰς γνώμας τῶν ὅσοι ἐκ τῶν συμμετεχόντων εἰς τὸ συνέδριον τὸ ἐπεθύμουν, ἔκλεισε δὲ τὸ συνέδριον ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας λέγων, ὅτι δὲν ἐξήχθη βεβαίως ἐν συγκεκριμένον συμπέρασμα ἀπὸ τὰς εἰσηγήσεις καὶ τὴν συζήτησιν, ἀλλὰ οὔτε σκοπὸς τοῦ

συνεδρίου τούτου ἦτο νὰ ἀγάγη ἀμέσως εἰς συγκεκριμένα συμπεράσματα. Ἐσκόπει ἀπλῶς νὰ διαλύσῃ τὰ νέφη, τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὴν πραγματικότητά τοῦ κοινωνικοῦ πάθους, μὲ μίαν ψευδοθρησκευτικὴν μυθοποίησιν, μὲ κίνδυνον, ἂν δὲν καταπολεμηθῆ, νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἓνα νέον ὀλοκληρωτισμόν. Ἀλλὰ διὰ τὸν πιστόν, διὰ τὸν χριστιανὸν εἶναι ἀπορροπτέον οἰονδήποτε εἶδος ὀλοκληρωτισμοῦ ὡς κατευθυνόμενον κατὰ τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ περισσότερον εἰς τὸν Θεὸν παρὰ εἰς τὰ συστήματα.

Ἡ συνολικὴ ἐντύπωσις ἐκ τοῦ συνεδρίου ἦτο ὅτι πρόκειται διὰ μίαν ἐνδιαφέρουσαν καὶ σοβαρὰν ἐργασίαν. Τοῦτο δὲ ἀνεξαρτήτως τῶν οἰωνδήποτε δισταγμῶν ἢ καὶ ἀντιρρήσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀντιταχθοῦν ἐπὶ διαφόρων σημείων τῶν εἰσηγήσεων ἢ τῆς συζήτησεως.

Πάντως, εἶναι ἀληθές, ὅτι διὰ τὴν νέαν Γερμανίαν ἀποτελοῦν αἱ ἀκαδημαῖαι αὐταὶ πυρῆνας πνευματικῶν καὶ παρέχουν πολὺν ἐλπίδα διὰ τὸ πνευματικὸν μέλλον αὐτῆς τῆς χώρας. Ἀποτελοῦν δὲ ἀσφαλῶς καὶ παραδείγματα πρὸς μίμησιν. Ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι δὲν ὀφείλονται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ὅπως σχεδὸν τὰ πάντα ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' εἶναι ἔργον τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας...

Π. Δ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ

Τό Θέατρο τῆς Ζωῆς

Ἀνώτερες ὀπουδές!

Ἵρα ἔξη τὸ πρωί. Σημερώνει Δευτέρα 29 τοῦ μηνός. Τὸ σκοτάδι εἶναι ἀκόμα πυκνό. Βαρεῖα σύννεφα σκεπάζουν τὴν γερμανικὴ πόλι καὶ ὁ ἀέρας μυρίζει ὑγρασία.

Ὁ Σούλης ἀνοῖξε τὴν ἐξώπορτα τῆς πασιόν. Ἐπειτα, ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει ἀργὰ τὰ σκαλοπάτια τῆς ἐσωτερικῆς σκάλας. Στὴν ἀπόλυτη ἡσυχία, συνοδεύουν τὰ βαρεῖα βήματά του οἱ τελευταῖες ἀναμνήσεις τῆς νύκτας, οἱ πρώτες σκέψεις γιὰ τὴν καινούργια μέρα:

...Ἐξῆντα δυὸ μάρκα καὶ εἴκοσι φαίνοιχ πλήρωσε στὸ «Γαμποῦ». Κάπου πεντακόσιες δραχμές... Ἄλμυρούτσικος λιγάκι ὁ λογαριασμός.

...Χόρεψε ὅμως, γλέντησε μὲ τὴν καρδιά του ὅλη τὴ νύχτα! Μάμπο, σάμπα, μπουκι - γούγκι, μπαγιόν, ροκ-ἐντ-ρόλλ...

Σταμάτησε στὸ κεφαλόσκαλο νὰ ἀνασάνη.

...Ὀικονομία κάνει ἢ γρηὰ - Λουῖζε!

Πυγολαμπίδες εἶναι τὰ λαμπιόνια τοῦ κλιμακοστασίου...

Στὸ γύρισμα τῆς σκάλας ἦλθαν οἱ σοβαροὺς σκέψεις:

...Εὐτυχῶς αὔριο — δηλαδὴ σήμερα — ἔχει Πολυτεχνεῖο στὶς ἔνδεκα καὶ τέταρτο. Θὰ ξεκουραστῆ καὶ θὰ κἀνη ἀρχὴ νὰ πάη στὴν παράδοσι...

★

Χτυποῦν στὴν πόρτα του. Φώναξε «ἐμπρός» μισοκοιμισμένος καὶ ἀνοῖξε τὸ ἕνα μάτι. Εἶδε στὸ χάραγμα τῆς πόρτας,

πρῶτα τὰ γυαλιὰ τῆς σπιτονοικοκυρᾶς του, ἔπειτα τὴν μύτη, τὰ ἐξεταστικὰ μάτια τῆς.

—Δὲν εἶπατε ὅτι στὶς ἔνδεκα θὰ φεύγατε γιὰ τὸ Πολυτεχνεῖο; Εἶναι δώδεκα παρὰ τέταρτο! Πρέπει νὰ καθαρίσουν τὸ δωμάτιο...

Ὁ Σούλης ἀνακάθησε στὸ κρεββάτι ζαλισμένος. Κύτταξε τὸ ρολοῖ στὸ κομοδίνο, ἔπειτα τὴν σπιτονοικοκυρᾶ του, ἔπειτα πάλι τὸ ρολοῖ καὶ τέλος ἔξυσε τὸ κεφάλι του, γεμάτο ἀκόμα ἀπὸ τὶς εὐθυμες νότες ἑνὸς μάρμο...

—Τὸ Πολυτεχνεῖο, ἀλήθεια... Ἐ, μὰ τώρα δὲν προφταίνει πιά τὸ μάθημα!

Σηκώθηκε μὲ ἥσυχη τὴν συνείδησι, μὰ καὶ «λόγοι ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεώς του τὸν ἠμπόδισαν», κι' αὐτὴ τὴ φορὰ. Τέντωσε τὰ χέρια καὶ τὸ κορμί του καὶ πῆγε νὰ ξυριστῆ στὸ μπάνιο. Ἐπειτα φόρεσε ἄσπρο καθαρὸ πουκάμισο, ἄλλαξε γραβάτα, νὰ πάη στὸν «Κόκκινο Κόκκορα» νὰ βρῆ τὴν παρέα του γιὰ φαί... Νὰ τους κιάλας!

Κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρό του, κάποιος σφυρίζει στὸν δρόμο τὸ σύνθημα τῶν ἐλλήνων σπουδαστῶν. Τὴν πρώτη στροφὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Ὕμνου. Ὁ Σούλης ἀνοῖξε τὸ παράθυρο, ἔσκυψε λίγο τὸ κορμί ἔξω καὶ κούνησε τὸ χέρι.

—Ἄ - α - λεξ! Ἔλα ἀπάνω...

Ἐπειτα ἀπὸ κάμποση ὥρα ἀνοῖξε ἡ πόρτα καὶ μπῆκε ὁ Ἄλεξ. Εἶναι κι' αὐτὸς «στὴν τρίχα».

—Γειά!

—Γειά!

Ξάπλωσε στὴν πολυθρόνα, πῆρε τσιγάρο ἀπὸ τὸ πακέτο τοῦ Σούλη πού τὸ βρῆκε ἐκεῖ κοντά, τὸ ἄναψε μὲ τὸν ἀναπτῆρα του καὶ ρώτησε:

—Ἐχεις πρόγραμμα;

—Τοῦ Πολυτεχνεῖου; Ὁχι! Τί σοῦ χρειάζεται;

—Ὁχι καλέ! Τὸ μηνιαῖο τοῦ «Φίλυ-

καζίνο» θέλω. Νὰ ἰδοῦμε τί παίξει ἀπόψε.

Ὁ Σούλης ψάχτηκε, ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ σακακιοῦ τρία προγράμματα καὶ τοῦ τὰ ἔδωσε.

—Ὁρίστε. Καὶ τοῦ «Φίλμακζίνο» καὶ τοῦ «Στούντιο» καὶ τῆς «Σάουμπυνε», δές τα...

Ὁ Ἄλεξ μελέτησε καὶ τὰ τρία, ἔβγαλε τὸ τσιγάρο ἀπὸ τὸ στόμα γιὰ νὰ μιλήσει καὶ ἀποφάσισε:

—Θὰ πᾶμε στὸ «Φίλμακζίνο». Παίξει τὸ «Ὅλα γιὰ τὴν Εὐᾶ». Αὐριο πᾶμε στὸ «Στούντιο» καὶ μεθαύριο στὴ «Σάουμπυνε». Καὶ βλέπομε πάλι. Μπορεῖ νὰ δοῦμε καὶ δυὸ ἔργα ἀπόψε, ἀνάλογα μὲ τὸ κέφι μας!

Ὁ Σούλης τὸν χτύπησε στὸν ὄμο δυνατά.

—Σύμφωνοι! Πᾶμε τώρα γιὰ φαῖ στὸ «Ρότερ Χάν». Ἄ, ἔχω ὑποσχεθῆ στὴ γρηά μου νὰ τρώω καλά, μολονότι πενήντα ψωροδολάρια πού μου στέλνει μέσφ Καναδᾶ διὰ «βελτίωσι συσσιτίου» εἶναι ἀνεπαρκῆ. Οὐχ ἦττον θὰ κάμωμε καὶ αὐτὴν τὴν θυσίαν... Λόος! Ἄντε καὶ ἡ γρηὰ Λουίξε θὰ στείλῃ νὰ καθαρίσουν τὸ δωμάτιο ἀπὸ τὶς λάσπες πού ἀνέβασες μὲ τὰ παλιο-πάπουτσά σου!

Ὁ Ἄλεξ τοῦ ἔδωσε μιὰ φιλικὴ γροθιά στὸ στομάχι.

—Μὴν τὰ κατηγορᾶς κι' ἔγραψα στοὺς γέροντες μου ὅτι χρειάζομαι ἕνα ζευγάρι μπότες ἱππασίας «ἔνεκα ὁ βαρὺς γερμανικὸς χειμῶν» νὰ μὴ κρυώνουν οἱ γάμπες μου...

Ἐκλείσε τὸ μάτι τοῦ Σούλη καὶ συμπλήρωσε:

—Τὰ λεφτὰ γιὰ τὶς μπότες θὰ χρησιμεύσουν γιὰ ἕνα γερὸ γλέντι στίς ἀποκριές!...

★

Μετὰ τὸ γεῦμα στὸν «Κόκκινο Κόκκορα» καὶ τὴν μεσημβρινὴ ἀνάπαυσι, σηκώθηκε ὁ Σούλης ἀπὸ τὸ κρεβάτι, ντύθηκε καὶ ἔπειτα ξάπλωσε ὅπως συνείθιζε καναδυὸ ὥρες ἀνάσκελα στὸ ντιβάνι, μὲ ἀνοικτὰ τὰ μάτια, κυττάζοντας τὸ ταβάνι.

Ἡ σπιτονοικοκυρὰ παρακολουθοῦσε τακτικὰ ἀπὸ ὄλες τὶς κλειδαρότρυπες τὶς συνήθειες τῶν ἐνοίκων τῆς. Ἐνας γιατρός μάλιστα, στὸν πρῶτο ὄροφο, τῆς εἶχε κρεμάσει μιὰ μέρα ἕνα χαρτόνι στὴν ράχη μιᾶς καρέκλας, ἀπέναντι στὴν πόρτα, μὲ τὴν ἐπιγραφή «μὴν κυττᾶτε ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπα!» καὶ τοῦ εἶχε κακιώσει γι' αὐτὸ μιὰ δόλοκληρη βδομάδα. Δὲν μποροῦσε ὁμως ὁ Λουίξε νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ παρατεταμένον αὐτὸ ξάπλωμα τοῦ Σούλη μὲ ἀνοικτὰ τὰ μάτια. Καὶ σκεπτότανε μήπως αὐτὸ ἦταν λόγος γιὰ νὰ τοῦ αὐξήσῃ τὸ νοῦν.

Ὁ Σούλης, αὐτὲς τὶς ὥρες «ὑπέφερε ἀπὸ ἄγχος» ὅπως ἔλεγε, πού τὸν ἔπιανε μόλις σκεπτότανε νὰ μελετήσῃ.

Εὐτυχῶς ἀκούστηκε ἀπὸ τὸν δρόμο τὸ ἔθνικὸ «σῆμα», ἀπὸ πολλὰ στόματα αὐτὴ τὴ φορᾶ.

Σὲ λίγο γέμισε τὸ δωμάτιο «σπουδαστάς», καπνοὺς ἀπὸ τὰ τσιγάρα καὶ τὶς πίπες τους, γέλοια, φωνές, τὰ τελευταῖα νέα:

—Μοῦ ἔφυγαν ἑξακόσια μάρκα μέσα σὲ μιὰ βδομάδα καὶ δὲν ξέρω ποῦ πῆγαν...

—Πῶτα τὴν Ἔρικα γιὰ νὰ μάθῃς!

—Ὁ Λάνης ὁ Ψ. ἦλθε ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Τὸν ἔβαλαν φυλακὴ γιὰ τὸν ἔπιασε ἡ ἀστυνομία νὰ σπᾶ ἢ μὲ τὴ σφεντόνα τοὺς γλόμπους τῶν δρόμων καὶ μετὰ τὸν ἔδιωξαν. Στοὺς γέροντες του ἔγραψε ὅτι προτίμησε τοῦτο τὸ Πολυτεχνεῖο... ἐπειδὴ ἐδῶ διδάσκουν περισσότερα μαθήματα!...

—Ἡ μάνα μου γκρίνιαζε πού δὲν τοὺς γράφω. «Εἶχα κάψει τὰ δάκτυλά μου στὰ ἐργαστήρια μὲ ἕνα δξὺ καὶ δὲν μποροῦσα νὰ πιάσω πέννα» δικαιολογήθηκα!...

—Καὶ σάμπως ξέρεις ποῦ βρισκονται τὰ ἐργαστήρια;

—Μήπως τὰ ξέρεις ἐσύ;

—Ἐγὼ μόνο τὸ γραφεῖο πού δίνει τὶς βεβαιώσεις γιὰ τὸ συνάλλαγμα ξέρω! Χι-χι-χι!...

—Παιδιά! Ξέρετε ποῖον εἶδα στὸ Γκάρμυς πού πῆγα γιὰ τὴν ρουλέττα; Τὸν Δῆμο Τ. πού ἀπότυχε δυὸ φορὲς στὸ προδίπλωμα καὶ τὸν διέγραψε τὸ Πολυτεχνεῖο. Ἦταν μαζῆ μὲ κάτι ἀμερικάνους στὴν «Κάζα Καριόκα». Μαζῆ τοὺς δουλεύεις;

Τὸν ρώτησα. Ναί μοῦ λέει. Καί τί δουλειά. Στή «δουλειά μας» μοῦ λέει, ἀρχιτέκτων. Πρὸ ἐμένα τὰ λὲς αὐτὰ τοῦ λέω. Σ' κανέναν ἄλλο νὰ τὰ πουλήσης, ἀκοῦς ἀρχιτέκτων!... Σοστ!... Μοῦ κάνει. Γιατί οἱ γέροι κάτω δὲν ξέρουν τίποτα, μὴ μᾶς ἀκούση κανένας ρωμηός!... Ξέρετε λοιπὸν τί δουλειά κάνει; Βγάζει σόκιν φωτογραφίες, ἀπαγορευμένες, καὶ τὶς πουλάει. Τὶς ἐμφανίζει μονάχους του γιὰ νὰ μὴ τὸν πιάση ἡ ἀστυνομία... .

Ἄ Σούλης χτύπησε συναγερομὸ:

—Ἀφῆστε τώρα τὴν πάργα! Τέσσερις παρὰ τέταρτο. Δὲν θὰ βροῦμε θέσεις στὸ «Φίλιμαζίνο!»

Τηλεφώνησαν νὰ κλείσουν θέσι καὶ ἔπειτα πῆραν ἓνα ταξί.

—Ἐ-ρε Ἑλλάδα! Μπαίνουν σ' ἓνα ταξί δεκαπέντε καὶ πληρώνουν τὸ ἴδιο. Ἐδῶ μᾶς μετράει ὁ ὀδηγὸς κεφάλια καὶ λογαριάζει διπλὲς ταρίφες... .

Στὶς ἔξη τελείωσε ἡ προβολή. Ἐξη καὶ τριάντα σχολνοῦσαν οἱ πωλήτριες τοῦ Κάουφχοφ πὺν πουλάει ἀπὸ καρφίτσα μέχρι ἐλέφαντα! Χιλιάδες τὸ προσωπικό. Ἦταν ἰδέα τοῦ Λίλη νὰ δοκίμαζαν ἐκεῖ τὴν τύχη τους. Συμφώνησαν ὅλοι μὲ ἀλλοδαγμοὺς καὶ ἔτρεξαν.

Μερικοὶ εἶχαν τὶς ἐπιτυχίες τους. Οἱ ὑπόλοιποι μαζεύτηκαν κατὰ τὶς ἐπτάμιου στὸ Μάρμορχαους, νὰ καπνίσουν ἓνα τσιγάρο μὲ τὸ ὀρεκτικό τους νὰ ξεκουραστοῦν. Νὰ ποῦν κάτι καὶ γιὰ τὸ Πολυτεχνεῖο:

—Τὸ «τερμίν» γιὰ τὰ σχέδια τελειώνει αὔριο στὶς ὀκτώ... .

—Ἐμένα μοῦ τὸ ἔφτιαξε τὸ σχέδιο ὁ Κώστας Φ. Τοῦ ἔδωσα σαράντα μάρκα. Καὶ δύο ἀπὸ πάνω νὰ πάη τὸ πρῶτ, πρὶν τὶς ὀκτώ νὰ τὸ ρίξη στὸ κουτί, νὰ μὴ σηκωθῶ ἐγὼ ἀπὸ τὰ μαῦρα μεσάνυχτα... .

—Βρὲ μ... ἐσὺ μᾶς πέρασες ὅλους! Οὔτε τὴν ὄμι τοῦ σχεδίου δὲν θὰ δῆς. Μωρὲ μπράβο! Τουλάχιστον εἶσαι βέβαιος ὅτι ἔβαλε ὁ Κώστας τὴν ὑπογραφή σου;

—Παιδιά, ξέρετε τί ἔπαθε ἐκεῖνος ἐκεῖ ὁ Μίκυ; Εἶχε φωτοτυπήσει τὸ σχέδιο τοῦ Μάκη Ἄν... Ἐπειτα τὸ ξεσήκωσε -μαζῆ μὲ τὰ λάθη τοῦ Ἄν... φυσικά - καὶ τῶδωσε ὁ καλὸς σου μὲ τὴν ὑπογραφή του.

Ἄ Οταν τὸ πῆρε πίσω δὲν μπόρεσε νὰ καταλάβῃ τὴ σημειώσει τοῦ καθηγητῆ καὶ τὸ ἔφερε νὰ τοῦ τὴν ἐξηγήσω. Ἐκεῖνος ἔγραφε μὲ κόκκινο μελάνι: «Οὐχὶ ἀπαραίτητος ἰδιαίτερα διόρθωσις, ὄρα σχετικὰ εἰς Μάκην Ἄν...» Καί, φυσικά, μηδὲν ἀπὸ κάτω... . Πρὸ βλάκα, τοῦ λέω, κατάλαβε ὁ γερμαναράς πὺς τὸ ἀντέγραψες ἀπὸ τὸν Ἄν... καὶ σὲ δουλεύει! Ἐγὼ σὲ συμβουλεύω ν' ἀφήσης τὶς παληοσυγγαρέζες καὶ νὰ πιάσης γερμανίδα φιλενάδα, νὰ μάθης καλὰ τὴ γλώσσα νὰ μὴ θέλῃς ἐμένα διερμηνέα... . Θύμωσε ὁ Μίκυ καὶ φωνάζει:

—Ἐσὺ δηλαδὴ πὺν ἔχεις Γερμανίδα, τᾶμαθες καλὰ τὰ γερμανικά, γι' αὐτὸ ρωτούσες προχτὲς τὸν Γεῶργο τὸν Σ. πὺς τὸ λένε τὸ κλάσμα γερμανικά.

—Καὶ τὸ ξέρεις ἐσὺ ρὲ Μίκυ, μπράβο σου!

—Ἐγὼ ὅμως δὲν ἔχω ἐδῶ τρία χρόνια οὔτε βροσκομαι στὸ ἔκτο ἐξάμηνο... .

—Ἐ, ρὲ τί θέλεις νὰ γίνω κι' ἐγὼ σὰν τὸν Γεῶργιο τὸν Σ., θύμα; Ζωὴ καὶ δαύτη! Βοηθητικὸς νυχτοφύλακας, τὸ βράδυ, στὴν Μάγερ οὔντ Κόμπανυ μέχρι τὶς πέντε, τὸ πρῶτ στὸ Πολυτεχνεῖο, τὸ ἀπόγευμα παραδίδεις στοὺς Ρωμηούς. Πουλοβεράκι μπαλωμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, στὰ πόδια τὰ ἄρβυλα πὺν φύλαγε ἀπ' τὸν στρατὸ καὶ γιὰ φαί; Μὴν τὰ ρωτᾶτε. Τὸν εἶδα ἓνα μεσημέρι στὴ Λέσχη τοῦ Πολυτεχνεῖου, (πὺν ἔφαγα γιὰ πρώτη φορὰ καὶ ἀναγούλιασα) νὰ παραγγέλνῃ ἓνα λουκάνικο ψητό, ζᾶουερκραουτ, δύο ψωμάκια, ὄχι τρία, κι' ἓνα γιαιουράκι. Ἀσφαλῶς, ἔτρωγε καὶ λογαρίαζε. Ὅγδόντα πραινιχ τὸ λουκάνικο, εἰκοσιπέντε τὸ γιαιούρι δώδεκα τὰ ἄλλα. Σύνολον ἓνα μάρκο καὶ δεκαεφτά πραινιχ... Ὅχτώ δραχμές!... Ἐνα βράδυ πὺν πῆγα στὸ δωμάτιό του νὰ μοῦ κἀνῃ μάθημα, εἶδα στὸ κομοδίνο του ἓνα κομμάτι τυρὶ Κβάρκ — λάσπη γιὰ σοφάντισμα — καὶ ψωμί. Ἦταν τὸ βραδυνό του! Μὲ δυὸ ποτήρια νερό, φουσκώνει τὸ Κβάρκ στὸ στομάχι καὶ τὴν βγάζει ὡς τὸ πρῶτ μὲ σαράντα πραινιχ!

—Ἐμ, βέβαια, τί νὰ πρωτοκἀνῃ μὲ ἑβδομῆντα δολλάρια τὸ μῆνα πὺν τοῦρ-

χονται τοῦ φουκαῤῥὰ τοῦ Σ. Ἐμένα δὲ μοῦ φτάνουν οὔτε τρακόσα!..

— Ἡρώας δὲν γίνομαι ἐγώ! Γιὰ πέστε μου βρὲ παιδιά ζωὴ εἶναι αὐτὴ τοῦ Γιώργου τοῦ Σ.; Οὔτε γυναικες, οὔτε ποκεράκι, οὔτε τίποτα. Νὰ τὶς βράσω τὶς διακρίσεις του στὸ Πολυτεχνεῖο. Ντιπλόμ Ἐνζενιέρ θὰ γίνω κι' ἐγὼ κάποτε — κομπίνα ἀπὸ δῶ, κομπίνα ἀπὸ κεῖ — ἄς εἶναι καλὰ τὰ ἐμβάσματα! Κι' ὅποιοι τοῦ ἀρέσω! Δὲν θὰ χαραμίσω τὰ εἰκοσιδύο μου χρονάκια. Στὸ κάτω - κάτω τῆς γραφῆς ἐγὼ δὲν εἶχα ὄρεξι γιὰ μηχανικός, ὁ γέρος μου τὸ ἤθελε, γιὰ μεγαλειό... .

— Ρὲ παιδιά, ἐξασφαλίσουμε αὐτοκίνητο γιὰ τὸ γουῖκ - ἐντ τῆς Κυριακῆς μὲ τὰ κορίτσια; Τὸ Σάββατο δὲν ἔχει Πολυτεχνεῖο.

★

— Τὸ καῦμένο τὸ παιδί βασανίζεται!..

— Τὸ καῦμένο τὸ παιδί κουράζεται! Θὰ πάθη ὑπερκόπωση!..

Διόμισυ χιλιάδες χιλιόμετρα μακρὰ ἀπὸ τὸ «παιδί», διαβάζουν καὶ ξαναδιαβάζουν τὸ γράμμα του οἱ δικοὶ του:

«Ἐν Ν. τῆ 30 τοῦ μηνός.

Παπάκη καὶ μανουλίτσα,

... Εἶμαι πνιγμένος στὴ δουλειά! Ὅλη νύχτα ἔφτιαχνα σχέδια, ἀσκήσεις... Δουλειὰ ὄχι ἀστεία. «Φ ρ ἦ ξ ο ν ἦ λ ι ε» ... Χρειάζομαι πάλι λεπτὰ... Φοβερὰ τὰ ἔξοδα! Βιβλία, χαρτιά, ὄργανα, φροντι-

στήριο καὶ προγυμναστής, ὅλα πανάκριβα!.. .

... Σὲ φιλάω, παπάκη στὴν φαλακρίτσα σου, μανουλάκι, στὴν μυτούλα σου... .

Τ.Γ. Στεναχοριέμαι πὺν χρειάζομαι κι' ἄλλα λεφτά, ἀλλὰ τί νὰ κάνω, πνίγομαι! Ἔτσι θὰ ἔχετε κάποτε τὸν Σούλη σας μηχανολόγο... .

— Περὶεργο, πάλι δὲν τοῦ φθάσανε... Ἐκατὸν εἰκοσιπέντε δολλάρια ἀπὸ τὴν Τράπεζα, ἀλλὰ τόσα ἀπὸ τὴν Ἀντιπροσωπεία... Πενήντα ἀπὸ τὸν Καναδᾶ. Ἀκρίβηνη πολὺ ἡ ζωὴ!..

Σκέπτεται μεγαλόφωνα ὁ πατέρας καὶ μασάει ἀνήσυχος τὴν πίπα του.

— Νὰ τοῦ στείλωμε, Γιώργο, κι' ἄλλα, νὰ μὴ στεροῦται... Νὰ τοῦ στείλωμε... .

— Δηλαδὴ νὰ τοῦ στείλω... .

— ... Νὰ μὴ μᾶς ἀρρωστήση τὸ παιδί. Πρέπει νὰ ἔχη λεπτὰ, νὰ πληρώση καὶ κανένα νὰ τοῦ φτιάξη τὰ σχέδια, νὰ μὴν ξεφυχτάη... Νὰ βγῆ καὶ μὲ μιὰ φίλη του πάρα ἔξω, νὰ ξεσκάση. Οἱ σπουδὲς θέλουν ἄνεσι, χρῆμα. Ἔτσι θὰ γίνη καὶ ἐπιστήμων!

Ὁ ἄντρας τῆς τὴν κύτταξε λοξὰ σκεπτικός.

— Ἴσως θὰ ἦταν καλὰ νὰ πετύχωμε καὶ καμμιά ὑποτροφία... .

★

Εἶναι νὰ ραγίζεται ἡ καρδιά σου. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι γε γ ο ν ὄ τ α, καὶ ὄχι τὰ χειρότερα. Ποὺς φταίει; Τὰ παιδιά ἢ ἡ ἀγωγή τους;

ΟΥΤΙΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΣΠΟΥΤΝΙΚ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ

Δέν υπάρχει καμμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ 6η Ὀκτωβρίου 1957 θά ἀποτελή χρονολογίαν μοναδικῆς σπουδαιότητος διά τήν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν. Θά μαρτυρηῇ γεγονός μοναδικόν ὄντως ἐν συγκρίσει πρὸς πᾶν ὅ,τι ἔγινε μέχρι τοῦδε ἀλλά καί (ἤμπορεῖ κανεῖς καί αὐτὴν ἀκόμη τὴν πρόρρησιν νὰ ἀποτολήσῃ) ἐν συγκρίσει πρὸς πᾶν ὅ,τι θά γίνῃ εἰς τὸ μέλλον. Τὴν 6ην Ὀκτωβρίου 1957, ὁ ἄνθρωπος διὰ πρώτην φοράν ἐπεχείρησε, καί ἐπεχείρησεν ἐπιτυχῶς, νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ διάστημα, πέραν πλέον τοῦ πλανήτου εἰς τὸν ὁποῖον ζῆ. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἓνα τεχνητὸν ἄστρον προσετέθη ἔστω καί δι' ὀλίγον καιρὸν εἰς τοὺς οὐρανούς, ἓνας δορυφόρος τῆς γῆς, κατασκευάσμα ἀνθρώπινον.

Δέν γνωρίζομεν — ποῖος ἤμπορεῖ νὰ γνωρίζῃ; — ποῖαν συνέειαν θά ἔχῃ αὐτὴ ἡ ἰλιγγιώδους μεγαλείου ἀπαρχή. Ἐνθυμούμεθα ὀλίγον Ἰούλιον Βέρν καί ἐρωτῶμεν: θά ἔχωμεν ἄρα γε καί μεγαλύτερας ἀκόμη κατακτήσεις; Θά δλοκληρωθῇ ἡ κατάκτησις τοῦ διαστήματος; Θά φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν Σελήνην, εἰς τὸν Ἄρην, καί ποῖος ξεύρει μήπως κάποτε καί εἰς κανένα ἀπλανῆ ἀστέρα;

Κανεῖς, εἴπομεν, δέν ἤμπορεῖ νὰ ἡξεύρῃ. Θεωρητικῶς δυνατὸν, μολοντί ἀπίθανον, εἶναι ὅτι θά μείνωμεν εἰς τοιούτους δορυφόρους, ὅπως ὁ... Ὀκτωβριανός, μολοντί ὁ «Σπούτνικ» θά εὔρῃ βεβαίως συντρόφους καί ἄλλων «γῆϊνων» ἔθνηκοτήτων. Εἶναι ὅμως δυνατὸν καί νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι θά φθάσωμεν μέχρις ἐπικοινωνίας μὲ τὰ ἄστρα. Ὅπως καί ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὀτιδῆποτε καί ἂν γίνῃ εἰς τὸ μέλλον, ἡ 6 Ὀκτωβρίου 1957 εἶναι ἡ γενέθλιος ἡμέρα τῆς διαπλανητι-

κῆς ἐποχῆς τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας.

Μία καινούργια ἐποχὴ ἀρχίζει διὰ τὴν ἀνθρωπότητα καί ἴσως φθάσωμεν νὰ διαχωρίζωμεν τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν εἰς τὴν ἱστορίαν ἐκείνην ποὺ ἐγράφη ἐπὶ τῆς γῆς καί ἐκείνην ποὺ ἐγράφη ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο ἀνεξάρτητος πλέον καί τοῦ πλανήτου τοῦ ἀκόμη. Ἄλλ' ἴσως ὅλα αὐτὰ εἶναι χίμαιρα. Πάντως τὸ γεγονός ποὺ ἤδη εἶναι συντελεσμένον ἔχει συνεπείας μεγάλους καί πλείους. Συνεπείας πολιτικές, στρατιωτικές, ἐπιστημονικές... περὶ ὧν αὐτῶν τῶν συνεπειῶν δέν θά εἰποῦμε ἐδῶ τίποτε. Ἄλλ' ὑπάρχουν καί ἄλλαι συνέπειαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχήν. Εἶναι αἱ κοσμοθεωριακαὶ συνέπειαι.

Ο ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Πράγματι, ἡ ἐξαπόλυσις τοῦ «Σπούτνικ», ἀποτελεῖ ἀναμφίβολον ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιστήμης. Καί ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἐκαυχισιολόγει ἄλλοτε διὰ πολὺ μικρότερα, θά ἔχῃ κάποιον δίκαιον, ἔάν καυχηθῇ τώρα. Θά ἔχῃ ἓνα πάτημα διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ ἓνα-κάποιο πλέγμα κατωτερότητος εἰς τὸ ὁποῖον τὴν εἶχε βυθίσει ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις τῶν τελευταίων χρόνων. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο εἶχε παρακολουθήσει καί κατατοπίσει τοὺς ἀναγνώστας του σχετικῶς πρὸς τὴν κατάρρευσιν τοῦ «ἐπιστημονισμοῦ», τοῦ scientisme, τῆς νοοτροπίας δηλαδὴ ἐκείνης ἡ ὁποία τὴν θεώρησιν τοῦ παντὸς οἰκοδομεῖ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐπιστήμην καί διὰ τὰς θετικὰς ἐπιστήμας. Ἡ τοιαύτη θεώρησις ὀδηγεῖ εὐθέως πρὸς τὸν ὕλισμόν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἄρνησις καί ἐπιστημονισμὸς εὐρίσκονται εἰς κάποια ἀλληλουχίαν.

Βεβαίως ὁ ὕλισμὸς πᾶν ἄλλο παρά ἀναγκαία συνέπεια τοῦ ἐπιστημονισμοῦ

εἶναι. Οὐχ' ἦττον ἐνισχύεται ἀπὸ τὸν ἐπιστημονισμόν. Καὶ ὁ ἐπιστημονισμὸς πάλιν, ὅπως καὶ νὰ τὸ πῆτε, ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν τοιαύτην καταπληκτικὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης, ἢ ὅποια ἐκδηλώνεται καὶ μὲ τὸν «δορυφόρον».

Καὶ θὰ εἶπη, βέβαια, κανεὶς ἴσως ὅτι ὁ ὕλισμὸς εἶναι σήμερον ἀπηρχαιωμένος. Εἴκοσι τόμοι ἄλλως τε τοῦ περιοδικοῦ τούτου εἰς αὐτὸ κυρίως ἀφιερώθησαν, εἰς τὸ νὰ δείξουν ὅτι ὁ ὕλισμὸς κεῖται πῶμα ἐξαίσιον. Ναί, ἀλλὰ ἡ ἐξέλιξις τῶν καιρῶν μᾶς δείχνει πολλὰ παράδοξα καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀδύνατον ἢ νέα πρόοδος τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸ διαπλανητικὸν ἄπειρον νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀναγέννησιν τοῦ ἐπιστημονισμοῦ, ἢ δὲ ἀναγέννησις τοῦ ἐπιστημονισμοῦ εἰς νέας μορφῆς ὕλισμόν καὶ νέας μορφῆς ἄρνησιν.

Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι αὐτὸς ὁ κίνδυνος εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερος ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλον τὸν ὅποιον ἡμπορεῖ νὰ ἐπισηρῇ ὁ οἰοσδήποτε κάτοχος τοῦ οἰουδήποτε «Σπούτνικ». Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος δὲν ἡμπορεῖ νὰ λέγεται πνευματικὸς, ἐὰν αὐτὸν τὸν κίνδυνον δὲν τὸν θέτῃ πρὸ παντὸς ἄλλου.

Θὰ ἡμποροῦσε, βέβαια, ὁ κίνδυνος αὐτὸς νὰ παραθεωρηθῇ, ἂν οἱ ταγοὶ τῆς πνευματικῆς πορείας τῆς ἀνθρωπότητος εἶχαν ἀξιοποιήσει τὸ διάστημα ἐκεῖνο τὸ χρονικόν, πού τοὺς ἐδόθη κατὰ τὴν χαλάρωσιν τῆς ὕλιστικῆς ἐπιθέσεως καὶ εἶχον ἀξιοποιήσει τὴν νίκην διὰ νὰ παρουσιάσουν ἐκείνην τὴν δημιουργίαν πού θὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ δορυφόρου καὶ τῆς θόμβας καὶ οἰουδήποτε ἄλλου ἐπιτεύγματος ἢ τερατουργήματος τῆς ὕλης: τὸν ἄρτιον ἄνθρωπον. Ἀλλὰ, φεῦ, ἡ πραγματικότης ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ χρόνος αὐτός, καθ' ὃν ὁ ἐπιστημονισμὸς εἰσίγα, κατεσπαταλήθη εἰς μικρολογίας καὶ μικρότητας καὶ γελειότητος καὶ ἐλεεινότητος, ὅτι τοῦ πνεύματος ἢ νίκῃ ἐνήργησεν ὡς ὑπνωτικὸν εἰς τοῦ πνεύματος τοὺς στρατιώτας.

« ΠΑΝΤΑ ΣΥΝΕΡΓΕΙ. . . »

Αὐτοῦ τοῦ κινδύνου — τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ὕλισμοῦ, τῆς ἀρνήσεως — τὴν ὑπαρξιν πρέπει νὰ ἐπισημάνωμεν. Καὶ τὸν κίνδυνον αὐτὸν θὰ τὸν ἀντιμετωπίσωμεν νικηφόρος, μόνον ἂν τὸν ἀντιμετωπίσωμεν μὲ εἰλικρίνειαν, μὲ πίστιν καὶ μὲ τὴν κατ' ἐξοχὴν δύναμιν τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, τὴν ταπεινότητα. Ἡ ἀπάντησις τῶν συνειδητῶν χριστιανῶν εἰς τὸν κίνδυνον ἐκ τοῦ δορυφόρου θὰ εἶναι ἡ ταπεινώσις των. Καὶ ἡ ταπεινώσις θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ «ἡμέρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν». Καὶ τότε, ἀνεξαρτήτως πολιτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ ἄλλων συνεπειῶν, ὁ δορυφόρος τῆς ὕλης θὰ γίνῃ, νομοτελῶς, δορυφόρος τοῦ πνεύματος!

Κατὰ τὰ λοιπὰ ἂς μὴ σπεύσουν οὔτε οἱ πιστοὶ νὰ πενήθουν, οὔτε τῆς πίστεως οἱ ἐχθροὶ νὰ πανηγυρίσουν. Καὶ ὁ δορυφόρος θὰ ἐξυπηρετήσῃ τοῦ πνεύματος τὴν δύναμιν. Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη (ὑπὲρ εἶναι τὸ πιθανώτερον, ἂν μὴ καὶ βέβαιον) τῶν στρατιωτῶν τοῦ πνεύματος ὁ ὕπνος συνεχισθῇ, παρὰ τοὺς δορυφόρους, καὶ ἂν ἐπομένως ἀκόμη ἢ πρόοδος αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης ὀδηγήσῃ, μὲ τὸν τρόπον πού ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, εἰς ἀναγέννησιν τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τόνωσιν τῆς ἀρνήσεως καὶ πάλιν αὐτὸ θὰ φέρῃ μίαν διαλεκτικὴν ἀντιμετώπισιν ἢ ὅποια, πάντως, εἶναι κάτι καλύτερον ἀπὸ τὴν σημερινὴν ὑποκρισίαν, πού ἀρχίζει νὰ μολύνῃ τοῦ πνεύματος τὸ πεδίον.

Καὶ ἂν πρόκειται ὁ χριστιανὸς νὰ παλαίῃ μὲ κάτι — καὶ πῶς ἡμπορεῖ νὰ ζῆ χωρὶς νὰ παλαίῃ; — καλύτερα νὰ παλαίῃ μὲ τὴν ἄρνησιν παρὰ μὲ τὴν ὑπόκρισιν. Οὔτε ἡ ἄρνησις, οὔτε ἡ ἀμαρτία ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅσον ἡ ὑπόκρισις!

Καὶ τὴν ὑπόκρισιν ἐκτρέφει ὁ ὕπνος ἀπὸ τὴν σιγὴν τῆς ἀρνήσεως. Ἡ ἄρνησις ἐκδιώκει τὸν ὕπνον. Ἐκδιώκει ἄρα τὴν ὑπόκρισιν καὶ φέρει τὸν ἀγῶνα τὸν φανερόν. Ποῖος ἀμφιβάλει ὅτι καλύτερος ὁ φανερός πόλεμος ἀπὸ τὸν κρύφιον;

Ἄς κάμωμεν, λοιπόν, ἡμεῖς τὸ καθήκον μας καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ καὶ ἐδῶ ἄς ἐνθυμίσωμεν τὸ Γραφικόν: «Πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν»!

ΑΝΑΓΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Ἄριστη ἢ σκέψις νὰ μελετηθῇ τὸ θέμα τῆς κατοχυρώσεως τῆς ὑπηρετρίας διὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Ἄνεξαρτήτως λεπτομερειῶν καὶ εἰδικῶν ἐρευνῶν πρέπει ἢ κοπέλλα πού ἀφίνει τὸ σπίτι τῆς καὶ ὑπηρετεῖ εἰς ἕνα ξένον σπίτι νὰ ἔχη ἀσυγκρίτως μεγαλυτέραν προστασίαν ἀπὸ ἐκείνην τῆς ὁποίας ἕως τώρα ἔχει τύχει.

Φρονοῦμεν, ὅτι δύναται νὰ ἀποτελέσῃ θείαν εὐλογίαν ἢ πρόδος τῆς τεχνικῆς ἢ ὁποία ὄχι μόνον διευκολύνει τὴν οἰκοδόμοισιν μὲ τὰ «κομφὸρ» (πὺ ἀντικαθιστοῦν τὴν ἄλλοτε πολυτέλειαν) ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας εἰς τὸ νὰ αὐθυπηρετοῦνται καὶ καθιστᾷ τὸν θεσμὸν τῆς ὑπηρετρίας ὄλονεν καὶ ὀλιγώτερον ἀναγκαῖον. Μία βοηθὸς ἢ ὁποία θὰ ἔρχεται εἰς τὸ σπίτι νὰ δίδῃ χερί βοηθείας εἰς τὴν οἰκοδόμοισιν εἶναι κάτι τὸ ἀσυγκρίτως προτιμότερον ἀπὸ τὴν ὑπηρετρίαν. Ἡ βοηθὸς, οὔτε ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς ἀποσπᾶται, οὔτε εἰς ξένον σπίτι εἰσβάλλει. Ἐργάζεται τὴν ἡμέραν καὶ τὸ βράδυ πηγαίνει εἰς τὸ σπίτι τῆς ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐργαζόμενοι. Ἡ οἰκοδόμοισιν θὰ ἔχη συγχρόνως εἰς τὴν διάθεσίν τῆς τὰς διαφόρους νεωτέρας τεχνικὰς ἐγκαταστάσεις πὺ τῆς διευκολύνουν τὸ ἔργον τῆς καὶ ἀκόμη μίαν νέαν περὶ σπιτιοῦ νοοτροπίαν πὺ τῆς ἐπιτρέπει, χωρὶς μείωσιν κοινωνικὴν, νὰ βγάξῃ αὐτὴ πέρα τὶς δουλειὰς τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὴν ἐπικουρίαν, καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ, ἔστω, μιᾶς ἑορθοῦ. Καὶ αὐτὸ θὰ δώσῃ εἰς τὸ μέλλον τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ σπιτιοῦ ἀντὶ τῆς ὑπηρετρίας, πὺ εἶναι, πῶς τὸ θέλετε, ἕνα λείψανον τῆς δουλείας.

Ἐὼς ὅτου γίνουν αὐτὰ ὅμως, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν ἀκόμη κορίτσια τοῦ λαοῦ μας πὺ ἐργάζονται σὲ ξένα σπίτια, πρέπει τὰ κορίτσια αὐτὰ νὰ τύχουν προστασίας

ὄλονεν μεγαλυτέρας. Ἦδη, βέβαια, μὲ τὴν λειτουργίαν τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, δηλαδὴ μὲ τὴν σπάνιων ὑπηρετριῶν, ἐπιτυγχάνεται μία βελτίωσις. Ἄλλ' αὐτὴ εἶναι ἀκόμη μηδὲν ἐμπρὸς εἰς ἐκεῖνο πὺ πρέπει νὰ γίνῃ. Διότι κυρίως πρέπει νὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν μελλοντικῆς προστασίας, τὴν ὁποίαν μόνον μὲ κάποιαν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν ἡμποροῦν νὰ ἀποκτήσουν αἱ ἐργάτριαι αὐταί.

Η ΛΑΪΚΗ ΣΤΕΓΗ

Συζήτησις γίνεται πάλιν γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ σχεδίου πόλεων καὶ τῶν οἰκοδομῶν πὺ συνεχῶς ξεφυτρώνουν «ἐκτὸς σχεδίου». Ἄλλὰ δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν συζήτησιν αὐτήν, ὅτι ἐκεῖνο πὺ ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ περισσότερο εἶναι ἢ λαϊκὴ στέγη ἢ ὁποία δὲν ἀντέχει εἰς τοὺς περιορισμοὺς τοῦ σχεδίου.

Ὁ βιοπαλαιστής, ὁ ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ πὺ θέλει νὰ κτίσῃ δύο δωματῆκῆς, βγαίνει ἀπὸ τὸ «σχέδιον πόλεων» ὄχι διότι τὸ σχέδιον δὲν τοῦ ἀρέσει, ἀλλὰ διότι τὸ σχέδιον δὲν τὸν χωρεῖ. Μὲ ἄλλους λόγους ἀναζητεῖ κάπου σὲ κάποια πλαγία τοῦ βουνοῦ ἕνα χωράφι νὰ τὸ κάμῃ «οἰκόπεδον», ὄχι διότι τὸν θὰ προτιμῶσε καὶ αὐτὸς νὰ ἔχη ἕνα οἰκόπεδον εἰς τὸ Κολωνάκι, ἀλλὰ διότι ὅλη ἢ περιοχὴ τοῦ σχεδίου πόλεων, οἰαδὴποτε ἄλλη σπιθαμὴ γῆς πλὴν αὐτῶν τῶν κλιτύων τῶν βουνῶν, πὺ περιβάλλουν τὰς πόλεις, τοῦ εἶναι ἀπρόσιτος. Καὶ βεβαίως πρέπει νὰ τὸν ἀποτρέψωμεν ἀπὸ τοῦ νὰ πηγαίνῃ ἐκεῖ. Πρὸς τοῦτο ὅμως πρέπει νὰ τοῦ προσφέρωμεν τὸ «ἐδῶ».

Μὲ ἄλλα λόγια πρέπει ἢ λαϊκὴ κατοικία νὰ ἀπασχολήσῃ πολὺ τοὺς ἀρμοδίους. Αὐτὸ ὅμως νὰ ἐκδηλωθῇ ὄχι μὲ δημιουργίαν πολυκατοικιῶν ἐργατικῶν, στρατώνων δηλαδὴ, ὅπου στρατωνίζονται καὶ ἐκφυλίζονται αἱ οἰκογένειαι, ἀλλὰ, ἀπλούστατα, μὲ τὴν ἐνθάρρυνσιν τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, μὲ τὴν διευκόλυνσιν τοῦ πτωχοῦ Ἑλληνοῦ εἰς τὸ νὰ κάμῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος στέγην. Καὶ

πρὸς τοῦτο δὲν λείπουν οὔτε χρήματα, οὔτε δυνατότητες. Λείπει μόνον ὁ κοινὸς νοῦς καὶ ἡ καλὴ θέλησις. Λείπει τὸ ἐνδιαφέρον.

Λαϊκὴν στέγην δὲν ἔχομεν, διότι κανεῖς δὲν ἐνδιαφέρεται δι' αὐτήν. Διότι εἴτε τὰς ἐφημερίδας κοιτάξετε, εἴτε ὅπου-δήποτε ἄλλου παρακολουθήσετε τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ δημοσίου ἐνδιαφέροντος, θὰ ἴδητε ὅτι τὸ θέμα τῆς λαϊκῆς στέγης δὲν μᾶς ἀπασχολεῖ οὐδὲ ποσοστὸν ἀπὸ ὅ,τι μᾶς ἀπασχολεῖ τὸ πτάρνισμα ἐνὸς πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ!

Ναί, ἀλλὰ ἔτσι δὲν θὰ ἔχομεν ποτὲ λαϊκὴν στέγην. Δὲν θὰ ἔχομεν ἐπίλουςιν κανενὸς ὄντως ζωτικῷ προβλήματι, θὰ ἔχομεν ἕνα λαὸν παριῶν, ὁ ὁποῖος νομίζει ὅτι εἶναι κυρίαρχος!

Z. N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟ ΠΡΩΤΕΥΟΝ ΕΡΓΟΝ

Ἀγαπηταί «Ἀκτίνες»

Εἰς τὸ ἄρθρον μου «Ἐργασία, μίμησις Θεοῦ», τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος, ἀναφέρω μ.κ. καὶ τὸν Γερμανὸν θεολόγον Helmut Holzappel διὰ τὸ ἔργον του «Ἡ ἠθικὴ ἀξιολόγησις τῆς σωματικῆς ἐργασίας εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιότητα». Ἦθελα ἐδῶ νὰ προσθέσω τὸ ἐξῆς χαρακτηριστικὸν καὶ διδακτικόν. Ἡ ὀγκώδης καὶ ἐμπεριστατωμένη αὐτὴ ἔργασία εἶναι ἀπάντησις εἰς διαγωνισμὸν προκηρυχθέντα ἐπὶ τοῦ ὄνομα θέματος ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Würzburg κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1936—1937. Ὅπως δὲ παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν πρόλογον, ἐρμηνεύων τὸν σκοπὸν τῆς ἐργασίας του, «πρωτεύον» ἔργον τῆς θεολογίας εἶναι νὰ συλλαμβάνῃ μὲ θάρρος τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας καὶ νὰ ἀκροάται τί ἔχει νὰ εἴπῃ ἐπ' αὐτῶν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ διαχιλιετὴς πείρα καὶ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας».

Τὸ δεύτερον ποῦ θὰ ἤθελα νὰ σημειώσω εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀφιερώνει τὸ ἔργον του εἰς τὸν διδάσκαλόν του L. Ruland, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ πεντάτομον Δεξικόν του τῆς πρακτικῆς Ποιμαντικῆς τοῦ ἤνοιξε τὸν δρόμον διὰ μίαν συγχρονισμένην μελέτην τῶν ζωτικῶν προβλημάτων τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς.

Δὲν νομίζετε ὅτι τὰ δύο αὐτὰ παραδείγματα ἀξίζουν τὴν μελέτην καὶ τὴν μίμησιν καὶ διὰ τὰς ἰδικὰς μας Σχολάς;

Μετὰ τιμῆς
B. ΕΡΑΣΤΟΣ

ΠΑΡΡΗΣΙΑ Ἡ ΕΠΙΦΥΛΑΞΙΣ;

Πρὸς τὴν ἀξιότιμον Διεύθυνσιν
τοῦ Περιοδικοῦ «Ἀκτίνες»

Συμπληρωματικῶς, τρόπον τινά, τῶν ὅσων ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ κ. Κωνστ. Κούρκουλα εἰς τὰς «Ἀκτίνες» τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου, περὶ τῶν προτάσεων τοῦ Κωνσταντίνου Καλλινίκου πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ἀναγέννησιν, ἐσωκλείσωμαι ἀποστέλλομεν λίαν ἐπικαίρους σκέψεις τοῦ ἀειμνήστου Καλλινίκου ἐξ ἀφορμῆς συζητήσεων τῶν 1913 περὶ παρρησίας ἢ ἐπιφυλάξεως εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς μεταρρυθμίσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ διαρκὴς ἀνενομήνη ὅμως ἐπικαιρότης τοῦ θέματος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκριβὴς τοποθέτησις τοῦ ὅλου ζητήματος καὶ ἡ διαύγεια καὶ σαφήνεια τοῦ πνεύματος, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀναλύεται καὶ καταδεικνύεται ἡ ἀναγκαῖότης πρὸς τὴν ὀρθὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀναγέννησιν, ἐπιβάλλουν, νομίζομεν, ὅπως αἱ προτάσεις καὶ κρίσεις αὐταί, γίνουσι καὶ σήμερον γνωσταί, ὅπως ἐγράφησαν, εἰς εὐρύτερον κύκλον. Τοῦτο δὲ θεωρηθῆναι καὶ ὡς ἐλάχιστον μνημόσυνον ἐπὶ τῇ συμπληρώσει δεκαεπταετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Κωνσταντίνου Καλλινίκου, ὅστις ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ τῇ 26ῃ Ὀκτωβρίου 1940, ἐν Μάντισσῳ, κατόπιν τριακονταεταετοῦ εὐδοκίμου καὶ λίαν καρποφόρου ὑπηρεσίας ὅχι μόνον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος ταύτης, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας.

Μάντισσος

Ὁ Ἱερεὺς τῆς Κοινότητος
Πρεσβύτερος ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ ΜΑΥΡΑΚΗΣ

Τί ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν, ἂν εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν; Μήπως θὰ ἐπισείσουσι καθ' ἡμῶν τὸ μορμολύκειον τῶν ἐχθρῶν τῆς Ὁρθοδοξίας οἱ τὴν Ὁρθοδοξίαν ὡς ἕνα ἀκαρπον μυστικισμὸν ὄνειρευόμενοι; Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ἡμετέραν Ὁρθοδοξίαν; Ἀπόγονοι Ἑλλήνων κληρικῶν καὶ Ἑλλήνων κληρικοὶ εἴμεθα, εἰς ὀρθόδοξον θεολογικὴν Σχολὴν σπουδάσαντες καὶ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας νυχθημερῶν μελετώντες. Αὐτὴ ἡ τάσις τῆς αἰρεσιοθηρίας παρ' ἡμῶν καλλιεργείται μόνον εἰς τὰς τάξεις τῶν κληρικῶν ἐκείνων, οἵτινες τὴν Ἁγίαν των Γραφὴν ἐκρέμασαν εἰς τὸν πετεινόν, ἔλασαν δὲ πρὸ πολλοῦ περὶ θρησκείας, ὡς θρησκείας ἐνδιαφερόμενοι, ἐκτὸς εἰμὴ τὴν λογαριάσουσι ὡς ἐπάγγελμα χρηματολογικόν. Ἄλλωστε ὁ δρόμος τῶν πρακτικῶν καὶ φευκτέων εἶνε πασιφανής: Ὀνομάζεται Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχαιολογία. Δὲν ἐπλάσθη ἀπὸ ἐμέ, ἢ ἀπὸ σᾶς; εἶναι ὁ δρόμος τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε ἐπὶ 20 αἰῶνας ἡ ἐξέλιξις τῆς Ὁρθοδοξίας Ἐκκλησίας μας. Αὐτὴ εἶνε ἡ λυδία λίθος, ἀπ' ἧς θὰ κριθοῦν τὰ ἔθιμα, οἱ τύποι καὶ αἱ ἀναλλοίωτοι ἐκκλησιαστικαὶ ἡμῶν ἀρχαί. Πάν ὅ,τι συμφωνεῖ πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχαιολογίαν, θὰ γίνῃ ἀποδεκτόν.

Πάν ὅτι εἶναι τῆς τελευταίας δουλείας μας γέννημα καὶ δὲν ὑπηρετεῖ κανένα πρακτικὸν σκοπὸν θὰ ἐξοστρακισθῇ. Τί λοιπὸν θὰ φοβηθῶμεν, ἀφοῦ δὲν εἴμεθα ἡμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλ' ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας λαλεῖ δὲ ἡμῶν ;

Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐτέθη νὰ ποιῇ περὶ ἑαυτὴν ὁμίχλην. Εἶναι ὁ φάρος τῆς ἀληθείας. Πρὸς αὐτὴν βλέπουν ἐναγωνίως τὰ τέκνα τῆς ὡς οἱ ἐν πελάγει ναυτιλόμενοι. Καὶ οὐαί εἰς αὐτήν, ἐὰν δὲν ἐπιτρέπῃ πλήρη τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας. Πλάττει τότε *pius dolus*. Ὁ ὁποῖος ὡς σάραξ τρώγει τὴν ρίζαν τῆς καὶ ἀποξενώνει ἀπὸ τῆς θρησκείας τὸν λαόν. Ἀλλὰ διατί αἱ ἐπιφυλάξεις; Μήπως φοβούμεθα νὰ μὴ ταραχθῶν αἱ λαϊκαὶ συνειδήσεις; Ἀλλ' αἱ λαϊκαὶ συνειδήσεις ταράσσονται, μόνον ὅταν αὐτόκλητα μεμονωμένα ἄτομα λαλοῦν πρὸς αὐτάς. Ὅταν ὅμως ἡ ἀρχουσα καὶ ἐπίσημος Ἐκκλησία συμβουλευῇ αὐταὶ ὑπακούουν. Καὶ παράδειγμα ἔστω ἐν ἐκ τῶν πολλῶν. Ποῖον ἄλλον ἔθιμον ἡδύνατο νὰ εἶναι ζυμωμένον σφιγκτότερον μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τοῦ φερέτρου τῶν νεκρῶν ; Διότι ὁ Ἕλλην θέλει νὰ βλέπῃ καὶ εἰς τὸν τάφον ἀκόμη ἀκαλύπτων τὴν μορφήν τοῦ προσφιλῶς του. Καὶ εἶναι ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἰσχυρά, διότι εἶναι πένθους ἀπαίτησις. Καὶ ὅμως ἤρκεσε νὰ εἴπῃ ἡ Ἐκκλησία «σεκεπάζετε τοὺς νεκρούς» καὶ ὁ λαὸς ὑπήκουσε. Οὐδεὶς γογγυσμός. Ἐπανάστασις καμμία. Τὸ ἴδιον θὰ συμβῇ καὶ δι' ὁποῦδήποτε ἄλλον νεωτερισμὸν προσάγοντα τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα πρὸς τὸ εὐρεπέστερον. Μόνον ἡ Ἐκκλησία ἄς τολμήσῃ καὶ ἄς λαλήσῃ.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθῃ ὁ λαὸς ἀπὸ χεῖλη στοργικά, ὁ λαὸς ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι πλέον παιδί, διότι ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἀνδροῦται εἰς πνευματικὴν πρόοδον, ὅτι ὑπάρχουν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μας τύποι μεταβλητοὶ καὶ ἀληθεῖαι αἰωνόβιοι, συνήθειαι ἀλλάσσουσαι ὡς ἡ λεβηρίς τοῦ ὄφρους καὶ δόγματα τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελοῦν μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος τῆς θρησκείας τὴν ψυχὴν καὶ ὅτι ἂν φανατικὴ προσκόλλησις ἀπαιτεῖται διὰ τὸ δεύτερον, τὰ πρῶτα οὐδὲν δικαίωμα κέκτηνται πρὸς τοῦτο. Σήμερον σημασία δογματικὰ καὶ σημασία συνηθειῶν συγχέονται εἰς πλείστας ὅσας κεφαλὰς, θεωρούσας ὁμοταγῇ ἀμρότερα. Καὶ ἐνῷ ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι τὸ Σῦμβολον τῆς πίστεως ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἄρθρα, αὐτῶν τῶν κεφαλῶν τὸ Σῦμβολον, ἂν ἐπρόκειτο νὰ καταμετρηθῇ, θὰ παρουσιάζετο ὡς ἐκ 12.000 ἄρθρων ἀποτελούμενον! Διότι παρεκτὸς τοῦ «Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν... καὶ εἰς ἕνα Κύριον... καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κλπ» θὰ ἤκούετε αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους νὰ συνεχίζουν «Πιστεύω καὶ εἰς μίαν βυζαντινὴν μουσικὴν... καὶ εἰς μίαν γλώσσαν ἑλληνικὴν καθαρῆσαν... καὶ εἰς ἕνα βυζαντινὸν ρυθμὸν τῶν ναῶν... καὶ εἰς τὸ ἄνναμα κατὰ Κυριακὴν ἐνός

κηρίου.. καὶ εἰς μίαν λειτουργίαν τρίωρον... καὶ εἰς ἕνα χερουβικὸν ἡμῖσαις ὄρας... καὶ εἰς τὸν διαμελισμὸν τῶν ἀνθῶν τοῦ ἐπιταφίου κουτσαβακικῶ τῷ τρόπῳ... καὶ εἰς τὰ μεταξωτὰ ἀντερία... καὶ εἰς τὰ κοκκινοβαφῆ τσαξίρια... Ἔτι πιστεύω ὅτι ἡ ἱερωσύνη ὅλη εὐρίσκεται εἰς τὸ καλημαῖνον... ὅτι ὁ ἱερεὺς κερδίζει τὰ πρὸς ζωάρκειαν διὰ τοῦ δίσκου τοῦ ἐπαίτου... ὅτι πᾶς ἄλλος τρόπος πληρωμῆς δὲν φέρει εἰς σωτηρίαν κλπ. κλπ.» Εἶναι ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ χαραχθῇ μία παχεῖα γραμμὴ μεταξὺ οὐσιώδους καὶ ἐπουσιώδους. Καὶ ἀφοῦ ὑπογραμμίσωμεν ὅλας ἐκεῖνας τὰς Ἐθαγγελικὰς ἀρχάς, ὧν ἄνευ ἡ ζωὴ εἶναι ἀβίωτος καὶ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἄς ἀφήσωμεν πλατύτατον περιθώριον ἐλευθέρως ἐκλογῆς, ἀναλόγως τῶν μεταμβιωμένων ἀπαιτήσεων τῶν καιρῶν, εἰς συνηθείας, τύπους καὶ ἐκφράσεις ὑλικὰς.

Ὅλιγον ἀέρα πρὸς Θεοῦ! Πνιγόμεθα ἀπὸ τὸν ἀλύγιστον αὐτὸν κλοιὸν τῆς τῶν πάντων ἐκδογματίσεως. Τὸ πλοῖον ἔχει ἀνάγκην ὀχθῶν, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην καὶ πελάγους. Ἄνευ πελάγους πῶς θὰ κινήθῃ ; Καὶ ἄνευ ὀχθῶν, ποῦ θὰ προσορμισθῇ καὶ ἀσφαλισθῇ ; Πλοῖον εἶνε ἡ ἀνθρωπινὴ διάνοια. Ὅχθαί τὰ χριστιανικὰ δόγματα. Πέλαγος ἡ ἐλευθερία. Ἀπεδογματίσαμεν τὰ πάντα. Δὲν δεγόμεθα τὴν ἐλαχίστην μεταβολὴν διὰ τὸν ἐλάχιστον τύπον.

Ἀλλ' ἂν ὑπὸ μόνον ὀχθῶν περιτειχίζεται ὁ νοῦς, πῶς θὰ πλεύσῃ, πῶς θὰ ἐνεργήσῃ, πῶς θὰ ἐμπορευθῇ, πῶς θὰ ζήσῃ, πῶς θὰ τραφῇ, πῶς θὰ κινήθῃ, πῶς θὰ φηρσκειῖσῃ, πῶς θ' ἀφομοίωσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν θείαν ζωὴν ;

Μάντσεστερ, Νοέμβριος 1913.

ΚΩΝΣΤ. Ν. ΚΑΛΙΝΙΚΟΣ

Πρωτοπρεσβύτερος

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ ΚΑΙ ΑΡΡΩΣΤΟΙ

Ἄγαπητὰς «Ἀκτινες»

Ἐνῷ δὲν μὲ χωρίζουν παρὰ μόλις τρία χροῖα ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού ζοῦσα τὴν πραγματικότητά πού εἰκονίζεις μὲ τὸ ἄρθρον τοῦ «Νοσοκομειακῆ περιθαλψίς καὶ ἀνθρωπισμός» στὸ τεῦχος Ἀπριλίου ὁ ἱατρός κ. Δ. Χαροκόπος, πολλὰ πράγματα μοῦ φάνηκαν κάπως ξένα πρὸς τὴν πραγματικότητα πού ζῶ στὴν Ἀμερική.

Σὰν μιά εὐχάριστη διαπίστωση, ἀπ' ὅτι συμβαίνει στὸ ἐξωτερικὸ, θὰ πρέπη νὰ θεωρηθῇ τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος αὐτοῦ. Ἀπ' ὅτι διαπιστώων συνεχῶς, ἐπὶ τρία χρόνια τώρα, ἡ σχέσις ἱατροῦ - ἀρρώστου πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι σχέσις ἀνθρώπου πρὸς νοῦμερα. Ἐπάρχει πράγματι τὸ νοῦμερο στὸ δελτίο τοῦ ἀρρώστου καὶ σὲ ὅτι χαρτί, σχετικὸ μὲ τὸν ἀρρώστο, ἀλλὰ ὡς μέσον γιὰ τὴν ἀκριβέστερη καὶ ταχύτερη ἢ πιδὺ συστηματικῆς διεκπεραίωσι τῆς ἀλληλογραφίας καὶ τὴν τήρησι τοῦ ἀρχείου

τοῦ συγκεκριμένου ἀρρώστου. Ὁ ἀρρώστος ὁμοῦς ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπολαμβάνη ἀμείωτο τὸν σεβασμὸ τῆς προσωπικότητός του ἀπὸ ἄλλους στὸ νοσοκομεῖο, πού μιλοῦν περὶ τοῦ κυρίου, τῆς κυρίας ἢ τῆς δεσποινίδος τάδε, συγκεκριμένα μὲ τὸ ὄνομά του. Ὁ ἰδιωτικὸς γιατρός στὰ non profit organization νοσοκομεῖα (ἰδιωτικά νοσοκομεῖα πού συντηροῦνται ἀπὸ τὶς πληρωμές τῶν ἀρρώστων) ἐξακολουθεῖ νὰ παρακολουθεῖ ὡς προσωπικὸ τοῦ ἀρρώστου, τὸν ἀρρωστό του πού ἐβαλε στὸ νοσοκομεῖο, χωρὶς οἱ σχέσεις τους νὰ χάσουν τὸν ἰδιωτικὸ χαρακτήρα πού εἶχαν στὸ γραφεῖο τοῦ γιατροῦ ἢ στὸ σπίτι τοῦ ἀρρώστου. Τὸ νοσοκομεῖο στὴν προκειμένη περίπτωση προσφέρεται σὰν ὁ τόπος ὅπου θὰ λυθοῦν διαγνωστικὰ προβλήματα, θὰ ἐκτελεστοῦν δύσκολα διαγνωστικὰ tests, ἢ θεραπευτικὰ ἀγωγὲς πού μόνον στὸ νοσοκομεῖο προσφέρονται τὰ μέσα, μὲ τὴν συμπαράστασι τοῦ ἐιδικευμένου νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τὴν ὀλοπρόθυμη συνεργασία καὶ στενὴ παρακολούθησι τοῦ ἐιδικευμένου καὶ ἐπὶ πληρωμῇ ἐργαζομένου ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ. Οἱ ἐιδικευόμενοι στὸ σύνολο τους ἐσωτερικοὶ ἰατροὶ—(interns ἢ Residents) ἐργάζονται γιὰ λογαριασμὸ τοῦ νοσοκομεῖου ἢ εἶναι διωρισμένοι ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον πρὸς τὸ ὅποιο εἶναι προσηρημένο τὸ νοσοκομεῖο. Ἐχουν τὸ δικὸ τους πρόγραμμα ἐκπαιδεύσεως, ὅπως καθορίζεται ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτὰς τοῦ Πανεπιστημίου στὸ ὅποιο ἀνήκουν, ἐνῶ ταυτόχρονα βρίσκονται στὴν ἀφάνταστα πλεονεκτικὴ θέσι νὰ κερδίζουν ἀπὸ τὴν κλινικὴ πείρα τῶν ἰδιωτικῶν γιατρῶν γιὰ τοὺς προσωπικοὺς τοὺς ἀρρώστους, μὲ τοὺς ὁποίους γιατροὺς ἐρχονται σὲ ἐπαφὴ ὅποιαδήποτε ὥρα τοῦ 24ώρου ἀφοῦ βρίσκονται ὅπωςδήποτε σὲ ἀπόστασι... τηλεφώνου, στὰ πλαίσια τῆς πόλεως.

Στὰ κρατικὰ νοσοκομεῖα τὸν ρόλο τοῦ ἰδιωτικοῦ ἢ θεράποντος ἰατροῦ παίξει ἀποκλειστικῶς ὁ ἐιδικευμένος, ὁ ὁποῖος καὶ ἔχει τὴν προσωπικὴ εὐθύνη γιὰ τοὺς ἀρρώστους τοῦ τμήματός του, χρησιμοποιοῦντας ὡς συμβούλους ἢ ἐκπαιδευτὰς τοὺς προϊστάμενους του ἢ τοὺς διωρισμένους ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον ἐπισκέπτas—ἐκπαιδευτὰς γιατροῦς. Οἱ ἐιδικευόμενοι γιατροὶ παρακολουθοῦν προσωπικῶς τοὺς ἀρρώστους τοὺς στὶς clinics (=ἐξωτερικὰ ἰατρεῖα) σὰν ἰδιωτικοὶ γιατροὶ τους, μετὰ τὴν ἐξοδὸ ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο.

Ἔτσι, καὶ στὴν μία, τῶν non profit organization νοσοκομιῶν, καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση, τῶν κρατικῶν νοσοκομιῶν, ὑπάρχει μιὰ ζωντανὴ ἐσωτερικὴ σχέση, μιὰ προσωπικὴ, στενὴ ἐπαφὴ γιατροῦ καὶ ἀρρώστου μ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπιᾶς. . . Καὶ εὐχάριστα μὲ τὴν καρδιά μου νὰ φθάσουμε καὶ στὴν Πατριδα τὸ ἐπίπεδο ἀνθρωπιᾶς στὶς σχέσεις ἀρρώστου—ἰατροῦ. Ἐχουμε τὴν δυνατότητα ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωσι μαζύ, γιὰτὶ μὴ ξεχωρίζει κάτι πού θὰ πρέπη νὰ τὸ ζηλεύουν πολλοί.

Ἐπὶ τῆς πραγματικῆς σημαντικῆς διαφορᾶ

ἀνάμεσα στοὺς ξένους καὶ στὸν Ἕλληνα ἐργαζόμενο στὸ νοσοκομεῖο. Ἐπὶ τῆς, πρὸς τιμὴν του, «ἢ εὐκαιρησία ἀπέναντι τοῦ πόνου, καὶ ὁ εὐλακρινὴς πόθος νὰ προσφέρῃ τὴν βοήθειά του, πού εἶναι κίνησις τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἀγάπη». Καὶ αὐτὸ δημιουργεῖ ὑποχρεώσεις. Ἰδιαίτερα σὲ μᾶς τοὺς γιατροὺς. Καὶ πῶς τοῦ σὲ κείνους πού θεωροῦνται ἢ πρωτοπορία τοῦ πνεύματος—τοὺς «Χριστιανοὺς».

Μὲ ἐκτίμησι

Washington

ΑΘ. Β. ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ

ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΝ

Ἀγαπηταὶ «Ἀκτίνες»

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 183 τεῦχος ἐδημοσιεύθη ἄρθρον τοῦ ἰατροῦ κ. Σπύρου Μακροῦ μὲ τίτλον: «Τὰ φάρμακα καὶ ὁ ψυχικὸς παράγων».

Εἶναι γνωστὸν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ἀποτελεῖ πείραν τοῦ κάθε ἰατροῦ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ διάφορα φάρμακα ἔχουν καὶ διάφορον ἐνέργειαν ἐπὶ ἐκάστου ἀσθενοῦς, αἱ δὲ περιγραφόμεναι ὡς φαρμακολογικαὶ ἐνέργειαι τῶν φαρμάκων εἰς τὰ ἐγχειρίδια τῆς Φαρμακολογίας, ἀποτελοῦν τὸν μέσον ὅρον τῶν παρατηρήσεων τῆς πειραματικῆς καὶ τῆς κλινικῆς μελέτης τῶν διαφόρων οὐσιῶν. Εἶναι κοινὴ πείρα τὸ γεγονός, ὅτι τὸ αὐτὸ φάρμακον δύναται νὰ παρουσιάσῃ δύο ἄλλως ἀντιθέτους φαρμακολογικὰς ἐνεργείας ἐπὶ δύο διαφόρων ἀσθενῶν: π. χ. ἡ μορφίνη εἰς τὰς αὐτὰς δόσεις καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας χορηγούμενη εἰς δύο ἀσθενεῖς, δύναται εἰς μὲν τὸν ἕνα νὰ προκαλέσῃ ὑπνον γλυκῦν, εἰς δὲ τὸν ἕτερον σημεῖα διεγέρσεως ἐνίοτε ἐντόνου.

Παρακολουθοῦντες τὰς προαναρκώσεις τῶν ὑπὸ ἐγχειρήσων, δι' ὀφθαλμολογικὰς παθήσεως, ἀσθενῶν, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι οὐδέποτε ἀνετλήθημεν τὸν αὐτὸν τρόπον δράσεως τῶν φαρμάκων π. χ. τοῦ μεϊφματος μορφίνης—σκοπολαμίνης—ἀτροπίνης. Εἰς ἄλλα μὲν άτομα ἐπέρχεται συντόμως ὑπνος, ὥστε διακομιζόμενα εἰς τὴν αἵθουσαν τοῦ χειρουργείου οὐδὲ ὅπως ἀντικαταβάλλονται τὸ παραμικρόν, ἐνῶ ἕτεροι ἀντιθέτως εἶναι λίαν διεγερμένοι, ὥστε πᾶσα ἐπ' αὐτῶν ἐγχειρήσις νὰ καθίσταται ἀδύνατος. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων ἀντιδράσεων εὐρίσκει τις ἄλλας τὰς ἐνδιάμεσους ἀντιδράσεις. Ὅμοίως ἕτεροι τῶν ἀσθενῶν καταλαμβάνονται ὑπὸ ἀκατασχέτου ἐμέτου, ἐνῶ ἄλλοι κατατρέχονται ὑπὸ ἐντόνου αἰσθημάτων δίψης, αἰσθημάτων ξηρότητος τοῦ στόματος καὶ τοῦ ρινοφάρυγγος μετὰ ἐπιμόνου ἐπὶ ἡμέρας δυσκολιότητος, καιτοὶ αἱ δόσεις τῆς ἀτροπίνης 1/4 ἢ 1/2 γλστ., ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δικαιολογοῦν τοιαῦτα συμπτώματα συμφῶνως πρὸς τὰ διδασκόμενα ὑπὸ τῶν κλασσικῶν ἐγχειριδίων Φαρμακολογίας.

Τὸ νοσοκομειῶν περιβάλλον, ἢ πάθησις, ἢ ἰδέα τῆς ἐπιτετιμένης ἐγχειρήσεως καὶ δὴ ἐπὶ ἐνὸς τόσον πολυτίμου ὄργανου ὡς εἶναι ὁ ὕψ.

θαλμός, ἀποτελοῦν διὰ τὸν ἀσθενῆ παράγοντας stress.

Ἡ προσωπικότης καὶ ὁ ἐν γένει ψυχικὸς κόσμος τοῦ ἀσθενοῦς διαταράσσεται βαθέως κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἀσθενείας, μεταβάλλουσα καὶ τὴν ἀντιδραστικὴν ἰκανότητα τοῦ ὁργανισμοῦ πρὸς διαφόρους ἄλλους παράγοντας, ὡς τὰ φάρμακα, ἔστω καὶ ἐὰν ἡ νόσος δὲν εἶναι τοιαύτη ὥστε νὰ μεταβάλῃ τὰς χημικὰς καὶ βιολογικὰς σταθεράς τοῦ ὁργανισμοῦ, ὡς εἶναι π. χ. ὁ καταρράκτης, τὸ γλαύκωμα, ἡ ἀποκόλλησις τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς κ.λ.π.

Δὲν ἔχομεν ὅπ' ὅψιν μας λεπτομερῆ ψυχολογικὰ στοιχεῖα καὶ κατατάξεις τῆς προσωπικότητος κατὰ Rorschach κλπ., παρατηρήσαμεν ἐν τούτοις ὅτι ἄτομα νευρικά, μὲ ἐκδηλον ἀγωνίαν διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐγχειρήσεώς των, τὰ ὁποῖα εἶχον προηγουμένως ἐπισκεφθῆ πολὺς ἰατροὺς ἢ καὶ νοσοκομεῖα, συνεχῶς βρασνίζόμενα ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ποῖος εἶναι ὁ καλύτερος ἰατρός ἢ ὁ ἐπιδεξιώτερος χειρουργός, διετῆρουν τὴν διέγερσίν των ταύτην καὶ τὰ διάφορα κατασταλτικὰ ἐλαχίστα ἐπέδρων, ἢ ἀντιθέτως ἐπῆρχετο ταχέως ἡ κόπωσις καὶ τὰ χορηγούμενα φάρμακα ἐπέφερον μὲν ὕψιστον τοῦ ψυχικοῦ τόνου ἀλλὰ χωρὶς καὶ νὰ ξεκουράζουσαν τὸν ἀσθενῆ, διότι παρὰ τὸν φαινομενικὸν ὕπνον, ἢ ἀγωνία καὶ ἡ ἀμφιβολία διετηροῦντο. Παρῆχον τιν ἐντύπωνιν ναυαγοῦ ὅστις ἐν μέσῳ τῶν κυμάτων εὔρεν μίαν σάνιδα σωτηρίας, διατηρεῖ ὁμως ὄλην τὴν ἀγωνίαν διὰ τὴν παραμονὴν του εἰς τὴν τρικυμιώδη θάλασσαν.

Ἄτομα, ἀντιθέτως, ἅτινα εἶχον «συμφιλίωθῆ» μὲ τὴν πάθεισιν των ἢ ἤρχοντο μὲ ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν ἐγχείρησιν, μὲ ὅπωςδήποτε τακτοποιημένον τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον, παρουσίαζον ὁμαλοτέρας ἀντιδράσεις, δυναμένας νὰ συμπεριληφθοῦν ἐντός των γνωστῶν φαρμακολογικῶν ἰδιοτήτων τῶν χορηγηθέντων φαρμάκων.

Μέχρι σήμερον καθορίζομεν τὸ εἶδος τοῦ φαρμάκου, τὰς δόσεις κλπ. ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ ἀσθενοῦς, τοῦ βάρους κλπ. Ὁ ἀ εἴμεθα πολὺ πλησιέστερον πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἐὰν ἐχορηγοῦσαμεν τὰ διάφορα φάρμακα καὶ ἀναλόγως τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀσθενοῦς. Τοῦτο βεβαίως προϋποθέτει ψυχικὴν ἐπαφὴν ἰατροῦ καὶ ἀρρώστου, ἀσκήσιν ψυχοσωματικῆς ἰατρικῆς.

Μετὰ τιμῆς

Γ. ΣΓΟΥΡΟΣ

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΤΡΑΓΙΚΟΙ ΜΑΣ

Ἄγαπηται «Ἀκτῖνες»

Θεαρωῖ λίαν ἐπιβεβλημένον εἰς ἐμὲ νὰ καταστήσω γνωστὸν ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον διὰ τῶν σελίδων τοῦ ἐγκρίτου ὑμῶν Περιοδικοῦ, ὅτι ἤκουσα διὰ τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ ὅπως εἰδικῶς διὰ τοὺς τραγικοὺς ποιητὰς Αἰσχύλου,

Σοφοκλέα καὶ Εὐριπίδην εἰς μίαν διάλεξιν. Ἡ διάλεξις αὐτῆ ἐδόθη πρὸ τινος ἐδῶ ἀπὸ ἕνα σοφὸν λειτουργὸν τοῦ Ἑψίστου καὶ θεολόγον ἐκ τῶν σπανίων, ἀνήκοντα δὲ εἰς τὸ δόγμα τῶν Διαμαρτυρομένων.

Ὁ σοφὸς αὐτὸς θεολόγος εἶναι ὁ Dr. Robert G. Mc Cracken, πρωθιερεὺς τοῦ μεγάλου καὶ παγκάλου ναοῦ τῆς Νέας Ἰόρκης «The Riverside Church». Θέμα τῆς διαλέξεως ἦτο ἡ «Θρησκεία καὶ τὸ δράμα». Ἀφοῦ ἀνέλυσε ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ καὶ σαφηνεῖα τὰ ἀριστουργήματα τῶν ὡς ἄνω Ἑλλήνων τραγικῶν καὶ κατέδειξε ὅτι ἦσαν μονοθεῖστα καὶ δὲν ἐπίστευαν εἰς τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀμήρου, κατέληξε εἰς τὸ πρωτάκουστον, δι' ἐμὲ τοῦλάχιστον, συμπέρασμα: «Ὅτι δὲν εἶχαν μόνον οἱ Ἑβραῖοι προφήτας. Καὶ οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν τοὺς προφήτας των, ὅπως ἤσαν οἱ τρεῖς τραγικοὶ Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης. Καὶ ὅτι οἰονδήποτε ἐκ τῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν ἤμπορεῖ νὰ παυχθῆ ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τῆς ἐκκλησίας (μεγάλῃ αἰθουσᾷ ὑπὸ τὸν κυρίως ναόν) ἀντὶ κηρύγματος». Φαντάζεσθε τὴν συγκίνησιν καὶ τὴν ἀνεκλάλητον χαρὰν μου.

Νέα Ἰόρκη

Μετὰ τιμῆς

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ ΨΩΜΙΑΔΗΣ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Ἄγαπητῆς «Ἀκτῖνες»

Μία φορά κι' ἕναν καιρὸ ὑπῆρχε στὴν πατρίδα μας μιὰ λέξη ποὺ λέγαν πὼς ἦταν μοναδικὴ γιὰ μᾶς, τοὺς Ἕλληνας. Γι' αὐτὴν γινόντουσαν παρεξηγήσεις, μαλώματα καὶ φόνοι ἀκόμη. Ἡ λέξη ἦταν τὸ φιλότιμο. Σήμερα μιᾶς σὲ πνευματικούς θεαρούμενους ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα στὴ διεύθυνση Ἑθνικοῦ θεάτρου, τῆς λῆς καὶ τῆς ἀποδεικνύεις τετράγωνα πὼς ἕνας ἀρχαῖος συγγραφέας εἶναι ἀνήθικος κι' ἀκατάλληλος γιὰ τὴν ἐποχὴ μας καὶ ἡ διεύθυνση γι' ἀπάντησιν . . . κυττὰ τὴν τσέπη της. Κι' ὅταν βλέπη πὼς μὲ τὸν συγγραφέα αὐτὸν ἡ τσέπη γεμίζει ἀπὸ λεφτὰ—λεφτὰ ὄχι βέβαια ἀνθρώπων ποὺ ποθοῦν τὴν «ὕψηλὴ τέχνη», γιὰτὶ τόσες κι' ὅποιες χιλιάδες κατακλύζουσι τὸ θέατρο δὲν ὑπάρχουν—τότε λοιπὸν ἡ διεύθυνση αὐτῆ τοῦ Ἑθνικοῦ θεάτρου στὸ ἕνα ἀνήθικο ἔργο προσθέτει κι' ἄλλο φαυλότερο, γιὰ τὴν ἀκρίβεια τὸ φαυλότερο . . . Γι' αὐτὸ εἶπα στὴν ἀρχὴ πὼς μιὰ φορά κι' ἕναν καιρὸ ὑπῆρχε τὸ . . . φιλότιμο!

Μετὰ τιμῆς

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΝΟΥΝΟΣ

Φοιτητῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς

Ἄγαπητέ μου καινούργιε Συνάδελφε

Αὐτὴ τὴ φορά τὴ Φοιτητικὴ αὐτὴ Στήλη θάθελα νὰ τὴν χαρίσω σὲ σένα. Εἶναι γιὰ νὰ σοῦ πῶ τὸ «καλῶς ὄρισες».

Γεμάτος ἀκόμα ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς ἐπιτυχίας σου στὶς εἰσαγωγικὰ ἐξετάσεις — καὶ πρέπει ἀληθινὰ νὰ κουράστηκες γι' αὐτές — μπαίνει πιά μέσ' στὴν πλατεία φοιτητικὴ μας συντροφιά.

Σὲ συνοδεύει βέβαια ἡ ἀτολμία τοῦ «καινούργιου» καὶ ἴσως ὅλο ἐκεῖνο τὸ μπερδεμα, ποῦ βασιλεύει στὴν καρδιά καὶ στὴ σκέψι ὄλων μας, ὅταν ἀρχίζουμε ἕνα νέο καὶ μάλιστα σημαντικὸ κομμάτι τῆς ζωῆς μας.

Μὰ, πιστέψέ με, αὐτὸ δὲν πρέπει καθόλου νὰ σὲ δυσκολέψῃ στὸ νὰ ἀρχίσῃς πιά νὰ ζῆς ὅλες ἐκεῖνες τὶς πραγματικότητες τῆς φοιτητικῆς ζωῆς, ποῦ σίγουρα πολὺ τὶς ὄνειρεύτηκες τὸν καιρὸ ποῦ ἦσουν ὑποψήφιος.

Καὶ θὰ τὶς ὄνειρεύτηκες ἀσφαλῶς σὰν ὁμορφες, σὰν πολὺ ὁμορφες, καὶ θέλω νὰ σοῦ πῶ πὼς τέτοιες εἶναι, καὶ μὴν ἀκούσης τὶς κουρασμένες φωνές, ποῦ θὰ θελήσουν νὰ χαλάσουν αὐτὴ σου τὴν ὁμορφὴ πεποιθίσι.

Φίλε μου, ἡ φοιτητικὴ ζωὴ εἶναι ὁμορφὴ, εἶναι στὸ χέρι σου νὰ εἶναι πολὺ ὁμορφὴ — καταλαβαίνει ποῖο εἶναι τὸ μυστικὸ; Πολλοὶ συμφοιτητὰί σου, ἀρχίζοντας τὰ

πρῶτα τοὺς ἀκαδημαϊκὰ βήματα, βιάζονται ὑπερβολικὰ νὰ ἐγκαταλείψουν κάθε στοιχεῖο ποῦ θὰ τοὺς παρουσίαζε σὰν ἀπροσγείωτους ἀκόμα πρωτοεῖτες. Καὶ τοὺς βλέπεις νὰ σπεύδουν ἀμέσως ν' ἀποκτήσουν συνήθειες, ποῦ κι ἐμεῖς οἱ παλαιότεροι φοιτητὰί μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ἀποκτήσαμε. Γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ μὴν ξεχωρίζουν ἀπὸ μᾶς...

Κι ὕστερα, τί θὰ βγῆ ἀραγε ἀπ' αὐτὸ; Μπορῶ νὰ σοῦ ἐγγυηθῶ — τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν κούρασι μιᾶς ρουτίνας.

Ἐνῶ, σκέψου, ἂν τὴν ἀτμόσφαιρα, ποῦ μέσα τῆς σήμερα ζῆς, τὴν ἀτμόσφαιρα προσδοκιῶν ἀληθινὰ μεγάλων, καὶ πόνων γιὰ δημιουργία πολλῶν, ἂν αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα τὴν ἀφήσης νὰ ἔχη μέσα σου μιὰ ὀλοκληρωμένη ὠρίμανσι, τότε κέρδισες πολλά.

Πρῶτα-πρῶτα κέρδισες τὴν ἀντιμετώπισι τῶν φοιτητικῶν σου χρόνων, σὰν εὐκαιρίας γιὰ τὸ θεμέλιωμα μιᾶς δημιουργίας. Μὴν σοῦ φανῆ παράξενο. Εἶναι πολὺ εὐκόλο ὕστερα ἀπὸ λίγους μῶλις μῆνες, νὰ βλέπῃς τὴ φοιτητικὴ ζωὴ σὰν μιὰν εὐκαιρία γιὰ λίγη μελέτη, ἀρκετὸ χάσομέρι καὶ πολλὲς ἀστειότητες.

Κι ἀκόμα εἶναι στὸ χέρι σου ἔτσι νὰ κερδίσεις ὄχι μόνον τὴν ἐπιστημονικὴ σου ἐπιτυχία, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόθεσι τοῦ κύρους σου, ποῦ πρέπει νὰ ξέρῃς, εἶναι κάτι σημαντικὸ.

ΕΝΑ ΕΡΩΤΗΜΑ

Ἄγαπητὰι «Ἀκτίνες»

Εἰς Κυπαρισσίαν ἀνηγέρθη λαμπρὸν οἰκοδόμημα προοριζόμενον διὰ Δημοτικὴν Ἄγοράν. Τὸ οἰκῆμα ἐστοίχισεν 800.000 δρ. καὶ ἀσφαλῶς θὰ ὠφελήσῃ τοὺς κατοίκους καὶ τὴν αἰσθητικὴν ὄψιν τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ λόγοι υγείας καὶ καθαριότητος συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ ἔργου τούτου. Αὐταὶ εἶναι αἱ πρῶται σκέψεις ὅταν βλέπῃ κανεὶς αὐτὸ τὸ κτίριον. Ἀλλὰ εἰς τὴν πόλιν τῆς Κυπαρισσίας ὑπάρχουν τρία Δημοτικὰ Σχολεῖα στεγαζόμενα εἰς ἰδιωτικὰ ἄθλια οἰκῆματα, ὅπου εἰς στενόχωρα δωμάτια, μὲ σαθρὰ πατώματα, χωρὶς τζάμια καὶ σόμπες τὸν χειμῶνα, στριμώχονται οἱ μικροὶ μαθητὰί μέσα εἰς ἀκάθαρτον ἀτμόσφαιραν... Καὶ εἰς τὸ προαύλιον δὲν ὑπάρχει οὔτε ἕνα ἀποχωρητήριον...

Καὶ ἐρωτᾶται : Ἐπὶ 130 χρόνια ἐλευθέρου βίου ἡ Κυπαρισσία δὲν ἔχει Δημοτικὴν Ἄγοράν διὰ τὰ 15 κραιοπωλεῖα καὶ τὰ 5 ὀπωροπωλεῖα τῆς καὶ δὲν ἔπαθε καὶ τίποτε. Ἄλλωστε ἔχει πληθυσμὸν μόνις 5600 κατοίκων. Πῶς τὸ Ταμεῖον Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων ἔδωσε τόσον εὐκόλως τὸ ποσὸν τῶν 800.000 δρ. διὰ τὸ ἔργον αὐτό, καὶ πῶς δὲν ἐνήργησαν οἱ ἀρμόδιοι νὰ ἀνεγείρουν πρῶτα τρία υγιεινὰ σχολικὰ κτίρια εἰς Κυπαρισσίαν μὲ τὸ ποσὸν αὐτό, τὸ ὅποιον θὰ ὑπεραρκοῦσε καὶ διὰ τὰ τρία σχολεῖα —καὶ ἀργότερα νὰ γίνῃ καὶ ἡ Λαχαναγορὰ; Ἔως πότε θὰ θέτωμεν εἰς δευτέραν μοῖραν τὸ ἐνδιαφέρον μας διὰ τὴν νεολαίαν, διὰ τὰ παιδιὰ μας ποῦ εἶναι τὸ μέλλον τῆς Πατρίδος;

Κυπαρισσία

Μετὰ τιμῆς

ΚΟΣΜΑΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δικηγόρος

Τί τὰ θές, δὲν τὸ βρίσκω καὶ ἄρκετὰ ζηλευτό, τὸ μακρόσυρτο γέλιο, πού συνοδεύει τὴν πιὸ ἐκνευριστικὴ ἀπάθεια, μπροστὰ σ' ἕναν πίνακα, πού γιὰ σένα εἶναι ἀναμφισβήτητα μαῦρος, μιά καὶ σοῦ χαρίζει στοιχεῖα μονιμότητας στὰ φοιτητικὰ ἐδῶλια, μὲ τὰ τεσσάρια πού σοῦ ἐπιδοφιλεύει!...

Δὲν εἶναι δὰ δική μου συμβουλὴ αὐτή, ἀλλὰ μέχρι τώρα στὸ Πανεπιστήμιο ψηλάφισα πραγματικά ὁ ἴδιος τὴν ἀξία της. Νᾶσαι φίλε μου «κύριος» ὄχι ἀπὸ ἀρρωστημένο ψευτοφιλότημο, ἀλλὰ ἀπὸ σεβασμὸ στὸν ἑαυτὸ σου καὶ στὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς σου.

Μὰ τὰ κατάφερα περίφημα ν' ἀρχίσω νὰ σοῦ μιλῶ γιὰ μαυροπίνακες, ἐνῶ πιὸ πρὶν σοῦ εἶπα πὼς ἡ φοιτητικὴ ζωὴ εἶναι μιὰ ὁμορφὴ ζωὴ.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἐγὼ τουλάχιστον τὴν βλέπω, σὰν τὸ πλατύτερο πιὰ ξάνοιγμα, στῆς γνώσης τίς ἀπεραντωσιές, πού τόσο σὰν ἔφηβοι ἀγαπήσαμε. Δὲν μπορεῖς νὰ μοῦ ἀρνηθῆς, πὼς περιμένουν ἀληθινὲς χαρὲς ἐκεῖ!

Ἄν, ξεκινώντας γιὰ τὴν ἐπιστήμη πού διάλεξες, νοιώθης νὰ τὴν ἔχης πραγματικά ἀγαπήσει, κι ἔχης ἀγαπήσει καὶ τὸν κόπο πού θὰ χρειαστῆ νὰ προσφέρῃς γιὰ νὰ σοῦ δείξῃ τοὺς δρόμους πού ὀδηγοῦν στὶς ἀληθείες της, τότε πάνω στὰ θρανεῖα τὰ φοιτητικὰ θὰ ζήσης πλούσιες χαρὲς.

Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει πὼς εἶναι ζήτημα ἡμερῶν γιὰ νὰ γίνῃ τὸ κεφάλι σου σοφὸ ἢ περίπου σοφὸ. Ἄπλως θέλω νὰ σοῦ πῶ πὼς ὑπάρχουν γνήσιες χαρὲς καὶ στὴ γνώση, καὶ ἀξίζει νὰ τὴν ἐλέπουμε κι αὐτὴν σὰν ἀξία, καὶ ὄχι μόνο — πρᾶγμα τόσο συχνὸ γιὰ τοὺς καιροὺς μας — σὰν ἕνα μέσο γιὰ μιὰ καλὴ αὐριανὴ μισθοδοσία.

Εἶναι μιὰ ἀξία ἡ γνώσις καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὴν φυλάξουμε ἀπὸ τὴν ἀνελέγητη σκοπιμότητα τοῦ ἐπαγγελματισμοῦ. Εἶναι μιὰ ἀξία, καὶ σὰν τέτοια τὴν βλέπουν ὅλοι γύρω σου, καὶ χάρις σ' αὐτὴν σοῦ δίνουν μιὰ θέσι ἡγετικὴ ἀνάμεσά τους.

Καὶ πραγματικά, αὐτὸ θὰ τὸ ζήσης ἀπὸ τὰ πρῶτα σου κι ὅλας φοιτητικὰ χρόνια. Ἡ φοιτητικὴ σου ἰδιότητα σήμερα, καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ αὔριο, σοῦ ἐπιβάλλουν ἕνα ἀληθινὰ ἡγετικὸ ρόλο μέσα στὴν κοινωνία.

Οἱ ἄνθρωποι πιστεύουν πὼς ἡ γνώσις πού κατέχεις, ἢ πού, τέλος πάντων, πρέπει νὰ κατέχεις, σοῦ χαρίζει πιὸ δυνατὴ τὴ σκέψι, πιὸ σοφὴ τὴν κρίσι, πιὸ εὐκολομεταχειρίστη τὴν πείρα.

Καὶ γι' αὐτὸ σοῦ ἐμπιστεύονται νὰ τοὺς καθοδηγήσης...

Φίλε μου, βλέπεις, ἀνοίγονται μπροστὰ μας ὁμορφιὲς περίφημες.

Στὰ εἰκοσι καὶ εἰκοσιδύο σου χρόνια

ἕνας ἡγέτης! Ναι, ἀναμφισβήτητα ἕνας ἡγέτης!

Μὲ τὴν πρώτη εὐκαιρία πού θὰ βρεθῆς στὸ χωριὸ σου, ἂν κατὰγεσαι ἀπὸ χωριὸ, ἢ μέσα στὸν κύκλο τῶν γνωρίμων σου, θὰ δῆς νὰ προσέχουν τὴ γνώμη σου, νὰ ζητοῦν τὴ συμβουλὴ σου. Ἡ μόρφωσίς σου εἶναι γι' αὐτοὺς τὸ ἡγετικὸ σου χρίσμα. Καὶ ξέρεις — μεταξύ μας — εἶναι ἄρκετὰ ἔλκυστικὸ κάτι τέτοιο. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ δῆς ἕνα σωρὸ συναδέλφους, νὰ τὸ ἐκμεταλλεύονται ἄρκετά. Φτάνοντας τὰ καλοκαίρια στὶς πατρίδες τους, προβάλλουν ἄρκετὴ αὐθεντικότητα, σκορπίζοντας ιδέες, προτείνοντας ἐνέργειες, δίνοντας γνώμες.

Μὰ φαντάζομαι νὰ συμφωνῆς: Κάτι τέτοιο, ὅταν γίνεται μὲ τόση ἐλαφρότητα, εἶναι παρωδία.

Νὰ νοιώθης ὅτι εἶσαι ἡγέτης! Γιατὶ ἀληθινὰ εἶσαι. Νὰ πιστεύῃς ὅμως στὴν ἡγετικὴ σου ἰδιότητα, σὰν σὲ ἀποστολή.

Γιατὶ εἶναι ἕνας δλόκληρος κόσμος πού στὸ ζητάει αὐτό. Κοίταξε γύρω σου λοιπόν! Ἀποκαμωμένες οἱ καρδιὲς ἀπὸ τίς θύελλες πού σάρωσαν τοὺς καιροὺς μας.

Τσακισμένες οἱ ἐλπίδες, μπροστὰ σὲ μιὰ ζωὴ πού τὴν ἔχτισε τὸ ἀγκομαχητὸ τῆς πιὸ ἀνελέτητης σκλαβιάς, στὸ συμφέρον ἢ στὴν καταπίεσι.

Πόνος καὶ σπαραγμὸς ἀπ' τὴ φτώχεια, ματωμένο τὸ μερακάματο, ντροπὴ γιὰ τὴν τόση κατωτερότητα τῆς ζωῆς, λαχτάρια γιὰ λίγη συμπόνια ἀνθρώπινη.

Νὰ ποῖς εἶναι ὁ κόσμος, πού σὲ περιμένει γιὰ ἡγέτη.

«Φιλολογίες...» Ἴσως σκεφθῆς νὰ ψιθυρίσης. Κι ὅμως ὄχι, φίλε μου. Ἄν εἶναι φιλολογίες αὐτὰ, τότε τί ἀπομένει νᾶναι ἡ πραγματικότητα τῆς ζωῆς;

Τὸ οἰκογενειακὸ καὶ κοινωνικὸ σου περιβάλλον σήμερα, μαζί μὲ τὸ ἐπαγγελματικὸ σου περιβάλλον αὔριο, θὰ σὲ φέρουν σ' ἐπαφὴ μὲ μιὰ ὁμάδα ἀνθρώπων. Θᾶσαι ἀνάμεσά τους ὁ πιὸ μορφωμένος — τὸ ξαναλέω — ὁ ἡγέτης τους. Κοίταξε νὰ τοὺς χαρίσης, ὄχι τὰ ἀποφθέγματα τῶν σοφῶν πανεπιστημιακῶν μας συγγραμμάτων, μὰ τὸ ἀληθινὸ σου ἐνδιαφέρον γι' αὐτοὺς, τὴ στοργὴ σου, — νὰ πῶ μιὰ μεγάλη κουβέντα; — τὴν ἀγάπη σου.

Μπλέχτηκα ὅμως σ' ἕνα θέμα τόσο μεγάλο. Μὰ κάτι πρέπει νὰ σκεφτῆς γύρω ἀπ' αὐτό, θώρα πού ἀρχίζει τὴ φοιτητικὴ σου ζωὴ. Ὅπως ἴσως τὸν κόπο νὰ τὸ μελετήσουμε κάποτε μὲ περισσότερη ἄνεσι. Γιατὶ δὲν εἶναι θέμα μόνο μελλοντικοῦ προσανατολισμοῦ. Ἄπ' αὐτὸ ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ἀξιοποίησις τῶν χρόνων πού θὰ χαρίσης στὶς σπουδές σου.

Ὅπως ἄφησα κι ὅλας νὰ φανῆ, ἕνας τρόπος γιὰ νὰ ζήσουμε τὰ φοιτητικὰ μας

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Βασ. Κυριαζοπούλου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: «Κλίμα καὶ Πόλεμος», ἔκδ. Β' Ἀθῆναι 1955.

Εἶναι περίεργος ὁ τίτλος τῆς ἐργασίας ταύτης, ἀλλ' ὅποιος σκεφθῆ βαθύτερον θὰ ἐννοήσῃ τοῦτο: «Ὅτι εἰς τὴν διεξαγωγὴν ἑνὸς πολέμου εἰς μίαν περιοχὴν τῆς γῆς, βασικὸν ρόλον παίζει καὶ ὁ καιρὸς, πού ἐπικρατεῖ εἰς ὠρισμένας χρονικὰς περιόδους. Ἀκόμη, ὅτι ὁ πόλεμος δύναται νὰ κριθῆ καὶ ἀπὸ τὴν καιρικὴν κατάστασιν εἰς μίαν κρίσιμον στιγμήν, ὅπως ἦτο τῆς

νυκτὸς τῆς 17-18 Ἰουνίου 1815, ὁπότε εἰς τὸ Βατερλώ ἐκρίθη τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης.

Τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ καθηγητοῦ κ. Κυριαζοπούλου περιέχει μαθήματα—δμιλίας, τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς τὴν Σχολὴν Ἐθνικῆς Ἀμύνης Θεσσαλονίκης, δι' ἀνώτερα ἡγετικά στελέχη τοῦ στρατοῦ, τὰ ὁποῖα θὰ φέρουν αὐριον τὸ βάρος τῆς ἐκπονήσεως ἐπιτελικῶν σχεδίων. Αὐτὰ πρέπει νὰ γνωρίζουν καὶ νὰ ἐκτιμοῦν δεόντως τοὺς παρὰγοντας: καιρὸς καὶ κλίμα, διότι οὗτοι βαρύνουν πολὺ εἰς τοιαῦτα θέματα, τὰ ὁποῖα ὅλοι εὐχόμεθα νὰ μὴ τὰ ἀντιμετωπίσωμεν εἰς τὴν πράξιν, ἀλλ' ὅμως πρέπει

χρόνια, εἶναι τὸ προσεκτικὸ σφίχτοκοῦμα μεσ' ὅσα μαθήματα μας, τὸ σπιτάκι μας, τίς καλές μας συνήθειες. Κι ἡ πονεμένη ἀγωνία τοῦ κόσμου, νᾶναι κάτι ξένο γιὰ μᾶς...

Ἐνας δεύτερος πού δὲν διαφέρει καὶ πολὺ ἀπὸ τὸν πρῶτο, εἶναι τὸ ἀνέμελο ξάνοιγμα σὲ μιὰ «κεφάτη ζωὴ».

Ἐπειδὴ δὲν ἀντέχω ἀρκετὰ στὸν ἐκνευρισμὸ τῆς περιγραφῆς τους, σπεύδω νὰ σοῦ πῶ, καλέ μου συνάδελφε, πὼς εἶναι δύο περιφημοὶ τρόποι γιὰ νὰ γίνῃ ἡ φοιτητικὴ σου ζωὴ ἀφόρητα πεζή.

Προλαβαίνω τὸν δεύτερο δίκαιο ψιθυρισμὸ σου: «Γιατί εἶσαι τόσο ἀπόλυτος;...».

Εἶμαι τόσο ἀπόλυτος, γιατί νομίζω πὼς ἀπόλυτη θὰ πρέπει μάλλον νὰ εἶναι κι ἡ ἀλήθεια. Καὶ τὴν ἀλήθεια, φίλε μου, ἔχουν βαλθῆ τόσοι καὶ τόσοι νὰ τὴν κρύψουν, κάτω ἀπὸ τοὺς ἤχους τῆς πολυθόρυβης ζωῆς τους, μέσ' στοὺς θορύβους τῆς τζάξ καὶ τοὺς καπνοὺς τῶν τσιγάρων τους.

Καὶ προβάλλουν τὴ φινέτσα μιᾶς τέτοιας ζωῆς σάν τὸ copyright τῆς χαρᾶς, σάν τὸ μοναδικὸ τρόπο γιὰ νὰ γλεντήσῃς τὰ φοιτητικὰ σου χρόνια.

Θέλω, συνάδελφε, σάν ξευπνος ἄνθρωπος, νὰ μάθῃς ἀπὸ τώρα ν' ἀκοῦς πίσω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἐντυπωσιακοὺς θορύβους, τὰ θήματα πού σέρνονται κουρασμένα σὸ πεζοδρόμιο, ὅταν — ἀλλοίμονο — δὲν τσαλαβουτᾶνε στὰ ρεῖθρα...

Κι ἀφοῦ τὸ πετύχῃς αὐτὸ, τότε νὰ σταθῇ στὴν πραγματικότητά ἀπέναντι, μ' ὅλη τὴν τόλμη πού ἡ νιότη μᾶς δίνει. Καὶ νὰ ζητήσῃς νὰ ζῆσῃς τὴν ἀλήθεια, νὰ ζῆσῃς σύμφωνα μὲ τίς ἐπιταγές τῆς ἀλή-

θειας, ἂν τὴν πιστεύῃς σάν ἀπόλυτο γνώμονα πορείας ζωῆς.

Νὰ ζήσῃς τὸ σήμερα:

Σάν προσπάθεια γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ σου κατάρτιση, σάν ἀγῶνα γιὰ τὴν ὀλοκλήρωσι τῆς ὁμορφιάς τῆς ψυχῆς σου, σάν προσφορὰ δουλειᾶς γιὰ νὰ ἔρθῃ ἡ ἀγάπη κι ἡ χαρὰ στοὺς γύρω σου ἀνθρώπους — πάνω στὴ βασισμένη μας γῆ.

Νὰ ἀτενίσῃς τὸ αὔριο:

Σάν τὴν καρποφόρα ἐποχὴ μιᾶς ἀληθινῆς δημιουργίας. Στὸ ἐπάγγελμα σου, στὴν ἐπιστήμη σου, στὸ σπιτικό πού θὰ φτιάξῃς. Σάν τὸ χαρούμενο ὀλοκλήρωμα τοῦ ἑαυτοῦ σου σὲ μιὰ ἀκτινοβόλα ἡγετικὴ μορφή, ταγμένη στὴ διακονία τῶν ἀνθρώπων, πού λαχταροῦν τὴ στοργή σου.

Πές μου, ἂν αὐτὸ δὲν εἶναι εὐτυχία, ἐπὶ τέλους, σὲ τί ἄλλο θὰ μπορούσαμε νὰ δώσουμε ἕνα τέτοιο ὄνομα;

Καὶ τώρα πρέπει νὰ σ' ἀφήσω. Δὲν σοῦ κρύβω πὼς μέσ' ἀπ' αὐτὲς τίς γραμμές, θέλησα νὰ δῶ νὰ δένεται ἡ «συναδελφосύνη» μας. Δὲν νὰς χαρίζουν παρὰ ἐλάχιστα χρόνια — φοιτηταὶ κι οἱ δύο — κι ὅσα θέλησα ἐδῶ νὰ σοῦ πῶ δὲν εἶναι παρὰ τὸ ξεχειλισμα μιᾶς ἀληθινῆς ἀγάπης γιὰ σένα, τὸν καινούργιο συνάδελφο.

Μιᾶς ἀγάπης, πού τώρα γίνεται ὀλοθερμὴ εὐχή: Νᾶναι ἡ χαρὰ — τὸ ἀγεράκι τὸ πρῶτο, στὸ καινούργιο ταξεῖδι σου. Καὶ λουσιμένα στῆς ἀλήθειας τὸ φῶς τὰ μεγάλα πανιά σου, νὰ σὲ φέρουν γοργά, στὴ γαλανὴ ἀπλωσιά τοῦ πελάγου, ἐκεῖ πού μόνο παλεύουν, τραγουδοῦν καὶ νικᾶνε.

Μὲ πολλὴ ἀγάπη
Ο ΕΝΤΕΤΑΜΕΝΟΣ

νὰ ἐτοιμαζώμεθα διὰ νὰ τὰ ἀντικρῶσωμεν καὶ νὰ λύσωμεν.

Ὁ σ. ἐν ἀρχῇ ἀναφέρει ἐκ τῆς ἱστορίας πολλὰ γεγονότα τῆς ἐπιδράσεως γενικῶς τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων ἐπὶ τῶν πολέμων (Μηδικοὶ πόλεμοι, Πελοποννησιακός, Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις κλπ.), ἐν συνεχείᾳ δὲ φέρει παραδείγματα ἐπεμβάσεως τῶν παραγόντων «καιροῦ καὶ κλίματος» εἰς διαφόρους πολέμους. Ἀκολουθῶς ἐξετάζει περιπτώσεις ἀποτελεσματικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ κλίματος ἐπὶ τῆς ἐκθάσεως πολεμικῶν γεγονότων τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου. Ἐξέλεξεν ὡς γεωγραφικὰς περιοχάς, τὸν ὥρον τῶν Ἰνδικῶν Μουσσῶνων, τὴν πεδινὴν ἕκτασιν τῆς Ρωσίας καὶ τὴν τῆς Μάγης.

Ὁ κ. Κυριαζόπουλος καταχωρεῖ πολλοὺς πίνακας μὲ ἀπαραίτητα στοιχεῖα, ἀρκετοὺς χάρτας, αὐτὰ δὲ μαζῇ μὲ τὰ πλούσια ἱστορικὰ καὶ ἄλλα πληροφοριακὰ δεδομένα, καθιστοῦν τὴν ἐργασίαν του ἐλκυστικὴν, ἐνδιαφέρουσαν καὶ δυναμένην νὰ κατανοηθῇ ἀπὸ εὐρύτερον κύκλον ἀναγνωστῶν.

Δ. Κ.

Ἀγγέλου Γαλανοπούλου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: «Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Γῆς ὑπὸ τὸ φῶς τῶν σεισμικῶν ἀκτίνων», Ἀθῆναι 1957.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῶν φαινομένων τῶν σεισμῶν εἶναι κυρίως τῆς τελευταίας 60ετίας ἀποτέλεσμα, μολοντοὶ οἱ σεισμοὶ εἶναι ἀπὸ τὰ ὀλίγα ἐκείνα φαινόμενα, τὰ ὁποῖα, ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων θὰ ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀνθρώπου. «Λόγω ὅμως τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, γράφει (σ. 3) ὁ καθηγητὴς κ. Γαλανόπουλος, νὰ λησμονῆ εὐκόλως καὶ τὰς μεγαλύτερας καταστροφάς, τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ φαινομένου τῶν σεισμῶν ἦτο πάντοτε ἐφήμερον καὶ παροδικόν». Ὁμως κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἡ Σεισμολογία ἐξελιχθῆναι εἰς τοιοῦτον βαθμὸν καὶ ἔλαβε τοιαύτην ἕκτασιν, ὥστε σήμερον νὰ χρησιμοποιῶνται αἱ ἀναγραφαὶ τῶν σεισμογράφων, διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Γῆς. Καὶ αὐτὸ τὸ θέμα ἐκθέτει εἰς τὴν ὡς ἄνω ἐργασίαν του ὁ κ. Γαλανόπουλος.

Τὰ σεισμικὰ κύματα ποῦ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸν σεισμὸν διατρέχουν τὸν φλοιόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πλανήτου μας. Ἀπὸ τὸν τρόπον μεταδόσεως, ἀπὸ τὴν ταχύτητά των κλπ., δυναμέθα νὰ συναγάγωμεν ἐνδιαφέροντα καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀσφαλῆ συμπεράσματα περὶ τῆς κα-

ταστάσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς γῆς καὶ τῆς συστάσεως τῶν διαφόρων στρωμάτων αὐτῆς. Ὅπως αἱ ἀκτίνες Röntgen διεισδύουν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ μᾶς δίδουν εἰκόνα τοῦ ἐσωτερικοῦ του, κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ τὰ σεισμικὰ κύματα διεισδύουν εἰς βάθος καὶ μᾶς δίδουν εἰκόνα τῶν διαφόρων στρωμάτων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς γῆς. Ἡ σύστασις τοῦ γήινου φλοιοῦ ἀπὸ ἀμέεσους παρατηρήσεις εἶναι γνωστὴ μόνον μέχρι βάθους 4 χιλιομ. Κάτωθεν ὅμως αὐτοῦ καὶ μέχρι τοῦ βάθους τῶν 6.500 χιλιομέτρων, τί ἔχομεν; Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς. Ἐρχεται ὅμως ἡ Σεισμολογία νὰ μᾶς διαφωτίσῃ εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ νὰ μᾶς ἀναγκάσῃ νὰ διορθώσωμεν ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις, τὰς ὁποίας εἴχομεν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων.

Ἡ ὡς ἄνω μελέτη τοῦ κ. Γαλανοπούλου πλαισιουμένη δι' ἀρκετῶν εἰκόνων καὶ διαγραμμάτων, εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα, συστηματικὴ, ἀκριβολόγος καὶ ἐξαντλητικὴ, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ διαφωτίζεται καὶ νὰ πληροφορητῆται ἐπὶ θεμάτων ποῦ σχετίζονται μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πλανήτου μας, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ λυθοῦν πλήρως.

Δ. Κ.

Ἡλ. Μαριολοπούλου, καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: Α') «Σκιαγραφία τοῦ κλίματος τῶν Ἀθηνῶν», Ἀθῆναι 1956, Β') «Μελέτη ἐπὶ τοῦ κλίματος τῆς Δωδεκανήσου», Ἀθῆναι 1956.

Καὶ αἱ δύο αὐταὶ ἐργασίαι τοῦ καθηγητοῦ κ. Μαριολοπούλου παρουσιάζουν ὄχι μόνον ἐπιστημονικόν, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἐνδιαφέρον, διότι ἡ Μετεωρολογία, ὡς ἐπιστῆμη τῆς μελέτης τοῦ κλίματος καὶ τοῦ καιροῦ, ἐνδιαφέρει εὐρυτέρους κύκλους ἀνθρώπων.

Εἰς τὴν α' ἐργασίαν ὁ σ. δίδει ὠρισμέναι στοιχεῖα παρατηρήσεων καὶ στηριζόμενος, κυρίως εἰς τὰς παρατηρήσεις τῆς περιόδου 1901 — 1940, συνάγει γενικὰ συμπεράσματα περὶ τοῦ κλίματος τῆς πρωτευούσης. Δὲν θὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ὅλα τὰ ἐξαγόμενα, ἀναφορικῶς μὲ τὰ διάφορα κλιματικὰ στοιχεῖα, παρὰ μόνον δύο: «Υδρομετρικῶς ἡ Ἀττικὴ εἶναι μία τῶν ξηροτέρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλει τὴν λεπτότητα τοῦ ἀέρος τῆς, τὴν διαύγειαν καὶ καθαρότητα αὐτοῦ, ἰδιότητος τὰς ὁποίας ἐθαύμασαν καὶ ὕμνησαν οἱ σοφοὶ τῆς ἀρχαιότητος καὶ εἰς ἃς οὗτοι ἀπέδιδον τὸ γεγονός ὅτι ἡ πόλις αὕτη κατέστη ἡ ἕδρα τῆς σοφίας» (σ. 7). Εἶναι δὲ μία τῶν πλέον ἀνόμ-

έρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς Ἀθῆνας τὸ κανονικὸν ἐτήσιον ὕψος τῆς βροχῆς εἶναι 0,41 μ. πολὺ δηλ. μικρότερον τοῦ ὕψους ἄλλων τόπων τῆς πατρίδος μας. Κατὰ τὴν 80ετη περίοδον 1861—1940 τὸ ὕψος τῆς βροχῆς ἐν Ἀθῆναις ἐκυμάνθη μεταξύ 0,85 μ. τὸ 1883 καὶ 0,12 μ. τὸ 1898. Σημειῶνουν δὲ οἱ ἱστορικοὶ, ὅτι εἰς παλαιότερα ἀκόμη χρόνα παρατηρήθη καὶ σχεδὸν παντελὴς ξηρασία εἰς τὴν Ἀττικὴν. Τὴν ἀνομβρίαν ἐπιτείνει τὸ γεγονός, ὅτι καὶ τὸ πῖπτον ποσὸν βροχῆς δὲν κατανέμεται ὁμαλῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους. Ὑπάρχουν ἔτη κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἀνομβρία ἐποχὴ εἶναι μεγαλύτερα καὶ τοῦ ἔξαμήνου! Συμπίπτει δὲ μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγίστου καύσωνος, πράγμα πού κάμνει ἀκόμη αἰσθητοτέραν τὴν ἔλλειψιν τῆς βροχῆς.

Ὁ κ. Μαριολόπουλος γράφει (σ. 25-26), ὀλίγα καὶ περὶ τῆς σταθερότητος τοῦ κλίματος τῆς Ἀττικῆς, διὰ τὰς τονισμὸν τὸ μέγα λάθος τὸ ὅποιον ἔκαμαν μερικοὶ ἐπιστήμονες κατὰ τὸν περασμένον κυρίως αἰῶνα, ὅπως οἱ Fallmerayer, Fraas καὶ Huntington, οἱ ὅποιοι ὑπεστήριξαν, ὅτι τὸ κλίμα μετεβλήθη οὐσιωδῶς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον, καὶ ἐπομένως καὶ οἱ σημερινοὶ κάτοικοι δὲν δύνανται νὰ φθάσουν εἰς τὸν πολιτισμὸν τοὺς προγόνους των. Τὰ ἐπιχειρήματα ὅμως αὐτῶν τὰ ἀντέκρουσαν διὰ πειστικῶν ἐπιχειρημάτων ἄλλοι οἱ εἰδικοὶ, ἐν οἷς οἱ Neumann, Partsch, Hann, Philipson, καὶ ἐκ τῶν ἰδικῶν μας οἱ Δ. Αἰγινήτης καὶ Ἡλ. Μαριολόπουλος.

Καὶ ἡ περὶ τοῦ κλίματος τῆς Δωδεκανήσου ἐργασία τοῦ κ. Μ. εἶναι ἐνδιαφέρουσα, ἀποτελεῖ δὲ τὴν πρώτην συστηματικὴν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν πλήρη μελέτην τῆς περιοχῆς ταύτης. Δίδεται ὁ γενικὸς χαρακτήρ τοῦ κλίματος, ἀκολούθως δὲ ἐξετάζονται αἱ ἐποχαὶ τοῦ ἔτους, ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος, καὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἡ ὑγρασία, ἡ νέφωσις, ἡ βροχὴ, ὁ ἄνεμος, ἡ ἀτμοσφαιρική πίεσις κ.λ.π. Ὁ συγγραφεὺς ἐκ-καθηγητῆς κατατάσσει τὸ κλίμα τοῦτο εἰς τὴν λεγομένην θαλασσίαν Μεσογειακὴν περιοχὴν, ὅπως εἶναι τὸν Ἰούλιον. «Τὸ συγκρότημα τῶν Ἑλληνικῶν τούτων νήσων, γράφει (σ. 41), χαρακτηρίζει κλίμα θαλάσσιον Μεσογειακόν, ἄφθαστον εἰς γλυκύτητα. Αἱ ἦπια θερμοκρασία κατὰ τὴν ψυχρὰν ἐποχὴν, ἡ δροσερότης τοῦ ἀέρος κατὰ τὴν θερμὴν τοιαύτην, ἡ μικρὰ νέφωσις τοῦ οὐρανοῦ, ἡ μεγάλη ἡλιοφάνεια καὶ ἡ σπάνις παγετοῦ ἀπὸ χιόνων, καθιστῶσι τὴν Δεδεκάνησον, ἀπὸ κλιματικῆς ἀπόψεως, μᾶλλον πλεονεκτικὴν τῶν λοι-

πῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους».

Ὁ συγγραφεὺς - καθηγητῆς εἶναι γνωστότατος ἀπὸ πλῆθος ἄλλων ἐργασιῶν του, ὥστε καὶ τὸν ἀνωτέρω πολὺ ἐνδιαφεροῦσων μελετῶν αὐτοῦ.

Δ. Κ.

Κωνστ. Χασάπη, Ἀστρονόμου τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Πεντέλης: «Ἡ διαφάνεια τῆς ἀτμοσφαιρας εἰς τὸν Ἀστρονομικὸν Σταθμὸν Πεντέλης», Ἀθῆναι 1957.

Εἰς τὴν σύντομον ἀλλὰ πολὺ περιεκτικὴν, συστηματικὴν καὶ ἀκριβολόγον μελέτην τοῦ κ. Χασάπης ἐξετάζει τὰς κλιματικὰς καὶ καιρικὰς συνθήκας ἐπὶ τοῦ Λόφου τοῦ Κουφοῦ ὕψ. 508 μ. — παρὰ τὴν Μονὴν Πεντέλης — ὅπου ἀπὸ τοῦ 1937 ἤρχισεν ἐγκαθιστάμενος Ἀστρονομικὸς Σταθμὸς, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Γεωδαιτικῆς καὶ Γεωφυσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κράτους, καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Στ. Πλακίδου.

Πρόβλημα μεταφορᾶς τῶν Ἀστεροσκοπειῶν ἀπὸ τὰς μεγαλόπολεις ὅπου εὐρίσκοντο μέχρι τοῦδε, ἐγεννήθη διὰ τὰ πλεῖστα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν. Τὸ Παρίσι, τὸ Βερολίνον, ἡ Ρώμη, ἡ Βιέννη, τὸ Λονδῖνον κ. ἄλ. τὸ ἔλυσαν ἤδη, ἰδρύσαντα ἄλλα Ἀστεροσκοπεῖα ἢ καὶ ὄρεινους Ἀστροφυσικοὺς Σταθμοὺς μακρὰν τῶν μεγαλόπολεων. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πρόβλημα ὑπάρχει καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν εὐρίσκεται ἀπὸ δεκαετιῶν ἤδη ἐν μέσῳ πλείστων φώτων, ἐργοστασιῶν καὶ ἄλλων ἐγκαταστάσεων, αἱ ὁποῖαι δυσκολεύουν πολὺ ἢ καὶ ἐμποδίζουν πλήρως τὴν ἐκτέλεσιν πολλῶν εἰδῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων. Ἡ μελέτη τῆς ἀτμοσφαιρας εἰς τὸν Ἀστρονομικὸν Σταθμὸν Πεντέλης ὑπὸ τοῦ κ. Χασάπη, ἐπὶ τῇ θάσει μακροχρόνιων παρατηρήσεων, κυρίως τοῦ ἴδιου, παρουσιάζει τὴν περιοχὴν αὐτὴν πολὺ κατάλληλον καὶ πλεονεκτικὴν, διὰ τὴν ἴδρυσιν ὄρεινῶ Ἀστροφυσικοῦ Ἀστεροσκοπεῖου, τὸ ὅποιον θὰ πρέπει νὰ ἀναπτυχθῇ ἄρκετὰ, διὰ νὰ συμπληρώσῃ καὶ ἐπεκτείνῃ τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν.

Καὶ εἶναι εὐχάριστον, ὅτι ἤδη ἤρχισεν ἡ ἔμπρακτος ἐφαρμογὴ σχεδίου ἐγκαταστάσεως ἀστρονομικῶν ὀργάνων μεγάλων διαστάσεων καὶ ἐντελῶς συγχρονισμένων, ὥστε καὶ ἡ χώρα μας νὰ παρακολουθῇ κατὰ πόδας τὴν τόσο ταχέως ἀναπτυσσομένην ἐπιστήμην τῶν ἀστρῶν.

Δ. Κ.

**Ἀπὸ τὰς ἱατρικὰς ἐκδόσεις
τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου,
Georg Thieme (Stuttgart 1957)**

- Priv. Doz. Dr M. Reifferscheid: Chirurgie der Leber (Klinik und Technik).
- Priv. Doz. Dr Nepomuk Zöllner: Thannhausers Lehrbuch des Stoffwechsels und der Stoffwechselkrankheiten.
- Prof. Dr. H. Dennig: Lehrbuch der inneren Medizin.
- Priv. Doz. Dr M. Grob: Lehrbuch der Kinderchirurgie.
- Prof. Dr F. Bertram und Dr J. Kuntze: Aktuelle Diabetesfragen.
- Priv. Doz. Dr C. Esser: Topographische Ausdeutung der Bronchien im Röntgenbild.
- Prof. Dr P. Jaensch: Einführung in die Augenheilkunde.
- Prof. Dr J. Brocher: Die Prognose der Wirbelsäulenleiden.
- Priv. Doz. Dr M. Müller: Die hüftnahen Femurosteotomien.
- Prof. Dr R. Heggin: Differentialdiagnose innerer Krankheiten.
- Vorträge des Kongresses der Allgemeinen Ärztlichen Gesellschaft für Psychotherapie in Freudenstadt im April 1956.
- Doz. Dr K. Wiemers und Dr E. Kern: Die postoperativen Frühkomplikationen.
- Prof. Dr. Dr. K. Schuchard: Fortschritte der Kiefer- und Gesichtschirurgie (ein Jahrbuch Band III).
- Oberreg Med. Rat. Dr F. Dubitscher: Der Suicid.
- Dr. G. Glogowski: Die heutige Behandlung der Skelett-Tuberkulose des Kindes und des Jugendlichen.
- Prof. Dr H. Krayenbühl und Dr G. Yasargil: Die vaskulären Erkrankungen im Gebiet der Arteria vertebralis und Arteria basialis.
- Prof. Dr A. Ponsold: Lehrbuch der gerichtlichen Medizin.
- Prof. Dr Fr. Kopsch: Nomima anatomica.
- Prof. Dr R. Heinecker: EKG-Fibel.
- Dr V. Becker: Sekretionsstudien am Pankreas.
- Dr D. Richter: Schizophrenie.
- Dr J. Kottmaier: Taschenbuch der praktischen Medizin.
- Prof. Dr H. Naujoks: Gerichtliche Geburtshilfe.

**ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ
ΚΙΝΗΣΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ**

**Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑΙ
ΑΞΙΑΙ**

Πολλοὶ ἐπιστήμονες τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὸ κύρος τῶν ὀποίων προσεπάθησε ἡ ἄρνησις μέχρι πρότινος ἀκόμη νὰ περιβάλλῃ τὰ ἐπιχειρήματά της, φωτισμένοι ἀπὸ τὴν εἰλικρινῆ ἔρευναν, στρέφονται ἤδη πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀξίας.

Μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ Γάλλος φυσικὸς Louis de Broglie, τιμηθεὶς τὸ 1929 μὲ τὸ βραβεῖον Φυσικῆς Nobel εἰς ἠλικίαν μόλις 36 ἐτῶν, ὁ ὁποῖος συνεπλήρωσε τὰς ἐργασίας τῶν Planck καὶ Bohr ἐπὶ τῶν quanta καὶ ἐθεμελίωσε μετὰ τοῦ Schrödinger τὴν κυματομηχανικὴν.

Εἰς ἓν τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἔργων Nouvelles perspectives en microphysique 1956, περιλαμβάνονται ὀρισμένα κεφάλαια ἐπιστημονικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος. Εἰδικότερον εἰς ἓν τούτων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ σύγχρονος ἐπιστῆμη καὶ αἱ ἐκ παραδόσεως ἀνθρώπιναι ἀξίαι», ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ ἐπιστήμων παραμένει πιστὸς εἰς τὰς μεγάλας ἠθικὰς ἢ πνευματικὰς ἀξίας, τὰς ἐκ παραδόσεως ἀνεγνωρισμένας διὰ μέσου τῶν αἰῶνων.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ἐξετάζων τὴν ζωὴν τοῦ ἐπιστήμονος εἰς τὴν ἐργασίαν του, ἀναπτύσσει ὅτι ὁ ἐπιστήμων ἐφαρμόζει σκληρότερον παντὸς ἄλλου τὸν ἱερὸν νόμον τῆς ἐργασίας, συμφῶνως πρὸς τὸν ὀποῖον οὐδεμίαν νίκη ἐπιτυγχάνεται ἄνευ κόπου καὶ ἐπιμονῆς. Εἰς τὸ ἐργαστήριον ἢ τὸ γραφεῖον ὁ ἐπιστήμων ἀφιερώνει πολὺν ὥραν εἰς τὴν μελέτην, τὴν ἐπίλυσιν δυσχερῶν προβλημάτων, τὴν συνεχῆ ἔρευναν. Διὰ νὰ εἶναι δὲ ἐνήμερος τῶν τελευταίων ἀνακαλύψεων καὶ ἱκανὸς νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν συνεχῶς προβαλλομένων νέων προβλημάτων, ὁ ἐπιστήμων ὀφείλει νὰ ἐργασθῇ μὲ ἐπιμονήν, ἐνίοτε μὲ πείσμα, νὰ ἀπαρηθῇ πολλά, νὰ εἶναι εὐσυνείδητος εἰς κάθε προσπάθειαν καὶ τίμιος εἰς τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ ἐπιχειρήματα. Ἐπὶ πλέον ὀφείλει νὰ παραμείνῃ μετριόφρων, ἂν καὶ ὡς ἄνθρωπος ὑπόκειται εἰς τοὺς πειρασμοὺς τῆς μάλλον ἐπικινδύνου μορφῆς τῆς ὑπερηφανεῖας — τῆς πνευματικῆς — διότι ἡ σπουδὴ διδάσκει εἰς αὐτόν, ὅτι ἡ συμβολὴ ἐνὸς ἐκάστου εἰς τὸ ἀπέραντον ἔργον τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἀπειροελαχίστη, ἐν σχέσει πρὸς ὅτι παραμένει ἄγνωστον.

«Βλέπομεν οὖν, συνεχίζει, ὅτι ὁ ἐπιστήμων ἄγεται εἰς τὸ νὰ ἐφαρμόξῃ εἰς τὴν πλήρη ἐργασίαν ζωὴν του μερικὰς ἀρε-

τάς, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐτιμῶντο μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τὰς ἐφαρμύξῃ μὲ ἰδιαιτέραν ἐπίγνωσιν τῆς ἀξίας τῶν».

Εἰς τὸ δευτέρον μέρος ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὴν ἐπιστήμην εἰς τὰς ἐπιδιώξεις καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς.

Ἡ ἰδιαιτέρα ἀξία τῆς ἐπιστήμης, ἀπὸ πνευματικῆς πλευρᾶς, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, χάρις εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἀνθρώπος κατορθώνει νὰ διεισδύῃ εἰς τοὺς νόμους καὶ τὰ μυστικά τῆς φύσεως. «Ὁ ἐπιστήμων, γράφει, πιστεύει εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν σφαῖραν πιστεύει ὅτι αἱ συνεχῶς ἀνανεούμεναι δυσκολαί, τὰς ὁποίας ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης συναντᾷ, θὰ ὑπερνικηθοῦν σιγὰ σιγὰ καὶ θὰ προκύψῃ οὕτω μία θεώρησις τῆς φύσεως διαρκῶς εὐρύτερα καὶ ἀκριβεστέρα... Οὕτω ὁ πραγματικὸς μύστης τῆς ἐπιστήμης, οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ κλίσεις καὶ αἱ πεποιθήσεις του, εἶναι κατὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον ἕνας πιστός, διότι πιστεύει εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιστήμης, εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ Πνεύματος, διὰ νὰ προσεγγίσῃ καὶ διὰ νὰ ἐπιλύσῃ τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἡ παρατήρησις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ ἡ ἔκτασις τῶν γνώσεών μας προβάλλουν συνεχῶς».

Μὲ τὴν πίστιν αὐτὴν συνδέεται ἡ ἐλπίς ὅτι ἡ πρόοδος τῆς Ἐπιστήμης ἐξασφαλίζουσα ὁλονὸν μεγαλύτεραν κυριαρχίαν τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης, θὰ ἔξῃ ὡς ἀποτέλεσμα μίαν προοδευτικὴν ἐξέψωσιν πρὸς τὸ Πνεῦμα, ἀντίληψις, ἡ ὁποία ἀναλόγως τῶν πεποιθήσεων τῶν ἐπιστημόνων, δύνανται νὰ κυμαίνεται ἀπὸ τοῦ μυστικισμοῦ μέχρι τοῦ θετικισμοῦ. Παραθέτει δὲ ὡς μαρτυρίαν τὰς σκέψεις δύο ἐπιστημόνων, τοῦ καθολικοῦ καθηγητοῦ Rémy Collin, ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι «ἡ ἰδέα τῆς τάξεως ἔχει ἐγγραφῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ ἐπιστήμονος, ἵνα ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ φθάσῃ βαθμηδὸν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν σκέψιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐγγεγραμ-

μένην εἰς τὰ πράγματα», καὶ τοῦ μακρὰν πάσης θρησκευτικῆς πίστεως Jean Perrin, ὅτι «χάρις εἰς τὰ ἔμβια ὄντα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διαφοροποιούμενα, ὅπου ὀργανοῦνται ἢ οὐσία αὐτοῦ, τὸ Σύμπαν ὑφούται βαθμηδὸν εἰς μίαν Σκέψιν ὁλονὴν εὐρύτεραν, ὥστε νὰ καταστῇ μία Θέλησις, διευθύνουσα μόνη τὴν ἱστορίαν τῆς». «Υπάρχουν πολλαὶ διαφοραί, γράφει ὁ de Broglie, μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν θεωρησεων, εἶναι ὅμως εὐκολον νὰ διακρίνωμεν ἕνα κοινὸν παράγοντα, ὁ ὁποῖος εἶναι οὐσιαστικῶς ἡ ἰδέα μίαν πνευματικῆς ἀνατάσεως καὶ ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπιστήμης».

Καὶ ἀπὸ πρακτικῆς ὁμως πλευρᾶς, εἰς τὴν ἐπιστήμην ὀφείλεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας, ἡ ἐν γένει πρόοδος τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, αἱ ἐπιτυχίαι τῆς ἱατρικῆς καὶ τῆς χειρουργικῆς. «Κύπτουσα ἡ ἐπιστήμη, γράφει ὁ de Broglie, ἐπὶ τῶν δυσχερειῶν τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἐπὶ τῶν δεινῶν τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως, ζητεῖ νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ τοὺς παράσχῃ τὰ μέσα πρὸς δρᾶσιν, νὰ βελτιώσῃ τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς των, νὰ τοὺς περιθάψῃ καὶ νὰ τοὺς θεραπεύσῃ. Οὕτω φωτίζεται ἀπὸ τὴν ὑπέροχον ἀκτινοβολίαν τῆς εὐσπλαγχνίας».

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς Φυσικῆς Ἐπιστήμης, καὶ διὰ τὴν ἀποδέσμευσις τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, χωρὶς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀνωτέρων ἠθικῶν ἀξιών, ἔκαμαν ὄλους, ἀκόμη καὶ τοὺς ἐπιστήμονας, νὰ ἀντιληφθοῦν καλῶς ὅτι δύνανται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν καταστροφὴν. Οὕτως ὁ σφόδρος ἐπιστήμων καταλήγει μὲ τὴν εὐχὴν — τόσον ἐπίκαιρον ἰδιαιτέρως σήμερον — ὅπως οἱ ἄνθρωποι χρησιμοποιήσουν τὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα ἡ Ἐπιστήμη τοὺς παρέχει, μόνον δι' ἔργα πολιτισμοῦ καὶ εἰρήνης, ἀποκαλεῖ δὲ ὀρθῶς τὴν Ἐπιστήμην μεγάλην σχολὴν ἰδανικοῦ ἐπειδὴ πιστεύει, ἐπειδὴ ἐλπίζει, ἐπειδὴ συμπαθεῖ καὶ ἐπειδὴ βοηθεῖ».

Σ. Π.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδοσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθῆναι (Τηλ. 35-023.—Θεσ/κῆς: Ἀγ. Σοφίας 38.—Πειραιῶς: Φίλωνος 34α.—Ἐπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Σιβιτανίδου 39, Καλλιθέα.—Ἐτησίαν συνδρομὴ δρχ. 45, ἐξωτ. δολλ. 3.—Προῖστ. τυπογραφείου Δ. Ἡλιάδης, Καποδιστρίου 43, Φιλοθέη.—Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.